

האוצר

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

ואתחנן

מאוצר שיחותיו ומאמדיו
של הרב"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ישיבך שמואלי שליט"א

בהוצאת
ישיבת "נהר שלום" מקובלים
תכב"ץ - ירושלים
להשיג בטל: 02-6222560

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו שר התורה ועמוד ההוראה
גאון ישראל ותפארתו
הרועה הנאמן פוסק הדור
ראש ממשלת התורה
מדין הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א
נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

חוברת זו הוקדשה
לעילוי נשמת

הרבנית
שולמית רחל בת מזל ע"ה
נפטרה ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

שיעור שבועי ממורנו ראש הישיבה שליט"א

פרשת ואתחנן

התשפ"א

שבת נחמו

- א. מנהג אנשי מעשה לספר שערות ראשם בערב שבת נחמו^[א].
 ב. ראוי להתענג בשבת נחמו יותר משאר שבתות השנה ומצוה לעשותו כיו"ט^[ב].
 ג. חז"ל תקנו שיקראו פרשת ואתחנן בשבת אחרי תשעה באב^[ג].
 ד. יש שנהגו לדקדק לקרוא פרשת ואתחנן שנים מקרא ואחד תרגום בתפילין, מחשש עדות שקר בקראו פרשת שמע בלא תפילין^[ד].
 ה. המנהג לכבד את הרב לעלות לקריאת עשרת הדברות^[ה].

הלכות ט"ו באב

- א. אמרו חז"ל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים^[ו], וירכה בו מעט בשמחה כי יש עליו לשכינה^[ז].

עיינים והארות

מבנינו. אמר רבה בר רב הנה אמר רבי יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר. דאמר מר: עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה, שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי, אלי היה הדבור. עולא אמר: יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות (שומרים) שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים, שלא יעלו ישראל לרגל, ואמר: לאיזה שירצו יעלו. רב מתנה אמר: יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה. ואמר רב מתנה: אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב, הטוב, שלא הסריחו. והמטיב, שנתנו לקבורה. רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו: יום שפסקו מלכרות עצים למערכה. דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר: מחמשה עשר באב ואילך תשש כוחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה, לפי שאינן יבשין. אמר רב מנשיא: וקרו ליה יום תבר מגל.

ועוד מעט לשמחה כי מיום זה והלאה שהלילות מתארכים, על כל אחד להוסיף בלימוד התורה יותר בלילות, ויוסיפו לו חיים על חייו, שנאמר (משלי ט, יא) "כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים", וכן נאמר (שם ג, טז) "ארך ימים בימינה בשמאולה עשר וכבוד". וכן אמרו חז"ל (מסכת אבות פ"ב מ"ז): "מרכה תורה מרכה חיים". (מסכת תענית כו: ל; לא).

אמרו חז"ל (סנהדרין צב). כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה – אש אוכלתו. חס ושלום. וכתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות תלמוד תורה ה"ג): אף על פי שמצות תלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: "והגית בו יומם ולילה" מכל מקום אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה. וכך אמרו חכמים: אין רינה של תורה אלא בלילה, שנאמר "קומי רוני בלילה". וכן אמרו חכמים (עבודה זרה ג): "כל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד משוך עליו ביום" [שהקב"ה נותן לו חן בעיני הבריות]. לפיכך הרוצה אבות ככתרה של תורה, יזהר מאוד בכל לילותיו, ולא יאבד אפילו אחת מהן באכילה ושתייה, בשינה ושיחה וכיוצא בהם, אלא בתלמוד תורה והכמה. ע"כ.

[I] כן כתב מרן החיד"א (מורה באצבע סי' ח' אות רמב) ביום ט"ו באב ירבה קצת בשמחה כי יש עליו לשכינה וכמו שכתוב בזהר הקדוש (חלק ב' דף קל"ה).

וכ"כ מו"ר הבא"ח (ש"א פרי' דברים אות א) לגבי בר ישראל דאית

[א] כ"כ בספר מנהג טוב (לחד מקמאי יו"ל שנת תרפ"ט מתוך כת"י עתיק של חכם אחד מחסידי אימליא) שמנהג טוב שלא להסתפר עד ערב שבת נחמו וז"ל: כבואו ערב שבת של נחמו חייב לספר ולשמח גופו ולקבל שבת בשמחה ובטוב לבב ויתנחם בנחמות מרובות. נטעי גבריאל (הלכות בין המצרים ב פרק צו הלכה א).

[ב] יוסף אומין (סי' תת"ר) ושכ"כ אבן שועיב. וכן הוא בריטב"א (תענית דף כו:) וז"ל: ומפני זה נהגו לעשות סעודה בשבת שלאחר ט' באב.

[ג] שו"ע (סי' תכח סעי' ד). והטעם הוא כדי שיקראו פרשת דברים שמתחלת בתוכחותיו של משה קודם תשעה באב כדי להפטיר בה בחזון שהיא תוכחת ישעיה על הרבן. (לבוש).

[ד] נטעי גבריאל (שם הלכה ד) בשם לקומי חבר בן חיים שכן נהגו רבינו החת"ם.

[ה] מג"א (סי' תכח ס"ק ח). הגאון חיד"א בספרו לרוד אמת (סי' י סעי' ה).

[ו] תנן בתענית (כו:) אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו, כל הכלים מעונין מבילה. ובנות ירושלים יוצאות והולות בכרמים, ומה היו אומרות: בחור! שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה, שקר התן והבל היפי אשה יראת ה' היא תתהלל, ואומר: תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה. וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון כמלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו, ביום חתנתו – זה מתן תורה, וביום שמחת לבו – זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו. ע"כ.

ובגמ' (ל: בשלמא יום הכפורים – משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות האחרונות. אלא חמשה עשר באב מאי היא, אמר רב יהודה אמר שמואל: יום שהותרו שבמים לבוא זה בזה. מאי דרוש? זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' – דבר זה לא יהא נהוג אלא בדור זה. אמר רב יוסף אמר רב נחמן: יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל, שנאמר ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה. מאי דרוש? אמר רב: ממנו, ולא

ב. יום ט"ו באב הוא ארבעים יום קודם כ"ה באלול שהוא יום בריאת העולם, ובאותו יום הכריזו בשמים על בריאת העולם, ולכן ירבה בתשובה ומעשים טובים מכאן ואילך כי אור ימים הנוראים מבצבצים ובאים. וכבר אמרו (עמוס ה, ח) "אריה שאג מי לא יירא" וחודש אב מזלו אריהו.

ג. אין נופלין על פניהם ביום זה. ולא במנחה שלפניו¹⁰. ואין אומרים בתפילת שחרית מזמור יענך ה', ולא מזמור תפילה לדודו¹¹. וכן אין מתענים בו¹². וכשחל בשבת אין אומרים צדקתך במנחה¹³.

עינים והארות

ונמשכים עד הושענא רבה, שכך אמר להם משה לישראל, "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם" וגו' "מחוטב עציך עד שואב מימין" - זה יום ט"ו באב שהוא יום אחרון לכריתת עצים למערכה, "עד שואב מימין" - זה הושענא רבה שהוא סוף זמן ניסוך המים בחג.

ולכן בימים אלו צריך האדם להתחזק מאד בתורה וירא"ש, שהם ארבעים יום קודם בריאת העולם מחדש שהוא כ"ה באלול שאז התחילה בריאת העולם, ונשלם בר"ה שהם ימים ששי ושביעי דבריאת העולם כנודע. וכמו שאמרו רבותינו טוב אחרית דבר, מראשיתו, דכל דבר שבתחילתו היה טוב, אזי גם בסופו יהיה טוב וכיון שעכשיו זה ראשית השנה יתחזק האדם וילמד וינצל זמנו קודם בואו ליום הדין.

[10] שו"ע (סי' קלא סעי' ו) נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו באב, ולא בט"ו בשבט, ולא בר"ה, ולא במנחה שלפניו. וכתב הכה"ח (ס"ק לא). כתב הפרי חדש (אות ז) דאכולהו קאי דכל יום שאין בו נפילת אפים אין נוהגין ליפול במנחה שלפניו ע"כ. אבל העולת תמיד (אות ד) כתב דמשמע מדברי המחבר דבט"ו בשבט ובאב יש נפילת אפים במנחה שלפניהם אלא שאין המנהג כן עכ"ד, וכן כתב באות כ"ג דבכל אלה המנהג שגם במנחה לפנייהם אין נופלין על פניהם. וכן כתב הכנסת הגדולה בהגהות בית יוסף דמנהגינו דכל יום שאין נופלין על פניהם אין נופלין גם כן במנחה שלפניו.

[11] דעת הרמ"א (סי' קלא סעי' א) שאומרים למנצח וז"ל: ואפי' בימים שאין אומרים תחנון אומרים למנצח, מלבד בר"ה ותנוכה ופורים וע"פ ועיו"כ ופי' באב (מנהגים וע"ל סי' תקנ"ט). אולם מנהג בני ספרד כל יום שאין בו נפילת אפים אין אומרים למנצח יענך ביום צרה ולא תפלה לדוד, וכ"כ הבא"ח (ש"א פ"ו כי תשא אות יז) וז"ל: ובימים שאין אומרים בהם ודו"י, המנהג פשוט דאין אומרים מזמור יענך ומזמור תפלה לדוד, וכן המנהג גם אצל קהל חסידים בעה"ק ירושלים ת"ו, ולא ידענו טעם למזמור תפלה לדוד, ואומרים דכך הוא קבלה מהראשונים ז"ל.

וכ"כ הכה"ח (ס"ק לו) על דברי הרמ"א וז"ל: אבל הפרי חדש (אות א) כתב דאין אנו נוהגין כן אלא שבכל יום שאין אומרים תחנון אין אומרים למנצח, וכן כתב שיי"ר כנסת הגדולה בהגהות הטור (אות ג), מאמר מרדכי (אות ו), שלמי צבור (דף קנד ע"ב), חסד לאלפים אות י"ד, וכתב וכן אין אומרים תפלה לדוד, יפה ללב אות ז'. ונראה דזהו רק למנהג בני ספרד אבל מנהג בני אשכנז כמו שכתב הרמ"א ז"ל שהרי רבני האשכנזים הביאו דברי הרמ"א ז"ל ועל כן כל אחד יחזיק במנהגו שהרי אין איסור בדבר, ומנהג בני ספרד כל יום שאין בו נפילת אפים אין אומרים למנצח יענך ביום צרה ולא תפלה לדוד ואם הוא ביום שבת אין אומרים צדקתך צדק.

[12] מג"א (סי' תקע"ט ס"ק א). א"ר (שם ס"ק ג). כה"ח (שם ס"ק יא). [13] ע"פ מ"ש שו"ע (סי' רצ"ב סעי' ב) וז"ל: אומרים: צדקתך ואם חל בו יום שאילו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפים, אין אומרים צדקתך.

ליה דינא כהדי עכו"ם בחודש אב, שכל הדין הזה הוא עד עשרה באב וז"ל: וי"א עד ט"ב דהיינו עד אחר עשרה באב וזו הסברה היא עיקר, דאין צריך להשתמיט עד ר"ח אלול אלא רק עד אחר עשרה באב, ובפרט כי בט"ו באב צריך לעשות שמחה מפני שיש עליו לשכינה כמ"ש בזוה"ק ח"ב דף קצ"ה, וכיון שעלה חודש זה ביום ט"ו לא ירד דמעלין בקודש, ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור, דידוע מ"ש רז"ל לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוה"כ שבהם בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים וכו' וכנ"ו בתענית יע"ש, וידוע מ"ש רז"ל במדרש שכל ישראל נקראים בשם יוסף כמ"ש תחון שארית יוסף, וז"ש בן פרת יוסף אלו ישראל שיהיה להם בן פרת עלי עין הוא חודש אב שהוא בחי' עין כנז"ל, אף על פי שיש בו בכיה ואנינה ואמר אימתי יהיה תחן הזה בחודש אב שהוא בחי' עין, ואמר בנות צעדה עלי שור פירוש בזמן שבנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים שהוא ביום ט"ו באב.

[13] הנה כ"ה באלול הוא יום בריאת העולם והוא יום של בריאת נשמות ישראל כמו שנדרש בחז"ל - "בראשית" - בשביל ישראל שנקראים ראשית שנאמר (ירמיהו ב, ג) "קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", והנה אמרו רז"ל (סוטה ב.) ארבעים יום קודם יצירת הולד יוצאת בת קול ואומרת בת פלוני לפלוני, והנה על פי זה ארבעים יום קודם כ"ה באלול שהוא יום יצירתן של נשמות ישראל יוצא ט"ו באב, שאז נשמות ישראל עלו במחשבה, ולכן תקנו שבכל שנה ושנה בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים, והותרו השבטים להתחתן זה בזה ושבט בנימין הותר לבוא בקהל, כי זה הזמן שנשמות ישראל עלו במחשבה ואם כן אין זמן טוב מזה לחיתון.

לאחר יום תשעה באב אנחנו מקבלים תנחומים ויום ט"ו באב הוא יום השביעי של יום תשעה באב שהוא יום השביעי של תשלום ימי האבילות ואז אנו קמים, ולכן הוא יום טוב, ומאז מתחיל בחינת התיקון של השנה ההיא, ולכן אמרו חז"ל מיום ט"ו באב דלא מוסיף יוסף כי מאז אנו מתחילים להקים את המלכות מהעפר ולהעלותה אל דודה בחדש אלול כמו שדרשו דרשי רשומות §אני §לדודי §10#דודי §ר"ת אלול.

מ"ו באב מתחילים ימי הרחמים וע"כ נהגו הצדיקים להתחיל לחשב חשבון נפשם וסיכום השנה ומה לעשות. וכן בט"ו באב יש צדיקים שהתחילו ללמוד תיקוני זוה"ק.

כתוב בספרי המוסר שיום חמשה עשר באב, הוא תחילה וראש לימי הדין המתחילים באלול, וראוי לאדם שיתחיל מיום זה לעשות חשבון נפשו על מעשיו שבכל השנה, לפיכך יש גם שנוהגים שאם כותב אגרת לחבירו מיום זה ואילך כותב בו "כתיבה וחתומה טובה" כנהוג אצל העולם מראש חודש אלול.

הנוהגים כך מצאו אסמכתא נאה למנהג בדרך גימטריא, שכן אותיות של "חמשה עשר באב" עולות בגימטריא: "תשע מאות עשרים ושמונה" כגימטריא של "כתיבה וחתומה טובה". ועוד אמרו רמז לכך שימי התשובה מתחילים בחמשה עשר באב

- ד. בברכת המזון של ט"ו באב יכוין במיוחד בברכת הטוב והמטיב על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה ביום זה (יג).
- ה. יש חסידים ואנשי מעשה מתחילים ללמוד סדר תיקוני זוהר מחמשה עשר באב עד יום הכיפורים (יד).
- ו. יזהר להוסיף בתורה מיום ט"ו ואילך, ובפרט בלילות כי מעתה הלילות נעשות ארוכות, ואמרו חז"ל מאן דמוסיף מוסיפם לו (טו).
- ז. ביום כ' לחודש אב עושים התרת נדרים שהוא ארבעים יום קודם ר"ה, וטוב לעשות התרה בעשרה. ונהגו עוד לעשות התרה בער"ח אלול שהוא ארבעים יום קודם יום הכיפורים, ומנהג יפה הוא כדי שיותר לו נזיפה ונדוי בבי"ד של מעלה. ויזהר מכאן ואילך בכל עניניו שלא יתחייב נזיפה או נדוי בבי"ד של מעלה, כדי שתהיה תפילתו נשמעת בר"ה וביה"כ (טז).

זהר על הפרשה

ח"ג ר"ס ע"א

וְאַתְחַנֵּן אֶל יְהוָה בַּעַת הַהִיא לֵאמֹר. (דברים ג) אֲדַנְי יְהוִה אַתָּה הַחַלּוֹת לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ וְגו'. רַבִּי יוֹסִי פִתַּח כְּדִי לִפְרֹשׁ פֶּסוּק זֶה, רַבִּי יוֹסִי פִתַּח, הַקְדִּים לִפְרֹשׁ מֵהַשְּׁבוּעוֹת, (ישעיה לח) **וַיִּסַּב חֲזַקְיָהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה** הַתְּפַלֵּל מִקִּירוֹת לְבוֹ וּנְתַבְטְלָה מִמֶּנּוּ הַגְזֵרָה שֶׁל צוֹ לְבִיתְךָ כִּי מֵת אַתָּה בַּעֲוֹה"ז וְלֹא תַחִיָּה לַעֲוֹה"ב, וְהַכֵּל בְּכַח הַתּוֹרָה שׁוֹכֵה לְלַמֵּד לְכָלל יִשְׂרָאֵל, לְכֵן הַקְדִּים בְּשַׁבְחָה שֶׁל תּוֹרָה וְאָמַר. **הֲנָא חַיִּי, כְּמָה הוּא חֵילָא תְּקִיפָא דְאֹרְיִיתָא, וְכְמָה הוּא עֲלָאָה עַל כָּלָא** בָּא וְרָאָה, עַד כְּמָה הוּא חוֹזֵק וְחוֹזֵק הַתּוֹרָה, וְעַד כְּמָה הוּא נַעֲלָה עַל כָּל שָׂאֵר עַסְקֵי הַמְצוּוֹת. **דְּכָל מָאן**

עיונים והארות

שהוא יודע ספר להחמיר על עצמו לקום על כל פנים בשעה עשירית בלילה, בין בימות הגשמים בין בימות החמה, עד כאן לשונו. ועיין עוד שם בדף א אות ב, במה שאמרו רבותינו וזכרונם לברכה, מקומי עד שכבי קומי, משכבי עד קומי שכבי, עיין שם, יהי רצון שנוכח להגות בתורתו יומם ולילה, בקיץ ובחורף. יהיה, לאורך ימים ושנים כולנו חיים:

[10] כן כתוב במנהגי ק"ק חסידים בית אל (אות סד). והנה פעמים שיתחייב האדם התרה מצד שנתנדה לשמים, וכגון שהזכיר במזיד שם שמים לבטלה בכל לשון, כדאיתא בשו"ע (סי' שלד סעי' ח), או שעיכב הרבים מלעשות מצוה, או ביזה ת"ח אפילו בשוגג. או ביזה אביו ואמו אפילו שלא בפניהם ואפילו בשוגג. או שהכה לחבירו, וכיון שאמרו בזה"ק דהמתחייב נזיפה או נדוי בבי"ד של מעלה ישאר בנידויו מ' יום ואין תפילתו נשמעת, על כן נזהרו לעשות התרת נדרים והרמות ושמתות ונידוים כ"ט מנחם אב, שהוא מ' יום קודם ר"ה, וכן בערב ר"ח אלול, שהוא מ' יום קודם יוה"כ"פ, שעל ידי זה לא יעמוד בנידוי ביוה"כ"פ ח"ו. ויזהר מכאן ואילך שלא יתחייב נזיפה או נדוי בבי"ד של מעלה. וכן מנהג בית אל, והובא בנהר מצרים, ובכה"ח (סי' תקפא ס"ק יב).

ודע כי במנהגי בית אל (אות סד) כתבו לעשות ביום כ' אב. אמנם במנהגי ק"ק בית יעקב לרבי אליהו מני וצוק"ל (פרק ח אות סה) כתבו לעשות ההתרה ביום י"ט באב.

ומה שכתבנו שנהגין לעשותה בעשרה כ"כ במטה אפרים ובמנהגי החת"ס, שמא נתנדה אחד בחלום וצריך התרה בעשרה, או שמא נדר אחד מהם בחלום, ואם אי אפשר בעשרה יעשו בשלשה. כדאיתא בשו"ע (סי' שלד סעי' לה), וע"ש עוד דלכתחילה צריך עשרה שונים הלכות, או עכ"פ שונים משנה או עכ"פ יודעין לקרות ורק אם לא מצא יתיר בשלשה.

[11] אני לדודי (עמוד ג) בשם לוח דבר בעתו. כי מעלת אמירת תיקוני זוהר בחודש אלול מבואר בהקדמת כסא מלך לתיקוני, שהלימוד בחודש אלול מטהר הגוף והנשמה וסגולתו לקרב קץ הגאולה ב"ב, וכ"כ באור הצדיקים (סי' ל"ו ס"ב) אשרי מי שישלים ספר התיקונים בימים אלול, ויקרי ירושלים מתחילים באמירת התיקונים מט"ו באב. וכ"כ בסידור אור הישר קיודיגוב שהרה"צ הרח"ד מקיודיגוב היה אומר תיקוני זוהר נט"ו באב עד הושענא רבה.

[12] נמ' בתענית (לא). מכאן ואילך, דמוסיף – יוסיף (מחמשה עשר באב ואילך, דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה – יוסיף חיים על חיינו), ודלא מוסיף (לעסוק בתורה בלילות) יוסף. מאי יוסף, אמר רב יוסף: תקבריה אימיה (ימות בלא עתו).

והסביר רבינו חננאל תקבריה אימיה שאינו מן החכמים שמגדדין שינה מעיניהם בעולם הזה, וחיים לעולם הבא. ובערוך כתב: ודלא מוסיף, אלא ישן כל הלילה – יאסף. כלומר, מתרשל ואינו מבקש חיים. שהתורה כתוב בה "כי הוא חייך ואורך ימך". והענף יוסף מבאר, שלפי שעתה העת ללימוד הלילה, והלימוד השייך ללילה הוא תורה שבעל פה, ודרשו חז"ל "שמע בני מוסר אביך – זו תורה שבכתב. ואל תשוש תורת אמן – זו תורה שבעל פה", ואם אינו לומד אותה, היא גורמת לו שיקבר. וזהו "תקבריה אימיה". דהיינו – תורה שבעל פה. עיין שם.

וכ"כ הגאון חיד"א (שם) וז"ל: ויזהר להוסיף תורה בלילה עד כאן. וכתב במועד לכל חי (סי' י אות צו) וז"ל: ובספר נהגו כצאן יוסף (דף סח ע"ב) כתב משם ספר יוסף אומץ ק"ק, על מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה דלא מוסיף אחר ט"ו באב יוסף, לא נאמר אלא לגלילות ארץ ישראל דשם הלילות ארוכות אחר ט"ו באב יותר משמונה שעות, מה שאין כן בגלילות הללו, מכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה, עד כאן לשונו. וכן כתב המנהיג דראוי לכל אדם

דָּאֵשְׁתַּדַּל בְּאוֹרֵייתָא, לָא דְחִיל מְעַלָּאי וְתַתָּאי כּל מי שעוסק בתורה, אינו מתירא מן המקטרגים העליונים, ולא מן המזיקים התחתונים. וְלָא דְחִיל מְעַרְעוּרִין בִּישִׁין דְּעֵלְמָא ואינו מתירא ממקרים ופגעים רעים המתרגשים בעולם, שבאים על האדם פתאום כשיזדמן במקום סכנה. בְּגִין דְּאִיהוּ אָחִיד בְּאֵילָנָא דְחַיִּי לפי שהוא אחוז בעץ החיים שהוא סוד ז"א שבו שורש התורה, וְאָכִיל מִנֶּיהָ בְּכָל יוֹמָא ואוכל מפירותיו בכל יום, דהיינו שלומד את התורה, ועל ידי זה נשמתו נהנית משפע המוחין הנשפע לז"א על ידי תורתו.

דְּהָא אוֹרֵייתָא אוֹלִיף לִיה לְבַר נֶשׁ, לְמִיתָהּ בְּאַרְחָ קְשׁוּט וממשיך ואומר, כי התורה מלמדת לאדם ללכת בדרך האמת, ר"ל שמורה לו איך יקיים את כל המצוות, מה שאין כן בלי תורה, שאפילו יעסוק במצוות הרי אין בור ירא חטא. אוֹלִיף לִיה עֵיטָא הֵיךְ יְתוּב קָמִי מְאָרִיהּ (לְבַטְלָה לְהֵיא גִזְרָה) ומלמדת אותו ונותנת לו עצה איך ישוב לפני קונו, כי מתוך הלימוד ידע חומר העון. וְאִפִּילוּ יִתְגַּזֵּר עָלֶיהָ מוֹתָא, כְּלָא יִתְבַּטַּל וְיִסְתַּלַּק מִנֶּיהָ ואפילו שנגזרה עליו מיתה, כעין שגזר הקב"ה על חזקיהו המלך, (שבו התחיל לעיל בפסוק ויסב חזקיהו), תתבטל כל הגזרה ותסתלק ממנו, ואפילו כבר התחילה הגזרה להתקיים כעין חזקיהו שחלה למות עם כל זה יתרפא, וְלָא שְׂרִיא עֲלוּי ולא שריא עלוי ולא תשרה הגזרה עליו, אלא עוד יתוספו ימיו כעין שנתוספו ט"ו שנים לחזקיהו. (עֵיטָא דְּבַר נֶשׁ בְּהֵאי עֲלָמָא) וְעַל דָּא בְּעֵי לְאֵשְׁתַּדַּלָּא בְּאוֹרֵייתָא יִמְמָא וְלִילִי, וְלָא יִתְעַדֵּי מִנֶּיהָ ועל כן צריך לעסוק בתורה יומם ולילה, ולא יסור ולא יתבטל ממנה לעולם, הָדָא הוּא דְּכַתִּיב, (יהושע א) וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה זהו שכתוב והגית בו יומם ולילה, פרש"י, והתבוננת בתורה ביום ובלילה, כי כל הגיון שבתורה הוא בלב, ומש"כ "יומם ולילה" היינו בכל עת שימצא פנוי מעסקי מחייתו. וְאִי אֲעֵדֵי מִנֶּיהָ אוֹרֵייתָא, אוֹ אֶתְפָּרֶשׁ מִנֶּיהָ, כְּאֵלוּ אֶתְפָּרֶשׁ מִן חַיִּי ואם הסיר ובטל ממנו את התורה, או אפילו שנפרד ממנה רק לפי שעה, נחשב לו כאילו נפרד מן החיים, כי התורה היא חיי האדם.

תָּא חַיִּי, עֵיטָא דְּבַר נֶשׁ כַּד אִיהוּ סָלִיק בְּלִילִיאַ עַל עַרְסִיהּ בא וראה, עצה טובה לאדם, כשעולה בלילה על מטתו לישון, בְּעֵי לְקַבְּלָא עָלֶיהָ עוֹל מַלְכוּתָא דְּלְעִילָא, בְּלָבָא שְׁלִים צריך לקבל עליו עול מלכות שמים בקריאת שמע שעל המטה בלב שלם. וְלֹאֲקֻדְמֵי לְמִימְסָר גְּבִייהּ פְּקֻדוֹנָא דְּנַפְשִׁיהּ. וְהָא אוֹקְמוּוּהּ ולפני השינה יקדים למסור נפשו בפקדון לשכינה, בפסוק בידך אפקיד רוחי, קודם שהיא תטלנה ממנו, ויכלול את נפשו במלכות ואצילות, והרי כבר בארו כן החברים, בְּגִין דְּכָל עֲלָמָא טְעָמִין טְעָמָא דְּמוֹתָא לפי שבלילה בעת השינה כל בני העולם טועמים טעם מיתה, כי השינה היא אחת מששים במיתה, דְּהָא אֵילָנָא דְּמוֹתָא שְׂרִיא בְּעֵלְמָא כי אילן המות שורה ושולט בעולם, היינו המלכות שהיא בחינת עץ הדעת טוב ורע, והיא שולטת על הסטרא אחרא השולט בלילה, בסוד ומלכותו בכל משלה, והם יונקים ממנה, לכן נקראת אילן המות, וְכָל רוּחֵי דְּבְנֵי נֶשְׁאָא נְפָקִין, וְסֻלְקִין וכל רוחות בני אדם יוצאים מגופם ועולים למעלה לתת דין וחשבון על כל פעלם של היום, וגם כדי להתחדש, בסוד חדשים לבקרים וְאֶתְטַמְרָן (ס"א וְאֶתְמַסְרוּ) גְּבִייהּ ומסתתרים אצלה ביסוד דמלכות. וּבְגִין דְּאֵינּוּן בְּפְקֻדוֹנָא, כְּלָהוּ תִּיבִין לְאֶתְרִייהוּ ולפי שהם נמסרו לה בפקדון, והמלכות נאמנת בפקדונה, לכן כולם חוזרים למקומם לגופם ואינם מחליפים

תָּא חַוִּי, כִּד אֲתַעַר רוּחַ צְפוּן בְּפִלְגּוֹת לַיְלִיא, וְכָרוּזָא נְפִיק בא וראה, כשמתעורר רוח צפון בחצות הלילה, והוא סוד הגבורות דאימא המבריות את כל כחות הטומאה מן העולם, וכרוז יוצא על ידי מלאך גבריאל הנקרא שכוי, עד שמגיע הכרוז לתרנגולים שבעולם הזה וקוראים ומקיצים את בני אדם משינתם. **וְקוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא אֲתִי לְגַנְתָּא דְעָרָן לְאַשְׁתַּעְשַׁע בְּרוּחֵיהוֹן דְּצַדִּיקָיָא** והקב"ה בא לגן עדן, בסוד יחוד יעקב ולאה הנעשה בחצות הלילה, להשתעשע ברוחות הצדיקים העולים בסוד מ"ן לגרום יחוד ההוא, **כְּדִין מִתְּבוּוֹנִי** (נ"א מתערי) **כָּל בְּנֵי מִטְרוֹנִיתָא, וְכָל בְּנֵי הַיְכָלָא, לְשַׁבְּחָא לֵיהּ לְמַלְכָּא קְדִישָׁא** אז בחצות הלילה מתעוררים משינתם כל בני השכינה, דהיינו כל מי שיש לו נפש ממלכות דאצילות, וכל בני היכלא וכל בני ההיכל, דהיינו כל מי שיש לו נשמה מהיכלות הבריאה, כל אלה מתעוררים וקמים בחצות הלילה, כדי לשבח למלך הקדוש ז"א בשבחי התורה. **וְכְדִין כָּל אֵינוֹן פְּקֻדוֹנִין דְּרוּחֵין דְּאַתְמֶסְרֵן בִּידָהּ, כְּלָהוּ אֲתִיב לְמֵאֲרִיהוֹן** ואז כל אותם הפקדונות של הרוחות שנמסרו ליד השכינה בעת השינה, עתה בחצות הלילה היא מחזרת את כולם לבעליהם לגופם. **וְרוּבָא דְבְנֵי עֲלְמָא מִתְעָרִין בְּהֵיא שַׁעְתָּא** ורוב בני העולם, דהיינו כל אלה שיש להם נפש ממלכות דאצילות מתעוררים משינתם בחצות הלילה, **וְהָא פְּקֻדוֹנֵיהּ דְּכְלָהוּ אֲתִיב לְגַבִּיחֵהוּ** ואת הפקדון של כל בני אדם היא מחזרת אליהם, ואינם מחליפים בעליהם לעולם. וכתב הרח"ו, כי אין הפקדון אצל המלכות, רק עד חצות הלילה, כי אז מתעורר רוח צפון בעולם שהיא רוח גבורה, המברחת את רוח הטומאה מן העולם, לכן מתבטל הפחד של אחיזת החיצונים, והמלכות מחזרת את הנשמות למקומן, ולכן רוב בני העולם מתעוררים משינתם באותה שעה, ואם יש אנשים שאינם מתעוררים, אז הוא מפני שהנשמה רוצה לשוטט בעולם, או לפעמים מחמת שאותן הנשמות לא זכו לעלות למעלה, והן משוטטות עם רוח הטומאה (כנזכר בזהר פ' תרומה דף קל ע"א).

אֵינוֹן דְּבְנֵי הַיְכָלָא עֲלָא קְיָיְמִי בְּקִיּוּמֵיהוּ ומפרש, אלה בני ההיכל העליון שהם בני השכינה העומדים במעמדם, **מִתְעָרִי מִשְׁתַּדְּלִי בְּתוֹשַׁבְּחָתָא דְּאוּרֵייתָא** הם מתעוררים בחצות הלילה, ועוסקים בשבחה של תורה, **וּמִשְׁתַּתְּפִי בְּכַנְסַת יִשְׂרָאֵל, עַד דְּנַחִיר יְמָמָא** ומשתתפים בכנסת ישראל שהיא השכינה שירדה בחצות לעולם הבריאה בסוד גלות השכינה, ועל ידי עסק התורה מעלים אותה למקומה לאצילות, עד שמאיר אור היום, כי המעלה העיקרית היא שישתדל האדם בעסק התורה עד אור הבוקר, וילך להתפלל, ולא יפסיק בשינה כלל. **כִּד אֲתִי צַפְרָא, הִיא, וְכָל בְּנֵי הַיְכָלָא** כשבא הבוקר, השכינה וכל בני היכלא שהן הנפשות השייכות אליה ועוסקות בתיקוניה (דמלכא) **כְּלָהוּ אֲתִיין לְגַבִּי מַלְכָּא קְדִישָׁא** כולם באות אל המלך הקדוש, כי אז השכינה עולה עם דודה לאצילות, ומי שהוא מקושר עמה בסוד בני היכלא דמטרוניתא, היא תעלה אותו עמה בעת עלותה בתפלת השחר, **וְאֵינוֹן אֲקֻרוֹן בְּנֵין דְּמַלְכָּא וּמִטְרוֹנִיתָא. וְהָא אוּקְמוּהּ** ואלה נקראים בני המלך והמלכה, בסוד בנים אתם לה' אלהיכם, וכבר בארו כן החברים.

כִּד אֲתִי צַפְרָא, בָּעֵי לְנַקְּאָה גְרָמִיָּה בְּכָלָא וזה שאמר, כשבא הבוקר לפני התפלה, צריך האדם שיטהר עצמו בכל, וזה על ידי שיפנה עצמו ויטול ידיו כראוי, ובזה יתקן את חיצוניות עולם העשיה, **וְלְמִיזֵין וַיִּינִיָּהּ** ולהודיין בכלי זיינו, דהיינו להתעטף בטלית ותפלין, ולתקן בזה חיצוניות עולמות יצירה בריאה ואצילות, **לְאַשְׁתַּדְּלָא עִם מַלְכָּא קְדִישָׁא** להשתדל עם המלך הקדוש, דהיינו לגרום יחוד יעקב ורחל בשים שלום,

דָּהָא בְּלִילִיָּא אֲשֶׁתְּדַל בְּמִטְרוֹנִיתָא כי בעסק התורה בלילה עסק בתיקון מדת המלכות, ובעסק התפלה דיום יתקן את תקוני יעקב הנקרא מלכא קדישא. **הֲשֵׁתָא אֲתִיָּא עִם מִטְרוֹנִיתָא, לְזוּגָא לָהּ עִם מְלָכָא** עתה בבקר הוא בא ועולה עם השכינה לאצילות, לייחד אותה עם המלך שהוא יעקב בברכת שים שלום.

אֲתִי לְבִי כְּנִישְׁתָּא, מְדַכֵּי גְרָמִיָּה בְּקָרְבָּנִין ועתה מפרש ואומר, בא לבית הכנסת ומטהר נפשו מחטאותיו על ידי הקרבנות המכפרים (כמאמר חז"ל (במס' מנחות דף קי ע"ב), כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, בתורת אשם כאילו הקריב אשם), ועל ידי זה מתקן פנימיות עולם העשיה, **מְשַׁבַּח בְּתוֹשְׁבַחְתִּיָּהוּ דְדָוִד מְלָכָא** אחר כך הוא משבח לקב"ה בתשבחותיו של דוד המלך דהיינו בפסוקי דזמרה, ובזה מתקן פנימיות עולם היצירה. **אֲחִיד תְּפִילִין בְּרִישִׁיָּה, (ס"א בִּידֵיהּ וּבְרִישִׁיָּה) וְצִיצִית בְּגִדְפִיהּ** הוא אוחז ונושא תפלין על ידו ועל ראשו, ועל ידי זה הוא מתקן חיצוניות עולם הבריאה ואצילות, ויש לו ציצית בכנפי בגדו ומתעטף בו, ובזה מתקן חיצוניות עולם היצירה, (מה שהקדים תפלין לציצית, כי כונתו כאן להזכירם דרך כלל, ולא חש לסדרם על סדר המעשה, הרח"ו. אי נמי, נקט החשוב קודם, עי' עטרת צבי), **אוֹמֵר תְּהִלָּה לְדָוִד. וְהָא אוֹקְמוּנָה** אומר תהלה לדוד שמסודר באלפ"א בית"א ובו שבח הכנות המזון לכל הברואים, וכבר ביארו כן החברים, **צְלִי צְלוֹתָא קָמִי מְאָרִיָּה** הנה אחר כך מתפלל תפלתו לפני קונו, היינו תפלה דמיושב בברכת יוצר, שהיא תקון פנימיות עולם הבריאה, **בְּצְלוֹתָא בְּעֵי לְמִיָּקָם, כְּנִישְׁתָּא (ס"א בְּזוּגָא) דְּמְלָאכִי עֲלָאִי** ואחר כך צריך לעמוד בתפלת העמידה, ולכוין לתקן פנימיות עולם האצילות, ויעמוד כעין מלאכי מעלה שרגליהם רגל ישרה, **לְאֵתְּחַבְּרָא בְּהַדְרִיָּהוּ, דְּאִינוּן אֲקָרוּן הָעוֹמְדִים** וצריך להתחבר עמהם, כי בתפלת העמידה מתחברים עם המלאכים, כי הם נקראים עומדים, **כְּמָה דְּאֵתְּ אֲמַר** כמו שנאמר, (זכריה ג) **וְנָתַתִּי לָךְ מַהְלָכִים בֵּין הָעוֹמְדִים** והטעם שהמלאכים נקראים עומדים פרש"י לפי שאין להם ישיבה, אי נמי, לפי שהם עומדים וקיימים לעולם. **וְלְכִוּוּנָא רְעוּתִיָּה קָמִי מְאָרִיָּה, וְיִתְּבַע בְּעוֹתִיָּה** וצריך שיכוין את לבו לפני הקב"ה, ויבקש את בקשותיו בברכות האמצעיות.

תָּא חַוִּי, בְּשַׁעְתָּא דְּבַר נָשׁ קָאִים בְּפִלְגוֹת לִילִיָּא מְעַרְסִיָּה, לְאֲשֶׁתְּדָלָא בְּאוֹרֵיָּתָא, כְּרוּזָא קְאָרִי עָלֶיהּ בא וראה, בשעה שאדם קם ממטתו בחצות הלילה לעסוק בתורה, המכריז קורא עליו **וְאָמַר**, (תהלים קלד) **הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יְהוָה פֶּלַעַבְרִי יְהוָה הָעוֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בְּלִילוֹת** הכרוז הוא להזהירו שיכוין דעתו בברכות לברך את ה' כראוי. **הֲשֵׁתָא כְּדֵי אִיָּהוּ קָאִים בְּצְלוֹתָא קָמִי מְאָרִיָּה, הֲהוּא כְּרוּזָא קְאָרִי עָלֶיהּ** עתה בבקר כשהאדם עומד בתפלה לפני קונו, אותו המכריז קורא עליו **וְאָמַר**, **וְנָתַתִּי לָךְ מַהְלָכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה** פי' שיזכה ללכת ולעלות לגן עדן שבעולם הבריאה בין המלאכים הנקראים שרפים, כמ"ש שרפים עומדים ממעל לו.

בְּתַר דְּמְסִיִּים צְלוֹתָא בְּרַעוּ (וְקָאִים בְּעִיטָא) קָמִי מְאָרִיָּה אחר שסיים האדם את תפלתו ברצון לפני קונו, שאמר יהיו לרצון אמרי פי וגו', **הָא אוֹקְמוּנָה, דְּבַעֵי לְמִיָּמְסָר נְפִישִׁיָּה בְּרַעוֹתָא דְּלָבָא** הרי בארו החברים, שצריך האדם למסור נפשו בנפילת אפים ברצון הלב בכונה שלימה, ועל ידי זה נמחלים לו כל עונותיו, אפילו עוון של חלול ה', **לְהַהוּא אֲתַר דְּאֲצְטְרִיד** לאותו המקום שצריך למסור נפשו דהיינו אל המלכות. **וְכַמָּה עֵיטִין אֵית לִיהּ לְבַר נָשׁ בְּכִלָּא** וכמה עצות יש לו לאדם בכל דבר, כי התורה נותנת

כמה עצות טובות לאדם בהנהגות התפלה ובשאר הדברים. (דף ר"ט ע"ב) **וּבְשַׁעֲתָא דְצִלוֹתָא קַיִימָא** (ס"א קיימא) ובשעה שאדם גמר וסיים את כל תפלתו, **כָּל אֵינוֹן מְלִין דְאַפִּיק בְּר נָשׁ מְפוּמִּיהַ בְּהֵיִא צִלוֹתָא** כל אותם הדברים שהוציא האדם מפיו באותה התפלה, **כְּלָהוּ סְלָקִין לְעֵילָא, וּבְקַעֲיִן אֲוִירִין וּרְקִיעִין, עַד דְּמָטוּ לְהָהוּא אַתְר דְּמָטוּ** כולם עולים למעלה, דהיינו חלק הרוחני של הבל פיו עולה למעלה, ובוקעים אווירים ורקיעים, עד שמגיעים למקום שמגיעים, דהיינו למקום קבלת התפלות ליד מלאך סנד"ל הקושר כתרים לקונו מתפלות ישראל **וּמִתְעַטְרוּ בְּרִישָׁא דְמַלְכָּא, וְעֵבִיד מְנַיְיְהוּ עֵטְרָה** ומתעטרים בראש המלך ז"א, והמלאך עושה מהם עטרה לראש חי העולמים. **וְהָא אוֹקְמוּהַ חֲבַרְיָא, צִלוֹתָא דְבַעֲי בְּר נָשׁ לְקוֹדֶשָׁא בְּרִידָּהּ הוּא, לְכוּנָא דִּיהַא צִלוֹתָא תַחְנוּנִים** והרי בארו החברים (במס' ברכות דף כט ע"ב), התפלה שמבקש האדם מהקב"ה, צריך לכוין שתהיה תפלתו בתחנונים. **מְנַלְן** מנין אנו לומדים דבר זה. **מְמוּשָׁה, דְכְּתִיב שְׁכֹתוֹב בּוּ וְאַתְחַנֵּן אֶל יְהוָה. דָּא אִיהוּ צִלוֹתָא מְעֵלְיָא** זו היא תפלה טובה הראויה להתקבל. דע כי "תפלה" האמורה להלן היא תפלת "שמונה עשרה", שנקראת תפלה סתם, ועל זה נאמרו כל אלו

ההלכות.

תָּא תְּנִי, מֵאֵן דְּקָאִים בְּצִלוֹתָא, בְּעֵי לְכוּנָא רַגְלוֹי בא וראה, מי שעומד בתפלה צריך לחבר רגליו זו אצל זו, בסוד ורגליהם רגל ישרה, **וְאוֹקְמוּהַ. וּבְעֵי לְחַפְיָא רִישִׁיהַ, כְּמֵאֵן דְּקָאִים קַמֵּי מַלְכָּא** וכבר בארוהו חז"ל (במס' ברכות דף י ע"ב, וז"ל המתפלל צריך לכוין את רגליו, שנאמר ורגליהם רגל ישרה), וצריך לכסות את ראשו בטליתו כמי שעומד לפני המלך. **וּבְעֵי לְמַכְסִּייהַ (לְמַכְסִּיָא) (ס"א לְאַסְתְּמָא) עֵינוֹי, בְּגִין דְּלָא יִסְתַּפֵּל בְּשְׂכִינְתָּא** וצריך לכסות את עיניו בטליתו כדי שלא יסתכל בשכינה. **וּבְסַפְרָא דְרַב הַמְנוּנָא סָבָא אָמַר, מֵאֵן דְּפָקַח עֵינוֹי בְּשַׁעֲתָא דְצִלוֹתָא** ובספרו של רב המנונא סבא אמר, מי שפותח עיניו בשעת התפלה, **אוּ דְלָא מְאִידָּ עֵינוֹי בְּאַרְעָא, אֲקָדִים עֲלֵיהַ מְלָאךְ הַפּוֹת** או שאינו משפיל עיניו לצד הארץ, אפילו העצים עיניו (מק"מ), (אי נמי, מה שכתוב או דלא מאיך עינוי ר"ל או לפחות היה לו להשפיל עיניו אם לא העצימן. כמ"ש (במס' יבמות דף קה ע"ב) המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה (הרח"ו), ועי' בכף החיים סי' צ"ה אות י'), מקדים עליו מלאך המות, **וְכַד תִּיפּוֹק נַפְשִׁיהַ, לָא יִסְתַּפֵּל בְּנִהְיֹרוּ דְשְׂכִינְתָּא** וכשתצא נפשו בשעת פטירתו מן העולם, לא יזכה להסתכל באור השכינה, כמ"ש כי לא יראני אדם וחי, אבל במיתתם רואים, והוא לא יזכה לזה, **וְלָא יָמוּת בְּנִשְׁיָקָה** שהיא התדבקות בשכינה. **מֵאֵן דְּמִזְלִיל בְּשְׂכִינְתָּא** כי מי שמזלזל בשכינה על ידי שמסתכל בה בשעת התפלה **מִתְזַלְזֵל הוּא, בְּהָהוּא שַׁעֲתָא דְאַצְטְרִידָּ בִּיהַ נַעֲשָׂה הוּא מְזוּלָּל בְּשַׁעֲתָא שִׁצְטַרְךְ לַה, הָרָא הוּא דְכְּתִיב** זהו שכתוב, (שמואל א ב) **כִּי מְכַבְּדֵי אֲכַבֵּד וּבְזֵי יִקְלוּ. הָאֵי מֵאֵן דְּאַסְתַּפֵּל בְּשְׂכִינְתָּא, בְּשַׁעֲתָא דְאִיהוּ מְצַלֵּי**

פי' יקלו מאליהם, וזהו מי שמסתכל בשכינה בשעה שהוא מתפלל.

וְהִידָּ יָכִיל לְאַסְתַּפֵּלָא בְּשְׂכִינְתָּא. אֲלָא לִינְדַע דְּוֹדָאֵי שְׂכִינְתָּא קַיִימָא קַמֵּיהַ ושואל ואיך יכול האדם להסתכל בשכינה, ומשיב אלא ראוי לאדם לדעת, כי ודאי השכינה עומדת כנגדו, כמ"ש שפכי כמים לברך נוכח פני ה', היינו לפני השכינה העומדת כנגדו, (לכן לא יפתח עיניו כנגדה שזה מורה עזות וחוסר מורא שמים, וכאילו אינה חשובה בעיניו), **הָרָא הוּא דְכְּתִיב** זהו שכתוב, (ישעיה לח) **וַיִּסַּב חֲזָקִיהוּ פָּנָיו**

אֶל הַקִּיר, דִּתְמֹן שְׂאֵרֵי שְׂכִינְתָּא כִּי שָׁם כִּנְגַד פְּנֵי שׁוּרָה הַשְּׂכִינָה הַנִּקְרָאת קִיר. בְּגִין כִּךְ לֹא בְּעֵינָא לְמַהוּי חוּצָץ בֵּינוּ וּבֵין הַקִּיר, וְאִוְקְמוּהָ וּלְכַךְ לְרַמְזוּ עַל זֶה, לֹא יִהְיֶה דָבָר חוּצָץ בֵּינוּ וּבֵין הַקִּיר בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה, וְר"ל בֵּינוּ לְבֵין הַשְּׂכִינָה, וְכַבֵּר הָעַמִּידוּ חוּז"ל דִּין זֶה וּבִאֲרוּהוּ.

מֵאֵן דְּקָאִים בְּצִלּוֹתָא, בְּעֵי לְסִדְרָא שְׂבָחָא דְמֵאֲרִיָּה בְּקִדְמִיתָא וְאִמְרַי עוֹד, מִי שְׁעוּמַד בַּתְּפִלָּה, צְרִיךְ לְסִדֵּר שְׂבָחוֹ שֶׁל מְקוֹם בַּתְּחִילָה, בְּשִׁלְשׁ בְּרֻכּוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת, וְלִבְתָּר יִתְּבַע בְּעֵינֵיהָ וְאַחֵר כִּךְ יִבְקֹשׁ אֶת בְּקִשְׁתּוֹ, בִּי"ב בְּרֻכּוֹת הָאֲמֻצְעִיּוֹת. דִּהָא מוֹשֶׁה הָכִי אָמַר בְּקִדְמִיתָא, אֶתָּה הַחֲלֹת וְגו' כִּי כִךְ אָמַר מֹשֶׁה, בַּתְּחִילָה אָמַר שְׂבָחוֹ שֶׁל מְקוֹם, דְּהֵינּוּ אֶתָּה הַחֲלֹת לְהֵרָאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גְּדֻלְךָ וְאֶת יַדְךָ הַחֲזָקָה וְגו'. וְלְבִסּוֹף אֶעְבְּרָה וְגו' וְלְבִסּוֹף הַתְּפִלָּה וּבִיקֵשׁ מִהַקְב"ה אֶעְבְּרָה נָא וְאֵרָאָה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה וְגו'.

מאמרים על הפרשה

”וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לְאִמּוֹר” (ג, כג)

מעלת התפילה בכוונה כשהיא ללא ספקות

יָדוּעַ שֶׁהוֹמָן שְׁחִזְרוּ הַמְּרַגְלִים וְהוֹצִיאוּ דִיבַת הָאָרֶץ רַעָה, הִיא בְּלִיל תְּשַׁעָה בָּאָב (כְּדֵאִיתָא בְּתַעֲנִית כְּמ.), וּבִאֲוֹתָהּ שַׁעָה נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיָמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וּבַמִּדְרָשׁ (אִיכָה רַבָּא סוֹף הַפְּתִיחוֹת ס"ס ל"ג) מוֹבָא, שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בַּתְּשַׁעָה בָּאָב בְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הָיוּ מְתִים כַּחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר אוֹ שֶׁשָּׁה עֶשֶׂר אֶלֶף אִישׁ בְּמִשְׁךְ אַרְבַּעִים שָׁנָה, וְנַעֲשֶׂה אִיתָם חֶסֶד שֶׁכָּל אֶחָד הָיָה חוֹפֵר קֶבֶר לְעַצְמוֹ בְּלִיל תְּשִׁיעֵי בָּאָב, וְהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לְקִבְרִים, וּבְבוֹקֵר מִי שֶׁקָּם, וּמִי שֶׁלֹּא קָם מְכַסִּים אוֹתוֹ בְּעַפְר. וְזֶה יוֹבֵן הַדְּגֵשׁ בְּמִלִּים "בְּעַת הַהוּא".

נִתְאָר לְעַצְמָנוּ אִיךְ וְכִיצַד הָיוּ עִם יִשְׂרָאֵל מְכִינִים אֶת עַצְמָם, בּוֹמֵן שְׂאִין מִי שִׁיּוּדַע מִי יָקוּם לְמַחְרַת אוֹ לֹא, וּבוֹדָאִי שֶׁהָיוּ מִתְּפִלָּלִים, בּוֹכִים וּמִתְחַנְּנִים לְקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיְכַפֵּר לָהֶם עַל עוֹוֹנוֹתֵיהֶם וְשִׁיּוּכּוֹ לְקוֹם לְמַחְרַת בְּבוֹקֵר. אֲבָל עֲדִיין תְּפִילָתָם לֹא הִייתה מְסַפֵּיק שְׁלִימָה, כִּי מַחְשְׁבָה עֲבָרָה בְּלִיבָם: 'מִי אָמַר שְׁנִמּוֹת הַשָּׁנָה? שְׂמָא נַחִיָּה בְּעִזְרַת הַשֵּׁם יִתְּבָרַךְ עוֹד שְׁנִים רַבּוֹת...! הֵן כִּךְ הוּא טֵבַע הָעוֹלָם, הָאָדָם "מְרַגֵּשׁ" שֶׁהוּא לֹא יָמוּת. וְלִכֵּן, אוֹמְנִים תְּפִילָתָם הִייתה מְעוּמָק הַלֵּב, בְּרַם עֲדִיין לֹא הִייתה חֲזָקָה כָּל כִּךְ, עַד שִׁיְהִיָּה בְּכוּחָה לְבַטֵּל אֶת הַגְּזִירָה, כִּי עֲדִיין הִיא הַחוּשֵׁב חוּשֵׁב, אוֹלֵי אֲנִי מֵאֵלָה שֶׁלֹּא יָמוּתוּ. אֲבָל בְּשָׁנָה הָאַחֲרוֹנָה לְהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, כְּשֶׁהִגִּיעַ לַיִל ט' בָּאָב, כָּל אוֹתָם הַחֲמִישָׁה עֶשֶׂר אֶלֶף אִישׁ הָאַחֲרוֹנִים, בִּיּוֹדַעִם שֶׁרַק הֵם אֵלּוֹ שְׁנִשְׂאָרוֹ חַיִּים, וְשׁוּזָה לָהֶם הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן, בְּהִיוֹתָם בְּטוּחִים שֶׁלֹּא יֵרָאוּ אוֹר בּוֹקֵר שְׁלִמְחַרַת, הַפַּעַם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה שְׂאִין כְּמוֹתָהּ, וְהַתְּפִלָּלוֹ מְכַל לֵבָם בְּכָל הַחוּזָק, בְּכִכּוֹת גְּדוּלוֹת. וְהִנֵּה בְּבוֹקֵר כּוֹלֵם מִתְּעוֹרְרִים מִשְׁנַתָּם וְיִהְיֶה לָנֶס (כְּמִתּוֹאֵר בַּמִּדְרָשׁ אִיכָה הַנ"ל). עַל כֵּן אָמְרוּ, אוֹלֵי טַעֲמֵינוּ בְּתֵאֲרִיךְ, וְלִיל ט' בָּאָב הוּא הַיּוֹם בְּלִילָה, וְלִכֵּן שָׁבוּ וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְתְּפִילָה בְּכִכּוֹת קוֹדֵם שְׁנִכְנָסוּ לְקֶבֶר, אוֹלֵם לְמַחְרַת שׁוֹב הַתְּעוֹרְרוּ... וְכִךְ עָשׂוּ עַד ט"ו בָּאָב, שֶׁבִּאֲוֹתָהּ הַשַּׁעָה זָרְחָה הַלְּבָנָה בְּמִלּוּאָה, וּבִרְאוֹתָם כִּךְ, יָדְעוּ שְׁנַתְּבַטֵּלָה הַגְּזִירָה.

אוֹלֵם נִשְׂאֵלָה הַשְּׂאֵלָה מְדוּעַ בְּאֵמַת זָכוּ כָּל אֵלּוֹ שְׁנִשְׂאָרוֹ בְּשָׁנָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁתְּבַטֵּל הַגְּזִירָה וְיִשְׂאָרוֹ כּוֹלֵם חַיִּים, אֵלָּא שֶׁכֵּאֵן אֲנַחְנוּ רוֹאִים אֶת מַעֲלַת הַתְּפִילָה מְכַל הַלֵּב, כְּשֶׁהִיא בְּלִי סְפָקוֹת אוֹ מַחְשְׁבוֹת, כְּשִׁידְעוּ שֶׁרַק הַתְּפִילָה תַעֲזוֹר, רַק אִזּוֹ הַתְּקַבֵּלָה תְּפִילָתָם.

משה למד מישראל את כח התפילה

וְלִכֵּן כֵּאֲשֶׁר רָאָה מֹשֶׁה שֶׁעַל אֶף שֶׁהַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לְכוֹלֵם שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיָמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וּבְכָל זֹאת עַל יְדֵי הַתְּפִילָה וְהַתְּשׁוּבָה נִתְּבַטֵּלָה מַעֲלֵיהֶם הַגְּזִירָה וְהִיא לְפָלֵא, אָמַר: אִם כֵּן, גַּם אֲנִי אֶתְּפַלֵּל שֶׁתְּבַטֵּל הַגְּזִירָה, וְזֶה מֵה שְׁנִאֲמַר "וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא". בְּעַת שֶׁרָאָה שְׁנִשְׂאָה תְּפִילָתָם פְּרִי, אָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, גַּם אֲנִי יִתְּפַלֵּל חוּזָק, וְאוֹלֵי יַעֲזוֹר לִי הַשֵּׁם יִתְּבָרַךְ וְיִכְנִיסֵנִי לְאֶרֶץ. עַל כֵּן הַתְּפִלָּל לְקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל כּוּחוֹ תְּקַטְטוּ תְּפִילּוֹת כְּמִנֵּין "וְאֶתְחַנֵּן" (מִדְרָשׁ אַנְדָּה כֹּאן).

נמצנו למדין, שהתחלת תפילותיו של משה רבנו היו בט"ו אב, ומשה רבנו עליו השלום נסתלק באותה שנה בשבעה באדר כנודע (מגילה יג). אם תחשב ששה חדשים שמר"ח אלול לר"ח אדר, כיון ששלושה מהם חודשים מלאים, ושלושה חסרים, יעלו בידך מספר הימים, קע"ז, ועוד נשארו מר"ח אב ט"ז ימים, ועוד שבעה ימים מחודש אדר, הרי לנו עוד כ"ג ימים, ובסך הכל עולה מספר הימים מאתיים. ובאלו הימים יש כ"ח ימי שבתות שאין אומרים בהם תחנון, נשארו בידינו קע"ב ימים, נמצא אם כן, שבכל יום ויום היה משה רבנו מתפלל שלש תפילות. ערב ובוקר וצהריים, ומשה רבנו ע"ה נסתלק ביום שבת קודש בשעת המנחה, תחשב מיום ט"ו אב עד לז' באדר בעת הנזכר, ויעלו בידינו תקט"ו תפילות העולים בנימט' כמנין "ואתחנן".

ומכאן, אנו לומדים מה גדול כוחה של התפילה, שאף על פי שנגזרה עליו הגזירה, בכל זאת עמד משה רבנו בתפילה ולא הרפה והתפלל כמנין "ואתחנן" – חמש מאות וחמש עשרה (תקט"ו) תפילות ולא התייאש, וזאת מפני שמה ידע שיש בכח התפילה לבטל הגזירה.

תפילה בכוונה

כן ראינו את כח התפילה אצל חזקיה המלך, שמשום שלא עסק בפריה ורביה, נשלח הנביא ישעיה אליו וכה אמר לו (מלכים ב, כ, א) "צו לביתך, כי מת אתה ולא תחיה". ושנינו בכרכות (דף י.) מאי כי מת אתה ולא תחיה? מת אתה בעולם הזה, ולא תחיה לעולם הבא. אמר לו בן אמוין, כלה נבואתך וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא, אפי' חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים. מיד "ויסב חזקיהו את פניו אל הקיר ויתפלל אל ה' לאמר". ואמרו עוד בגמרא (שם ע"ב) מאי "קיר"? אמר רבי שמעון בן לקיש, שהתפלל מקירות לבו, שנאמר (ירמיה ד, יט) "מעני מעי אוחילה קירות לבי". והתוצאה היתה (שם פסוק ה) "כה אמר ה' אלהי דוד אביך, שמעתי את תפלתך, ראיתי את דמעך, הנני רופא לך, ביום השלישי תעלה בית ה' והוספתי על ימך חמש עשרה שנה". הנה אף על פי שכבר נגזרה גזירה, בכח התפילה לבטלה, וכל שכן משה רבנו, אלא שהקדוש ברוך הוא מנע אותו מלהתפלל כנוכח לעיל.

וכיצד צריכה תפילתנו להראות, הרה"ג ר' אברהם הכהן זצ"ל מתונים (בספרו מלל לאברהם), מספר על קדוש אחד אדמו"ר לקהל חסידיו, ששמע שבא קרקס לעיר, ובקרקס שחקן פלא, שהולך על חבל מתוח הקשור לראש הרים גבוהים משני צידי הנהר. אמר הרבי אלך ואראנו. תמהו החסידים, מה למד הרב בהליכה זו ומה לרבנו ולקרקס? ענה הרבי, הסתכלתי בפני השחקן וראיתי שהוא מצמצם את כל מחשבותיו בהליכה זו, כי הוא יודע שסכנה של נפילה צפויה לו כל רגע, ואם יפנה מחשבותיו לדבר אחר, תיכף ומיד יפול לתהום ואיננו! ראיתי ולמדתי מוסר, שכשאדם מישראל עוסק בתפילה, חייב הוא לצמצם את מחשבתו בכוונה מלאה רק לתפילה, ואם לאו, נופל. וכידוע מה שאמר הבעל שם טוב שאדם שעולה לו מחשבות זרות באמצע התפילה, זה סימן שהוא עדיין אינו מתוקן.

ומסופר (ע"י שבחי האר"י הערה לא) על מרן ר' יוסף קארו שפעם אחת התפלל עם האר"י ותמיד היו ממתנינים לרב האר"י או למרן עד שיסיימו את תפילת הלחש, ופעם אחת נתארך מרן הרבה בתפילתו, וסימן להם האר"י שיתחילו את החזרה. לאחר התפילה שאל רבנו האר"י ז"ל את מרן, האם פשט כבודו את הספק שחשב עליו בתפילה? ואכן כך היה שמרן באמצע התפילה נזכר באיזה יישוב על איזו קושיא שהייתה לו ולכן האריך יתר על דרכו בתפילה.

שאלת הרפורמים: מדוע אינכם מקצצים מעט באורך התפילה?

פעם אחת נטפל אחד המשתייך לחוגי הרפורמים לגאון אחד ושאל, מדוע אין אתם מקצצים בתפילה, ובטוח אני, כי אז יבואו הרבה אנשים להתפלל וגם מן הדור החדש יגיעו לתפילה. השיבו הגאון, כך היה מעשה: איש אחד לוח מחברו סך 100 זהובים, וכתב לו שטר על החוב. בהגיע עת הפרעון, הלווה היה דוחה את המלוה בטענות קש כאלה ואחרות וכסף אין. בראות המלוה שכספו לא ישוב אליו, פנה לבית הדין ותבע את ממונו. בשעת הדיון הפציר בו הלווה שיוותר לו על חצי ההלוואה, והבטיח שישלם לו את חצייה תיכף ומיד. המלוה שכמעט התייאש מכספו, הסכים לכך. אך אז ביקש הלווה ממנו שיכתוב לו שטר הלואה חדש על חצי הסכום. שאל אותו המלוה לשם מה לך שטר, הרי אמרת שתפרעני מיד? השיבו הלווה כי אין הכסף תחת ידי, אלא אלך להשיגו ואבוא בעוד חודש לשלם לך. אם כך השיב המלוה, איני מוחל לך על חצי ומוטב שישאר החוב כבתחילה, כי לא אמחל לך על חצי החוב, כשגם אותו תדחה אותי בלך ושוב, כאשר נהגת עימי עד עתה.

כך הסביר לו הגאון, אילו ידענו שכן יהיה, שאם התפילה תהיה קצרה, תתפללו יום יום, אולי היה כדאי לנו לשמוע לעצתכם. אולם בטוחני שבין כה וכה אתם לא תתפללו, ואם כן מוטב שהתפילה תשאר כדרכה.

התפילה כשיחת טלפון

התפילה דומה לאדם שמדבר בטלפון, שאם באמצע השיחה יחייג למקום אחר, הרי תיפסק השיחה. כך היא שעת התפילה, הן עת "שיחה" היא עם הבורא יתברך ומי ש"מחייג" באמצע השיחה למקום אחר "מתנתקת השיחה".

אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום

כתב החסיד רבי יוסף יעב"ץ על המשנה באבות (פרק ב' משנה י"ג) "אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום", שיש לבאר לפי זה את המעשה בנמ' מסכת תענית (כה). שבעת בצורת ירד רבי אליעזר לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות, ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו ואמר רק "אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו", וירדו גשמים.

ולכאורה מהו החילוק בין רבי אליעזר לבין רבי עקיבא, למה רבי אליעזר אמר כ"ד ברכות ולא נענה ואילו רבי עקיבא אמר אבינו מלכנו ונענה? והענין הוא כי לרבי אליעזר היתה גם זכות אבות וגם את זכותו, ועל כן היה סמוך ובטוח שבזכות אבותיו וגם בזכותו תתקבל תפילתו. אבל רבי עקיבא היה בן גרים, ולא היתה לו זכות אבות, לא סמך על עצמו שתתקבל תפילתו, ולכך התפלל יותר מעומק הלב ונענה.

גם הגדול וגם הקטן במעלה צריכים להתפלל

שנינו בברכות (דף ל:) היה עומד בתפילה, אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו, ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק. הנה נודע מה שאמר על כך ר' שלמה הכהן מרדומסק (ליקוטי בתר לקוטי, אלתר, עמ' ק"ל), שלפעמים אדם רואה שהוא בתוך עמקי הקליפה, שהנחש כבר בלע אותו מראשו עד העקב, והוא נמצא חזק בתוך הסטרא אחרא, ככל זאת לא יתייאש מן הרחמים, וימשיך להתפלל ולא יפסיק בתפילתו. ומאידך יש חכמים שהתעלו מאוד עד ש"המלך" שואל בשלומו מלמעלה, כלומר מן השמים שולחים לו דרישת שלום, גם אז לא יפסיק בתפלתו, ואל יאמר 'מספיק לי להתפלל, הן אני קרוב מאד לקדוש ברוך הוא', אלא ימשיך בתפלתו, כי תמיד בכל מצב צריך האדם תפילה.

ובן ידוע מהסטייפּלר זצ"ל, שאמר שהוא מתפלל על בנו הגאון ר' חיים שלימ"א שיגדל בתורה וכו', אף על פי שכבר אז היה תלמיד חכם גדול.

ובי"צ"ב היה מספר מרן רבנו הגאון ר' עובדיה יוסף זצוק"ל, על החתם סופר שהיה בוכה על בנו הכתב סופר אף שכבר נתפרסם כתלמיד חכם גדול, ואף שכבר הזקין היתה לו שלולית של דמעות שבכה עליו.

עוד על כוחה של תפילה

מי שרצה בשוגג לא עלינו, גולה לעיר מקלט עד מות הכהן הגדול (במדבר לה, כה), כתוב במשנה (מכות יא.) שאמותיהם של הכהנים היו שולחות לרוצחים מים ומזון כדי שיהיה להם טוב ולא יתפללו על בניהם שימותו. עד כאן. ומה מפליאים הדברים עד כמה התפילה פועלת בשמים ואפילו שהיא תפילתו של רוצח, למיתתו של הכהן הגדול!

צוהר תעשה ל"תיבה" הכוונה היא לכל תיבה ותיבה שבתפילה

בפרשת נח כתוב (בראשית ו, טז) "צוהר תעשה לתיבה", ופירש הבעל שם טוב (בספר בעל שם טוב פרשת נח אות ט"ו) "תיבה" כאן היא הכוונה בתפילה, שיכוון בכל תיבה ותיבה בתפילה, שהצדיק עושה ממנה "צוהר", והוא אור גדול שאפשר להסתכל בו מסוף העולם ועד סופו. וככל שיתמסר בתפילה, כך תאיר לו אותה התיבה, כמו שנאמר (בראשית ז, א) "בא אתה וכל ביתך אל התיבה", כלומר שבכל תיבה ותיבה שבתפילה יש להתפלל בכוונה בכל רמ"ח אברים ושם"ה גידים, "אתה וכל ביתך" פירוש כל גופך יכנסו "אל התיבה". והנה על ידי זה ה"צרה" תהפך ל"צוהר" – לאור גדול, שיוצאים מן הצרות על ידי כח התפילה כנודע.

האם נח התפלל על אנשי המבול

בזוהר חדש (ח"א דף לח סו"ע"ב) מובא, שכאשר יצא נח מהתיבה, וראה את כל השיממון ואת כל מה שעשה המבול, בכה ואמר: רבוננו של עולם, נקראת רחום, היה לך לרחם על בריותיך, ומדוע נהיה כך בעולם, העולם שמם מאדם ובהמה וכו'? אמר לו הקדוש ברוך הוא, רעיא שטיא, מדוע לא התפללת לפני כן, כעת אתה מתפלל, כמה הארכת אתך כדיבור וכו', ולא בקשת ממני אפילו פעם אחת שאני ארחם על בני וכו'.

וכבר אמרו בשם רבנו יצחק אברבנאל, שאם נח לא היה נח לפני המבול, אלא היה מתרוצץ והולך מאחד לשני להחזירם בתשובה ומקהיל קהילות ועושה תפילות, לא היו לו את היסורים של התיבה. אבל מכיון שלא התפלל וטרח לפני כן, לכן היה צריך לטרוח בתיבה.

תפילתו של רבי עקיבא איגר והציפור הנדירה

הצדיק רבי עקיבא איגר זיע"א (הדוות החיים ח"ג עמ' 156) הנהגה יקרה היתה לו, והיא לבקר את כל החולים בעיר. מקפיד היה על כך כרבי עקיבא התנא בשעתו, כך הוא. ומנהגו של רבי עקיבא היה, לבקר חולים. וכמו שמסופר בגמרא (נדרים מ). על רבי עקיבא שהלך לבקר אחד מהתנאים שהיה חולה, ומצאו שכבר כמה ימים לא בא מים אל פיו, וביתו לא מאוורר, ואוכל, אין בנמצא! מיד רבי עקיבא הגיש לו לאכול ולשתות, ניקה לו את הבית והצילו מרדת שחת. עד שקבע את ההלכה, שכל מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים רחמנא ליצלן. והנה, רבי עקיבא איגר, פוסק הדור, עושה אף הוא כן, והולך בדרכי התנא הגדול אשר שמו כשמו.

והנה יום אחד הגיע הגאון ר' עקיבא איגר לבית אשר שכב בו החולה, וראה כי מצבו חמור ביותר. שאל לעצת הרופאים וכולם נואשו מחייו, אבל רבי עקיבא איגר מרפה. בדק ומצא שבקרוב ממש רופא הקיסר הגדול, בדרכו אל הארמון, הוצה את העיר ועובר בסמוך לבתי היהודים. ביקש רבי עקיבא מנאמניו כי יעמדו על הדרך ויתחננו לפני הדוקטור המפורסם שיבוא לבדוק את החולה האנושי. לא בקלות עלתה בידם, אבל לבסוף, נענה הדוקטור לבקשת רב העיר.

הגיע הרופא אל ביתו של החולה שמצבו כבר החמיר עוד. התבונן ובדק, הרהר וחשב ולבסוף אמר, אין תרופה למכתו!!! המשיך והסביר את הדיאגנוזה שלו, מצבו כה חמור, ואין בנמצא משהו שמחיה מתים.

נזדעק רבי עקיבא איגר ושאלו, אמור נא לי דוקטור, חולה זה ששוכב כאן בביתו הדל ובמיטתו הרעועה, פסקת את דינו. אבל הלא רופאו הגדול של הקיסר ירום הודו אתה, ואם הקיסר בעצמו הוא אשר היה מוטל כאן במיטה במצב זהה, האם גם עליו היית חורץ דין כזה?! בוודאי שלא! אמור נא מה היו דרכי הטיפול שלך במצב שבו הקיסר הוא הסובל.

מופתע מן ההשוואה התבונן בו הרופא ממושכות, אחר חיך ואמר באיטיות, אמנם כן, צודק אתה ראב"ן יהודי, הלא ממש נביא אתה... באמת אף הקיסר היה חולה במחלה זהה ובמצב קריטי כזה לא מזמן, אבל התרופה אשר סיפקנו לקיסר, המשיך הדוקטור ברוב השיבות ואמר, אין שום אפשרות ליתן ממנה לחולה היהודי השוכב כאן, תרופה זו יקרה היא ואינה בנמצא! ישנו עוף אחד נדיר עד מאוד, ואינו פורח במקומות יישוב, רק בעיר, וכשמבשלים אותו באופן מסויים, יש בשיקוי ארוכה ומרפא גם במצב כה חמור. וכשהיה צריך הקיסר מהתרופה, גייסו לצורך כך הרבה ציידים, והקיסר אשר רבו נכסיו, ועושרו עצום, יכול היה למצוא כל כך הרבה ציידים, ובאמת הצליחו להשיג את העוף ולעשות ממנו את שיקוי התרופה, וכך התרפא. אבל המצב כאן אינו דומה כלל, מאין לכם עוף כזה?... בכל אופן נטל ממנו רבי עקיבא את אופני המיצוי של העוף, והודה לו על תשומת לבו וטרחתו.

הרופא עזב את הבית ורבי עקיבא נעמד בתפילה, התחנן וככה בעד יהודי זה, רבונו של עולם, הן עם ישראל הם בניך אהוביך, וזה היהודי, בוודאי אינו פחות חשוב מהמלך הערל, מלך הגויים, ואם בשבילו נמצאה הצפור, כאן שישנו יהודי השוכב מוטל חולה, מחמת עניותו לא תהא ארוכה למחלתו? הרי בריאותו של יהודי ענין כה חשוב הוא...

עוד הוא מבקש רחמים בעד החולה, נשמעת נקישה בחלון, התבונן רבי עקיבא וירא צפור נוקשת במקורה בחלון ומבקשת להיכנס, מפרכסת ממש. מיד אמר לתלמידיו שיפתחו את החלון ויכניסו את הצפור בזירות, כך שלא תפרח מידם. התבוננו בה התלמידים, וראו שתיאורה תואם להפליא לתיאור העוף הנדיר והמיוחד אשר צידי המלך חיפשו ביערות. רבם בתפילתו הרעיש את השמים והציפור נשלחה עד אליו.

שחטו את העוף ועשו את כל אותן פעולות שצויה הדוקטור לעשות למלך... והוראה נחרצת יצאה מפיו של רבי עקיבא, להשאיר את הכנפיים והנוצה למשמרת. אותו חולה נתרפא מיידית, וחזר לבריאות איתנה.

לאחר זמן, שוב עבר הרופא דרך העיר בדרך למסעיו, ולמרות שתמיד ממהר היה, לרוב תאוותו לדעת מה עלה בגורלו של החולה שכבר אמר בזמנו נואש לחייו, משבא לעיר התעניין אצל אנשי העיר לכתובתו של החולה, ושם פעמיו אל ביתו, וירא אותו והנה הוא בריא ושלם. התפלא הרופא עד מאוד ושאלו לפשר הדבר איך נתרפא. סיפר לו שרבי עקיבא איגר, נתן איזה תבשיל מיוחד מצפור וזה מה שהקימו מחליו. אחר ניגש והראה לו את הכנפיים והנוצה, ומיד הכיר הרופא שזוהי הצפור הנדירה והיקרה. אמר הרופא, מה שהמלך היה צריך למרות על ידי כל חייליו ומשרתיו בצו מיוחד, הצליח הראב"ן שלכם לעשות על ידי תפילתו לבורא העולם. והיה קידוש שם שמים עצום.

ניתן היה למנוע את חורבן יהדות אירופה

מעשה במקובל רבי יהודה פתיה זצוק"ל, שבזמן מלחמת העולם השניה כאשר הגרמנים הגיעו למצרים ופניהם היו לארץ ישראל, כינס הרב תלמידי חכמים בליל שישי בבית הכנסת "אהל רחל", וערכו תעניות תפילות וסליחות כדי לבטל את רוע הגזירה.

האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" עבר שם באותה שעה, ולשמע הקולות נכנס לבית הכנסת וראה את התפילות הנוראות והעצומות. וכשיצא משם אמר שהוא בטוח שהתפילות ימנעו מהגרמנים להגיע לארץ ישראל, והוסיף, שאם היו עושים כך גם הרבנים באירופה, היה ניתן למנוע את חורבן יהדות אירופה. (להם יהודה ודברי מרדכי עמ' רי"ח).

קביעות מקום בתפלה

אדם המתפלל צריך לקבוע מקום לתפילתו, וכמו שאמרו רבותינו (ברכות ו:): כל הקובע מקום לתפילתו אלהי אברהם בעזרו, וכשמת, אומרים עליו אי ענו אי חסיד. האדם צריך לקבוע לו מקום בו יתפלל, ולא יתפלל כל פעם בבית הכנסת שמזדמן לו, אלא יתפלל בקביעות באותו בית הכנסת. וגם כשמתפלל באותו בית הכנסת, ישב במקום קבוע מקטנותו עד זקנותו ולא ישנה מקום. ובוה זוכה כשמת אומרים עליו אי ענו אי חסיד. וזאת משום שכשהיה ילד ישב במקום הזה ולא שינה, וגם אחר כך כשנהיה רב גדול, או כשנהיה עשיר, נשאר באותו מקום ולא שינה למקום מכובד יותר, על כן גם בשמים התפילה שלו חזקה. אבל אם הוא משנה את מקום תפילתו, הרי הוא כמי שכל פעם קודח במקום אחר, שלעולם לא יוכל להגיע אל מטרתו... ולכן צריך לקבוע מקום בתפילתו.

והנה ע"פ הסוד התפילה היא לשכינה הקדושה, וצריך לרומם את השכינה בכח שם קדוש שנקרא "מקום". ושם זה הינו שם הויה בהכאה, שפירושו, שכל אות משם הויה, מכפילים אותה באותה אות, כך: לוקחים את האות הראשונה משם הויה, שהיא האות י', ומכפילים אותה באות י' עצמה, והנה יוצא 100. וכך האות ה' כפולה באות ה', יוצא 25. אחר כך ו' פעמים ו' 36, ואחר כך ה' פעמים ה' 25, והכל עולה יחד 186 בנימין "מקום". (ראה בפרי עין חיים שער הג המצות פרק ז) וזהו שאמרו חז"ל, כל הקובע "מקום" לתפילתו, תפילה כאמור היא לשכינה, דהיינו הקובע להעלות את השכינה ע"י השם "מקום", הם שיודעים לכוון באותו שם שמסוגל לאותו תפילה, על ידי זה מעלים את התפילה.

השכינה היא בית האסורים של הקב"ה

וצריך שתדע, שכל הנסים שנעשו לנו, ומה שנעשה עמנו בכל יום ויום, ובכל מה שיעשה עמנו, הכל הוא על ידי השכינה הקשורה עמנו, והיא האם המרחמת, וכן מבואר בתיקונים (תיקוני הויה"ק דף כא ע"ב) שמשום שהוא הקב"ה חבוש עם ישראל בגלות, נאמר בו, אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, והשכינה היא בית האסורים של הקב"ה, שמשום אהבתו אליה, הוא אסור בה, וסוד הדבר (שיר השירים א, יג) "צורר המור דודי לי בין שדי ילין", ומשום זה, מי שרוצה להשיג את המלך, אין לו רשות להשיג אותו אלא בשכינה, וזה מה שנאמר (ירמיה מ, כב) "אל יתהלל" כי אם בזאת, היינו השכינה שנקראת זאת.

והנה רואים אצל אהרן הכהן כשנכנס לקודש הקדשים ביום הכיפורים, בשכינה היה נכנס, וכמו שכתוב (ויקרא טו, ב) "ואל יבא בכל עת אל הקדש", "בזאת" יבא אהרן אל הקודש, כי השכינה הנקראת עת, הוא עת לעשות. ומשה בשביל השכינה שהנחיל לישראל, הוא קיים לעולם, כמו שאמרו חז"ל (זוהר ח"א דף רפ"ד ע"א) אתפשטותא דמשה בכל דור ודור. וזה שכתוב (דברים לג, א) "וזאת הברכה אשר וגו', ובה עשה עשר מכות לפרעה. וזה שאמר (שמות ט, טו) "ואולם בעבור זאת העמדתיך". ויעקב משום שהיה יודע שכל רצון המלך הוא בה, ציוה לבניו עליה שלא יכנסו לפני המלך אלא בה – בשכינה. וכל משאלותיהם בתפילות ובקשות אל המלך שיהיו בה, וזה שאמר (בראשית מט, כח) "וזאת אשר דבר להם אביהם". ודוד משום שהיה יודע שכל רצון ותוקף המלך הוא בה, אמר (תהלים כז, ג) "אם תחנה... בזאת אני בוטח", שנאמר עליה (תהלים קג, יט) "ומלכותו בכל משלה". ומי שלא שת לבו גם לזאת כמו שנאמר על פרעה (תהלים צב, ז) "איש בער לא ידע". ומשום זה, כיון שאי אפשר לבא אל המלך אלא על ידה, כשישראל מבקשים בקשות אל המלך, הם אומרים אל השכינה (שיר השירים ו, א) "אנה הלך דודך", שנאמר בו (שיר השירים ה, יד) "ברח דודי" (שם ו, א) "אנה פנה דודך ונבקשנו עמך", בכמה בקשות, של תפילות ובקשות, כי בשבילך הוא יורד ושורה עלינו, ולא זו מאתנו. כלומר שלא נסתלק מאתנו, אלא משום שלא נהגנו כבוד בך, כי בשביל השכינה הוא אסור עימנו כל ששת הימים, דהיינו בימות החול.

דברי הראשית חכמה בענין התפילה

אעתיק כאן מה שכתב מורנו ורבנו הרב ראשית חכמה (בסוף הספר בקונטרס אור עולם פרק שני), בענין התפילה, וזה לשונו:

- א. לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שימנה עם עשרה ראשונים, שאפילו מאה באין אחריו, הוא נשמל שכר כנגד כולם.
- ב. לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים, ואחר כך יתפלל, שנאמר (משלי ה, לד) "אשרי אדם שמע לי לשקד על דלתותי יום יום לשמר מזוזת פתחי". פתח לא נאמר, אלא פתחי, שני פתחים.
- ג. לעולם יהיה אדם זהיר בתפלתו, ויתפלל תמיד עם הציבור, כדי שתקובל תפלתו, שנאמר (תהלים סט, יד) "ואני תפלתי לך ה' עת רצון". אימתי עת רצון, בשעה שהציבור מתפלל.
- ד. לעולם ישב אדם בבית הכנסת ואחר כך יתפלל, שנאמר (תהלים פד, ה) "אשרי יושבי ביתך". ואחר התפלה ישב, שנאמר (תהלים קמ, יד) "ישבו ישרים את פניך".
- ה. לעולם יתפלל אדם במקום קבוע, שנאמר (בראשית יט, כז) "אל המקום אשר עמד שם". ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר (תהלים קו, ל) "ויעמוד פינחס ויפלל".
- ו. לעולם ישתדל אדם להתפלל ג' פעמים בכל יום, ערבית, שחרית ומנחה, שנאמר (תהלים נה, יח) "ערב ובקר וצהריים אשיחה".
- ז. לעולם יסדר אדם תפלתו ואחר כך יתפלל. והני מילי תפלת ראש השנה ויום הכיפורים ושל מועדים ושל פרקים, שהם משלשים יום ולהלן.
- ח. לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל לבקש צרכיו, שנאמר (דברים ג, כג) "ואתחנן אל ה'", וכתוב (דברים ג, כד) "אתה החילות", הרי שבחו של הקב"ה, ואחר כך (דברים ג, כה) "אעברה נא", הרי בקשת צרכיו.
- ט. לעולם יכוין אדם עצמו, אם יוכל לכוין את לבו יתפלל, ואם לאו לא יתפלל. לעולם לא ישאל אדם צרכיו לא בשלוש ראשונות ולא בשלוש אחרונות, אלא באמצעיות.
- י. לעולם לא ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית, שאין מלאכי השרת נזקקין לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירין לשון ארמית.
- יא. לעולם לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך, שנאמר (תהלים קל, א) "ממעמקים קראתיך ה'".
- יב. לעולם יתפלל אדם במקום שיש בו חלונות, שנאמר (דניאל ג, יא) "וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלים".
- יג. לעולם לא יתפלל אדם לא כנגד רבו ולא אחרי רבו. דתניא (ברכות כז רע"ב), רבי אלעזר חסמא אומר, כל המתפלל כנגד רבו או אחורי רבו, גורם לשכינה, שתסתלק מישראל.
- יד. לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, שאלמלא לא הקדים אברהם אבינו ע"ה תפלה לצרה בין בית אל ובין העי, לא נשתיר משונאיהם של ישראל שריד ופליט.
- טו. לעולם יבקש אדם שיהיו הכל מאמצין אותו מלמטה, ולא יהיו לו צרים למעלה.
- טז. לעולם אל ימנע אדם עצמו מן הרחמים, ואפילו חרב פשוטה מונחת לו, שנאמר (איוב יג, טו) "הן יקמלני לו איחל".
- יז. לעולם ליבעי אדם רחמי עד בטר זיבולא בתרייתא דלהוי ליה שלמא.

תפילה בדמעה

- ידוע שהתפילה צריכה להיות בדמעות, שהרי שערי דמעות לא ננעלו (ב"מ נט.), והתפילה היא תכלית אדם וחלילה מלזלזל בה, והקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילת האדם (עיין יבמות סד.). ובכל יום צריך האדם להתפלל על התורה ועל הפרנסה ולהתחנן, וחונן ממה שעושה תיקונים בעולמות עליונים, הוא מרויח.
- כתוב במשנה (שבת פכ"א מ"א) מעלים את "המדומע" באחד ומאה, והסבירו בדרך החסידות (אור תורה תש"א עמ' קמט), שהתפילה שהיא ב"דמעה" מעלים אותה "באחד ומאה", שעולים בגימט' השם של המלאך "מיכאל", דהיינו תעלה התפילה על ידי המלאך מיכאל שהוא מעלה את התפילה.
- וכבר מובא בגמרא (ב"מ נ"ט סע"א) שכל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה, והביאור בכך הוא, שאפילו שהדלת סגורה ונעולה, הדמעות מחלחלות ועוברות תחת הדלת הנעולה, והמלאך שואל מה המים הללו? ואומרים הם הדמעות של פלוני עבדך, והקדוש ברוך הוא מרחם עליו ועושה בקשתו.
- וכתב רבנו האר"י ז"ל (ליקוטי הש"ס ריש ברכות), כי תפילה בדמעה מונעת מאה עשרים צירופי "אלהים" (דין), ורמז דמעה עם הכולל הוא מאה ועשרים.

משל על תפילה בדמעה

וצריך להתפלל בדמעה כי שערי דמעה לא ננעלו, והביאו לכך משל לעיר קטנה שמרדה במלך, ושלה אליה עם חיל כבד וסיבב אותה, וכאשר קרב המלך וחילו, ראו בני העיר כי בלתה אליהם הרעה, על כן שלחו אל המלך לאמר "הטאנו", אבל לא אשמים אנחנו, כי יש בנו מסית אחד והוא פיתנו למרוד והלכנו אחר עצתו, ועתה שבנו אליך. השיבם המלך, כיון שנתתי רשות לחיל שלי להשחית, דבר המלך אין להשיב, אולם אתן לכם עצה כדי שתוכלו להנצל, קודם כל דבר כרתו את ראש המסית והמדיח אתכם מללכת אחרי המלך ולעבדו. ועוד דעו כי אני בניתי העיר הזאת, ועשיתי בכל בית באר מים חיים, ובכל בית מזרק, כדי שאם יבואו שונאים על העיר, ישפוך כל אחד מים מבורו אל המזרקים מים רבים עד שרבו המים ישטוף את החיל. וכן עשו הרגו את המסית, תקנו את המעיינות אשר היו מלאים עפר, ואת המזרקים, ורק באותה שעה מלאום מים, וגירשו את החיל וניצולו.

והנמשל הינו, "עיר קטנה" זהו גוף האדם, ו"המסית" זהו יצר הרע, ו"המלך", הוא מלך מלכי המלכים, ו"החיל" שלו, אלו המשחיתים, ועליהם נאמר שניתנה רשות למשחית להשחית, ו"באר" זה הלב שנובע כמעיון. "מים חיים", אלו הדמעות, הנוצרות מטהרת הלב, ו"המזרקים" אלו העיניים, והם יכבו אש השריפה של מעלה, ועל ידי זה הם ניצולים. וזה שאמר הכתוב (ישעיה נה, א) "הוי כל צמא" מאש וחמימות יצר הרע שמצמיאו לעבירות, מה תקנתו? "לכו למים", אלו הדמעות עיניו, ובאותה שעה נשבר לבו בקרבו ויצאו הדמעות מעיניו. וזה שכתוב (במדבר יט, יז) "ונתן עליו מים חיים אל כלי", אלו הדמעות.

מהות האדם היא תפילתו

אם תמלא את המילה "אדם" כזה: אל"ף דל"ת מ"ם, אותיות המילוי יוצאים "מתפלל", כי מהותו של האדם היא ה"תפילה" והיא נותנת לו כח, ולכן צריך לדקדק ולהשתדל בתפילה.

תפילתם של הצדיקים הרב שרעבי והבבא סאלי

הגאון רבי דוד יהודיוף זצ"ל חתנו של הבבא סאלי זיע"א סיפר, שיום אחד באה אל הבבא סאלי אשה שלא זכתה לפרי בטן, אמר, תגידו לה שאיני יכול לעזור לה, אולם ישנו צדיק אחד בירושלים, קוראים לו רבי מרדכי שרעבי, שתלך אצלו ויהיו לה ילדים. הלכה אליו, דפקה על הדלת, ורק פתחו את הדלת הרב אמר להם תגידו לבבא סאלי שאני לבד לא יכול, וצריך שאני והוא נתפלל יחד, ובשנה הבאה יהיה לכם ילד, וכך היה, וזכו לשישה ילדים. החכם יודע לחתור חתירה שעוזרת.

והתפילה צריך לה כלי, לא יתפלל סתם ה' יתן לך ילדים' וילך, אלא יגיד, 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתזכה את פלוני וכו', יעשה לתפילה כלי וזוה הברכה תחול בתפילה זו.

אדם צריך לדעת שכל בוקר צריך הוא להתפלל על ילדיו, ובפרט בברכות התורה, יאמר אותם בחשק ובכוונה, ובתפילת - הקרב נא, יתפלל עד מאד על ילדיו שיהיו לומדי תורה לשמה, ואם ינצל את הדבר הזה, יעשה כלי שתחול עליו הברכה.

מעלת התפילה בציבור

כתוב במסכת אבות (פ"ד מ"ד) אל תפרוש מן הציבור, וכתב מהר"י עייאש בספרו וזאת ליהודה (בחלק מסכת אבות דף ל"א טור א) דהיינו לענין תפלה שיתפלל עם הציבור, וזוה מרויח כמה דברים:

האחד שתפילת הציבור תקובל ברצון, שנאמר (איוב לו, ה) "הן אל כביר לא ימאס".

השני שמקרעים גזר דינו של שבעים שנה, וכאומרם ז"ל (שבת קיט:) 'כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כוחו קורעים לו גזר דינו של שבעים שנה'.

השלישי שמתעורר מעצמו אל התשובה, ולא יצטרך ליסורים לעוררו.

הרביעי שמאריך ימים (כדאיתא במסכת ברכות ח).

החמישי המשכים לבית הכנסת, הקב"ה מזמין לו פרנסתו, וכמו שאמרו בזהר הקדוש (תרומה דף קל"א ע"א) על פסוק "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה".

הששי שיקרא עבד ה' כמשה רבנו ע"ה, ויזכה שיגלו לו רזי תורה.

השביעי המתפלל עם הציבור נענה על שלשה דברים שהם תלויים במזל, בני חיי ומזוני.

וצא נא וראה מה שהאריך מורנו ורבנו גאון עוזינו ותפארתנו מו"ה חכם עובדיה זצוק"ל בשו"ת יחזק"ל דעת (ח"ה סי' ה) בהערה וכן בלוי' חן סי' י"ח) במי שבשבת אחר לתפילה, ואי אפשר לו לומר את כל התפילה מתחילתה, מפני

שיפסיד תפילה בציבור, מה עדיף שיאמר נשמת כל חי, או מזמורי הללויה? ומסיק שעדיף המזמורים. ומשם תראה כמה גדול מעלת המתפלל עם הציבור, שיש לו לוותר על חלקים בתפילה, ובלבד שיתפלל בציבור. וראה עוד במעלת התפילה בציבור בדברים הוצבים להבות אש שכתב רבנו אליעזר פאפו בספרו חסד לאלפים (סי' נה סעיף ג).

ע"י התפילה ידע האדם אם הוא רצוי לפני השי"ת

כתב רבנו החיד"א ז"ל (עיין ברוח היים דרוש ד' ובכסא דוד דרוש כ"ז) שאם ירצה האדם לידע אם הוא מרוצה לפני השם יתברך, ישקול בעצמו בתפילתו, שאם יתפלל בלא מחשבות ידע שרובו זכויות, ואם לא יוכל להתפלל בלא מחשבות, ידע שרובו עוונות חס ושלום.

המתפלל בלא כוונה מסלק השכינה

מי שאינו מכוין בתפילתו, אזי השכינה מסתלקת ממנו ועולה לשמים, וכמו שכתב הרב עוללות הבציר (ריש האזינו) על הפסוק (קהלת ה, א) "אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ". ופירש הרב "אל תבהל על פיך", אל ימהר בתפילה כשעומד "לפני האלהים", כי אם ימהר מסיבת שמתפלל בלא כוונה, אזי "אלהים" מסתלק ל"שמים ואתה על הארץ" כי השכינה מסתלקת.

וכידוע מה שאמרו רבותינו שבתוכחות יש תרע"ו אותיות, ומי שמכוין בתפילתו כראוי בכ"ו אזכרות שבתפילת העמידה, שהם עולים בנימט' תרע"ו [כ"ו פעמים כ"ו, בנימט' תרע"ו], ניצול מכל אלו הקללות.

שהנה הרב חיד"א בס' דבש לפי (מערכת ר' אות י"ט) מביא מספר דרוש שמואל (פרשת נצבים) שיש כ"ו אזכרות בתוכחות, ולהגן עליהם יש כ"ו אזכרות בתפילת י"ח. ולכך אמר הבורא (דברים כט, ט) "אתם נצבים" פירוש כשתעמדו בתפילת י"ח "לפני ה' אלהיכם" אתם ניצולים. ובוה פירש הרב חיד"א את הפסוק בתהלים (לד, כה) רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו השם. המילה "רעות" עולה בנימט' תרע"ו, שהן מנין האותיות שיש בתוכחות, אף אם "כולם" באות "לצדיק", "מכולם יצילנו" על ידי "השם", על ידי שמוכיר האזכרות בתפילת שמונה עשרה בכוונה, ניצול.

עוד במעלת הכוונה בתפילה

כתב הרש"ש בנהר שלום (דף כ"ו ד"ה ואיני כמוהיר) שהתפילה בלא כוונה כגוף בלא נשמה, עיין שם. ואף על פי שהרב מדבר על כוונת השמות והספירות, מכל מקום הוא הדין וקל וחומר לכוונת פירוש המילות. הן אם מחשב מחשבות אחרות בתפילה, לא תצא התפילה זכה ונקיה, אלא כולה מלאה חלודה, טוב ורע מעורבים בה, בגלל שנתן בה מחשבה זרה, היפך הצורך והחובה לעשות לה בחינת נשמה, ולהעלותה כמו כלה כלולה, לפני מי שהכל ברא.

כתב בספר אור הישר (פרק י"ד) כי אדם שאינו מכוין בתפילה, משתף עמו רוח הטומאה, ויבוא גם השטן בתוכו, ואזי לו ואזי לנשמתו, כמה רעה גורם לעצמו. וזהו לכל אדם, קל וחומר לשליח ציבור. ודרשו דורשי רשומות (הובא בכף החיים פאלג"י סימן י"א אות ה'), ש"צ העובר לפני ה"תיבה" יכוין שראשי תיבות "תיבה" הן תפלה ישראל בכונת הלב, שהמבחן לאדם אם צדיק הוא, כשמכוין היטב בתפילתו בלי שום מחשבה.

והרב בתי כנסיות (הובא בכף החיים שם) הביא שהמתפלל בכוונת הלב, ניצול מחיבוט הקבר.

ובספר המידות (ערך ממון ח"ב אות י') כתב, מי שמקיים יהי ממון חברך חביב עליך כשלך, על ידי זה זוכה להתפלל בכוונת הלב.

גדולה תפילה יותר ממעשים טובים ומקרבות

בוא וראה כמה גדולה מעלת התפילה, וכמו ששנינו בגמרא ברכות (ל"ב ע"א) גדולה תפילה יותר מן המעשים טובים, שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשו רבינו, ואף על פי כן לא נענה מחמת מעשיו אלא בזכות התפילה, שנאמר (דברים ג, כג) "ואתחנן אל ה'", וכתוב (דברים ג, כו) "ויאמר ה' אלי רב לך... עלה ראש הפסגה" עלה ראש הפסגה כדי להראותך את הארץ. ועוד שנינו (שם) גדולה תפלה יותר מן הקרבות, שנאמר (ישעיה א, יא) "למה לי רוב זבחיכם", ובהמשך נאמר (שם טו) "ובפרשכם כפיכם".

מעלת אמירת הקרבות בתפילה

כשהיה בית המקדש קיים והיו קרבות ישראל כהלכתן על גבי המזבח, היו נצולין בזכות התורה ובזכות הקרבות מדינה של גיהנם ומשיעבוד עובדי כוכבים ומזלות, כדגרסינן בפסיקתא (פיסקא ט"ו), שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן אמר, ארבעה דברים הראה הקב"ה לאברהם אבינו: תורה, וקרבות, גיהנם, ומלכויות. תורה [היא] "לפיד אש" (בראשית טו, יז), קרבות, "עגלה משולשת" (שם טו, ז), גיהנם הוא "תנור עשן" (שם טו, יז) ומלכויות, הם גלויות הרמוזות בכתוב "והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו" (שם טו, יב). אמר לו הקב"ה, כל זמן שבניך מתעסקין בשתיים, נצולין

משתים. כל זמן שבניך מתעסקין בתורה ובקרבנות, נצולין מגיהנם וממלכויות נהיינו שיעבוד מלכויות עובדי כוכבים, ועתיד בית המקדש וקרבנות ליבטל. במה אתה רוצה שירדו בניך, בגיהנם או במלכויות עובדי כוכבים? רבי חנינא בר פפא אמר, אברהם בירר לו את המלכויות, הדא הוא דכתיב (דברים לב, ל) "אם לא כי צורם מכרם", ואין צורם אלא אברהם שנאמר (ישעיה נא, א) הביטו אל צור חוצבתם, והסכים הקב"ה עמו. עד כאן.

ולפי שאין לנו מזבח וקרבנות, לא נשאר לנו אלא שיח שפתותינו, שבו אנו מהללים את בוראנו, והוא נקרא עבודה שבלב (תענית ב.). ובזמן שאנו קורין בסדר הקרבנות, מעלה עלינו הקב"ה כאלו הקרבנות על גבי מזבח, כדגרסינן בתענית (דף כז:) אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי אסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר (בראשית טו, ה) ויאמר, ה' אלהים, במה אדע כי אירשנה, אמר אברהם לפני הקב"ה רבוננו של עולם שמא יחטאו ישראל ותעשה להם כאנשי דור המבול וכאנשי דור הפלגה, אמר לו לאו. אמר לו במה אדע כי אירשנה, אמר לו קחה לי עגלה משולשת. אמר לפניו רבוננו של עולם: תינה בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם? אמר לו כבר תיקנתי להם סדר קרבנות, שכל זמן שקורים בהם, מעלה אני עליהם כאלו מקריבין לפני קרבן, ואני מוחל כל עונותיהם. עד כאן דברי הגמרא.

לשון הרמב"ם על התפילה

כתב הרמב"ם (הלכות תפלה פ"א ה"א-ז) מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר "ועבדתם את ה' אלהיכם", מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה, שנאמר "ולעבדו בכל לבבכם", אמרו חכמים איזוהי עבודה שבלב, זו תפילה. ואין מנין התפילות מן התורה, ואין משנה התפילה (דהיינו נוסח התפילה) הזאת מן התורה, ואין לתפילה זמן קבוע מן התורה. ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפילה, לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא. אלא חיוב מצוה זו כך הוא, שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום, מגיד שבחו של הקב"ה, ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה, ואחר כך נותן שבח והודאה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כוחו. אם היה רגיל מרבה בתחינה ובקשה, ואם היה ערל שפתים, מדבר כפי יכולתו ובכל עת שירצה, וכן מנין התפילות כל אחד כפי יכולתו, יש מתפלל פעם אחת ביום ויש מתפלל הרבה פעמים. והכל יהיו מתפללין נוכח המקדש בכל מקום שיהיה, וכן היה הדבר תמיד ממש רבנו ועד עזרא.

כיון שגלו ישראל וכו' נתבלבלו שפתם וכו', וכיון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותקנו להם שמונה עשר ברכות על הסדר, שלוש ראשונות שבח לה' ושלוש אחרונות הודיה, ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצורכי הציבור כולן, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן, ותהיה תפילת אלו העילגים תפילה שלימה כתפילת בעלי הלשון הצחה, ומפני ענין זה תקנו כל הברכות והתפילות מסודרות בפי כל ישראל, כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפני הלעג.

ובן תקנו שיהא מספר התפילות כמנין הקרבנות, שתי תפילות בכל יום כנגד שני תמידין, וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו בו תפילה שלישית כנגד קרבן מוסף, ותפלה שהיא כנגד תמיד של בקר היא הנקראת תפילת השחר, ותפילה שהיא כנגד תמיד של בין הערבים היא הנקראת תפילת מנחה ותפלה שכנגד מוספין היא נקראת תפילת מוספין.

ובן התקינו שיהא אדם מתפלל תפילה אחת בלילה שהרי אברי תמיד של בין הערבים מתאכלין והולכים כל הלילה שנאמר היא העולה, כענין שנאמר (תהלים נה, יח) "ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי". ואין תפילת ערבית חובה כתפילת שחרית ומנחה. ואף על פי כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית, וקבלוה עליהם כתפילת חובה. וכן תקנו תפילה אחר תפילת מוסף סמוך לשקיעת החמה ביום התענית בלבד, כדי להוסיף תחינה ובקשה מפני התענית, וזו היא התפילה הנקראת תפילת נעילה, כלומר ננעלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה.

צריך לבקש מעומק להוריק ברכות למטה

בזוהר הקדוש (ח"ג דף רסח ע"ב) מסופר על רבי אבא שהיה בא מהקבלת פני רבי שמעון בר יוחאי. פגש בו רבי יצחק, ושאלו מהיכן הגיע. השיבו מאור המאורות, וכפי ששנינו דאדם חייב לקבל פני שכינה בכל ראש חדש ושבת, כל שכן אור העליון שהוא ר' שמעון שכל העולם רוצים לקבל פניו. אמר רבי יצחק אחזור עמך ואקבל פני שכינה, ואמעם מאותן דברים העליונים שטעמת לפניו.

פתח רבי אבא ואמר (תהלים קכג, א) "שיר המעלות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים", שיר זה לא נכתב מי אמרו, אלא בכל מקום שנסתם מי אמרו, רוח הקודש אמרה זה אותו ישראל בגלות. "היושבי בשמים", צריך היה לכתוב

היושב, מאי יושבי? אלא מי שרוצה להתפלל לפני המלך הקדוש, צריך לבקש מעומק ליבו הכל להוריק ברכות למטה, כמו שכתוב (תהלים קל, א) "ממעמקים קראתיך ה'".

מה יעשה האדם כדי שתפילתו תתקבל

האור החיים הקדוש בפירושו על התורה (כאן) מאלפנו בינה מתוך תפילתו של משה, מה יעשה האדם כדי שתתקבל תפילתו.

א. "ואתחנן" – תתפלל תפילתך בלשון תחינה ומתנת חנינם, כמו שנאמר (משלי יח, כג) "תחנונים ידבר רש", ולא בעזות ובתוקף, ועל ידי כך יתקיים בו (משלי לג, יט) "וחנותי את אשר אחון".

ב. יבקש בקשתו ממקור הרחמים, וזה שאמר "אל השם".

ג. "בעת ההיא", כלומר בשעת רצון, כמו שנאמר (ישעיה מט, ח) "בעת רצון עניתך".

ד. "לאמר" שיבקש בקשתו בלשון צהה וברורה.

הלכות תפילה הנלמדות מתפילת משה רבינו

ובן מצינו בספר תורת החיד"א, שהביא בשם רבנו המהר"ח בספרו עין הדעת טוב (בפרשתנו), כי אם מתפילת חנה למדו חז"ל (ברכות לא). כמה הלכות בהלכות תפילה, כל שכן שמתפילת משה רבנו ע"ה יש לנו ללמוד הלכות תפילה (וראה בברכות לב), וזו כוונת הפסוק:

א. "ואתחנן", להזהיר שלא יעשה תפילתו קבע אלא רחמים ותחנונים.

ב. "אל הויה", כאן הודיע סוד נפלא ליודעי האמת, כי כל התפילות לא יכוין אל השמות שמוציא מפיו, אלא אל שם הוי"ה הנקרא שם העצם (וכ"כ בדבש לפי מע' ק' אות ל"ח).

ג. "בעת ההיא", אחר כך הודיע שזמן התפילה הוא בעת שהצבור מתפללים.

ד. "לאמר", שיוציאנה בחיתוך שפתים, ולא בשתיקה בתוך הלב. שלא תהיה בקול ממש.

ה. "ה' אלוקים", (בהמשך להנזכר לעיל אות ב') שכל הכוונות אל שם הויה, צריך שיכנס לפני שם הויה, על ידי שני שמות הנזכרים, בסוד "אדני" שפתי תפתח "ופי", כי שם אלהים בגימט' עולה "פה" עם הכולל, כי על ידי שני שמות אלו נפתחים שערי תפלה. (דבש לפי מע' ק' אות ל"ח).

וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לְאֹמֹר" (ג, כג)

משה מבקש מה' להיכנס לארץ ישראל ואפי' רק אמה אחת

משה רבנו מתחנן להיכנס לארץ ישראל (להלן ג, כה) "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה... החר הטוב הזה והלבנון", ומסבירים רבותינו (מגלה עמוקות אופן י"ח) "אעברה נא", "נא" בגימט' 51, דהיינו כיון שהרוחב של הירדן היה 50 אמה, משה ביקש מהקדוש ברוך הוא, תן לי להיכנס ולו אמה אחת בארץ ישראל, רק להניח רגל אחת בתוך ארץ ישראל, ועל ידי כך אזכה לאור הגדול של השראת השכינה הנמצאת בארץ ישראל. ואף על פי שהגיע זמנו של יהושע להנהיג את ישראל, כבר מיניתי אותו שהוא יכניס אותם לארץ ישראל, והוא יהיה המלך שעל פיו ישק כל דבר, ואני איני חשוב לכלום, ואם גם זאת אינך מסכים, לפחות תכניס אותי כמו עוף הפורח באויר, שאזכה לאויר של ארץ ישראל.

המעלה הגדולה והנשגבה של ארץ ישראל

רואים אנו מפה את המעלה הגדולה של ארץ ישראל. משה רבנו התפלל תקט"ו תפילות כמנין ואתחנן" כמספר תפלה, רק כדי להכנס לארץ ישראל, כי הקדושה של ארץ ישראל היא עצומה וגדולה מאד, והרבה מדרגות לא ניתן להשיג אלא אך ורק בארץ ישראל.

אך לבסוף לא זכה משה רבנו ע"ה להיכנס לארץ ישראל, ואמר לו הקדוש ברוך הוא (להלן פסוק כז) שיראה את הארץ רק מרחוק, את החר הטוב הזה והלבנון, את בית המקדש ואת קודש הקדשים. וביאר המגלה עמוקות (ואתחנן אופן צ"ו) שאמר משה שרוצה הוא לראות את המקום בו נמצאת האבן שממנה הושתת העולם, המקום בו ישן יעקב אבינו על אותה אבן, ואמר על האבן הזאת (בראשית כה, כב) "האבן הזאת אשר שמת מצבה יהיה בית אלהים וזה שער השמים", תן לי לחזות בזה לראות את האור.

ונסביר מהו האור של האבן הזו.

כשבא יעקב אבינו למקום הקדוש הזה, ראה את שמות הקודש ואת השם המפורש חקוק על האבן הנזכרת, היא אבן השתיה, וראה איזה אור גדול יש עליה. ואומר הזוהר הקדוש (ה"א דף נט ע"ב) שהאבן הזאת רק ראשה היה גלוי,

ואילו היסוד שלה, הוא עמוק עמוק בתהומות, למטה למטה במקום המקדש הוא. ושואל הזוהר (שם דף עב ע"א), הרי כתוב (בראשית כח, יח) "ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה". ואיך יכול היה לקחת את האבן הזאת, הרי היא מחוברת לתהומות לקרקע?

אלא, כשהגיע יעקב אבינו למקום אבן השתיה, דברה אליו האבן ואמרה לו, אני מצפה זה זמן רב לראות אותך, כי ממני הושתת כל העולם, ואמר לי הקדוש ברוך הוא שאתה האיש שממך יושתת כל העולם מבחינת נשמות כל עם ישראל, אתה תביא י"ב שבטים ודרכם את כל כלל ישראל, ולכן אני מחכה להתחבר איתך, כי ממני וממך הושתת העולם. ולכן לקח יעקב אבינו את האבן וישם מראשותיו, ומבאר רשב"י את הפסוק שיעקב אבינו "לקח" את דבריה של אבן השתיה, ושם את הדברים בלבנו, לידע שהוא צריך להביא י"ב שבטים וכו'.

ביאור נוסף אומר הזוהר הקדוש שם, שעל ידי שם המפורש החקוק עליה הזיו את האבן ממקומה וקבע לה מקום, ואמר כאן במקום הזה יהיה בית אלהים בית מקדשנו ותפארתנו, ובאותה שעה בשרוהו מן השמים, שבמקום שהוא הניח את מראשותיו שם יבנה בית המקדש, ושהוא עתיד להביא י"ב שבטים, וכאן בני ישראל יקריבו קרבנות ויתחברו לקדוש ברוך הוא, כי המקדש למטה מכוון כנגד בית המקדש העליון.

והנה בעוונותינו המקום הזה חרב, כי הקדוש ברוך הוא ברחמיו שפך חמתו על עצים ואבנים ולא על ישראל, וזהו אחד הטעמים שהקדוש ברוך הוא לא נענה לתפלתו של משה להיכנס לארץ ישראל, כי אם היה נכנס משה רבנו לארץ ישראל, לא היה נחרב בית המקדש לעולם, כי מעשי ידיו של משה נצחיים הם ולא שייך בהם כליון, ואם כן, לא יכול היה הקדוש ברוך הוא להשליך את חמתו על העצים והאבנים, צריך היה חס ושלום להשליך חמתו על בני ישראל, ולכן הקדוש ברוך הוא ברחמיו עלינו לא נענה לתפלתו של משה.

ואשריו הזוכה לגור בארץ ישראל, כמובא בזוהר הקדוש (ח"ג דף עב ע"ב בתרגום): אמר רבי יהודה, אשרי חלקו של מי שזכה לעשות משכנו בארץ הקדושה, שכל מי שזכה לזה, זוכה להמשיך מטל השמים שלמעלה היורד על הארץ. וכל מי שזכה להתקשר בחייו בארץ הקדושה, זוכה אחר כך להתקשר בארץ הקדושה העליונה. ולא עוד, אלא שאם זכה בחייו בארץ הקדושה, זוכה שיהיה נמשך עליו תמיד רוח הקודש. וכל מי שיושב ברשות אחרת, דהיינו בחו"ל, נמשכת עליו רוח אחרת זרה.

נמצא, שעיקר הדבקות להשגת החיים העליונים הוא בארץ ישראל, ובפרט בירושלים, כי ירושלים של מטה מכוונת כנגד ירושלים של מעלה, ועשר קדושות הן, כמו שפירשו במשנה (כלים פ"א מ"ו): וירושלים מקודשת יותר מארץ ישראל וכל סביבותיה, וכפי קדושתה כך ימשך ממנה דבקות החיים ביותר למתדבק בה, שאין בינו לבין הקב"ה מסך מבריל.

"וְאֶתְחַנֵּן אֵלַי ה' בְּעֵת הַהוּא לְאמֹר" (ג, כג)

משה ענ עוגה קטנה, ועמד בתוכה ואמר: איני זו מכאן, עד שתבטל אותה גזירה

אמרו רז"ל (אוצר המדרשים מדרש משה עמ' 364) כיון שראה משה שנחתם גזר דינו שלא להכנס לארץ ישראל, קיבל עליו תענית, וענ עוגה קטנה, ועמד בתוכה וכה אמר, איני זו מכאן, עד שתבטל אותה גזירה. באותה שעה מה עשה משה, לבש שק ונתעטף שק ונתפלש באפר, ועמד בתפילה ותחנונים לפני המקום, עד שנודעו שמים וארץ וסדרי בראשית.

מה היתה תפילתו של משה ומפני מה לא הועילה

במדרש תנחומא (כאן סי' ד') מובא מה היתה תפילתו של משה רבנו, אמר משה: רבון העולמים, אתה קראתני משה עבדי שנאמר (במדבר יב, ז) "לא כן עבדי משה", וכתוב בתורתך (שמות כא, ה) "ואם אמור יאמר העבד אהבתי את אדוני לא אצא חפשי", ואני אהבתי אותך, ותורתך, ובניך, לא אצא חפשי, ולא קיימת עימי. ועכשיו בבקשה ממך, שמעה אלהים רנתי ואל תתעלם מתחנוני. אמר לו הקדוש ברוך הוא "רב לך", בעל דין שלך כבר הוציא עליך גזירה שתמות וכל הבריות כמותך, אדם הראשון שאכל מן האילן גזר מיתה לכל. עד כאן דברי המדרש.

ולכאורה צודק משה בטענתו. השיב הגאון רבי יהושע לב דיסקין וצ"ל (הובא בקובץ שיעורים קידושין אות קלב) על פי חז"ל (קידושין כב.) שעבד עברי אינו נרצע, עד שיאמר וְיִשְׁנֶה, שנאמר (שמות כא, ה) "ואם אמר יאמר העבד". ולכן

אמר לו הקדוש ברוך הוא "אל תוסף דבר אלי עוד", כי אם היה משה מבקש עוד בקשה אחת, אכן היה נענה.

וכתב הגר"א (באדרת אליהו ריש ואתחנן) שלא חזר משה רבנו על אותה תפילה שוב ושוב, אלא כל תפילה היתה בדרך אחרת.

"ה' אלקים אתה החלוצת וגו'" (ג, כד)

הראה הקב"ה למשה את שערי גן עדן

הראה לו הקב"ה שערי גן עדן, ולכן פתח משה במילים "אדני הויה", כששם הויה"ה כאן מנוקד בניקוד שם אלהים, ולכך שם הויה כאן בקריאתו אומרים "אלהים", והנה השמות אדני הויה"ה אלהים עולים בגמטי גן עדן.

ומשה התפלל אעברה "נא", המילה נא כתובה בשתי אותיות ג, א, לפי שגילה לו הקב"ה ג' שערי בינה, וביקש משה בכניסתו לארץ להשיג גם את א' שהיא חכמה. השיב לו הקדוש ברוך הוא "רב לך", די "לך" בני שערי בינה, ומרומז ב"לך" העולה בגימט' ג'. וזהו שנאמר בסמוך (ג, כט) "ונשב בגיא", לפי ש"נשב" הוא ראשי תיבות ג' שערי בינה, דהיינו משה "ישב" – השיג, ג' שערי בינה. לכך גם נאמר כאן "עלה ראש הפסגה", רצונו לומר "עלה לראש" האותיות שהם בעדן.

ומשה לא ידע כל ימיו רק מ"ט פנים מן שבעים פנים לתורה, וחסרו ממנו כ"א פנים של התורה, שהוא סוד שם אהי"ה שעולה בגימטריא כ"א, וקודם מותו גילה לו ה' גם אותם, לכן בפסקונו ה' אלהים וגו' ישנם כ"א תיבות.

"אָעֲבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהַר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבַּנּוֹן. וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דַּבַּר אֵלַי עוֹד בְּדָבַר הַזֶּה" (ג, כה-כו)

"רב לך" שלא יאמר "נא" פעם שניה, כי אז היתה מתקבלת תפילתו

כתב הרב חיד"א (נחל קדומים ואתחנן כה, ג) שמעתי בשם חכמי קאשטיליאי שפירשו, שלימדו את משה רבנו בשמים, שכשיתפלל ובתפלתו יאמר את התיבה "נא" פעמיים, מיד תתקבל תפילתו, וזה שאמר (במדבר יב, יג) אל "נא" רפא "נא" לה, ולכך גם כאן התחיל לומר אעברה "נא" ואראה, והיה דעתו לומר עוד הפעם "נא", ולכן אמר לו ה' רב לך" שלא תאמר נא פעם אחרת. ושורש דברים אלה בסוף ספר מאמר מרדכי (סוף האזינו), שהתפלות שנמסרו למיכאל אינן צריכות בדיקה, ולכן אמר אל נא רפא נא לה, דפעמיים נא גימט' מיכאל (עם הכולל).

אעברה נא בגימט' בעבר הים

כתב רבנו אפרים על התורה (הו"ד בס' מוסר חכמים השלם ואתחנן סוף עמ' קע"ט), "אעברה נא ואראה", אמר לו אעבור דרך ים האוקיינוס המקיף את כל העולם אחרי אשר אמרת (דברים ג, כז) לא תעבור את הירדן, אעברה נא בגימט' בעבר הים. עד כאן דבריו. והביאור בכך הוא שמכיון שהקב"ה אמר למשה (דברים ג, כז) לא תעבור את הירדן, נכסף משה להכנס לארץ, על כן ביקש במילים "אעברה נא", שהם עולים בגימט' "בעבר הים", דהיינו שאכנס לארץ ישראל דרך הים, ולא דרך הירדן, וכך יתקיימו דברי ה' וגם אני אכנס לארץ.

שתהא מיתתו ע"י הכרובים, ולכך "אעברה" בגימט' כרובים

אמרו חז"ל בספרי (דברים לב, ג) שביקש משה להיכנס לארץ ישראל ולמות בנשיקה, כי נתאוה משה למיתת אהרן שהיתה על פי השם. ע"ש. ולפי זה אפשר לפרש את הטעם שפתח משה במילה "ואתחנן" המסתיימת באות נו"ן, שהיא מרמות לשכינה, ולכן גם ביקש משה להיכנס לארץ ישראל, בלשון "אעברה" כדי שתהא מיתתו על ידי הכרובים, כי "אעברה" גימטריא "כרובים". אולם השיב לו הקב"ה "רב לך", דהיינו אם לא תיכנס לארץ הוא עדיף "ורב לך" לפי שבארץ ישראל תהיה קבורתך על ידי בני אדם, אבל כאן אני בעצמי אתעסק בך.

מעשה מזועזע על רשע שהחליפו קבורתו בא"י עם קבורת צדיק בחו"ל

צדיקים שנקברים בחו"ל, מביאים אותם המלאכים לקבורה בארץ ישראל, תחת רשעים הקבורים בארץ ישראל, כאשר נלמד מן המעשה שבספר קרנות צדיק (מני, פ"ג אות פ"ח). מעשה בעשיר אחד שהיה קמטן גדול, וכה גדלה קמטנותו, עד שלא נשא אשה כדי שלא להוציא מעות עליה. רק עבד עברי היה לו, כדי לעשות עסקי ביתו לאפות ולבשל בשבילו. וכל מה שהיו חכמי ישראל מוכיחים אותו שיעסוק בגמילות חסדים ובפריה ורביה ויקח אשה ויוליד בנים ובנות, לא היה מקשיב ומאזין להם. לעת זקנותו מכר את כל רכושו ועלה עם עבדו להתיישב בארץ ישראל, כדי ליכות להיקבר בה, והיה בוטח בכתוב בתורה (דברים לב, מג) "וכפר אדמתו עמו" (רמב"ם מלכים פ"ה הי"א), ואמרו (כתובות ק"י) "כל הדר בארץ ישראל כמי שיש לו אלוה".

כשהגיע זמנו להיפטר מן העולם בר מינן נעשה חולה, ואמר למשרתו שיביא סוחר גדול כדי למכור לו את כל מה שתחת ידו. הלך העבד והביא סוחר ומכר לו את כל נכסיו, ובכל הכסף שהיה לו רכש מרגליות ואבנים יקרות, ולא הניח כסף אלא כדי לקנות ממנו ארון ותכריכין וקרקע לקבורה. ושוב אמר לעבדו, קח לי תרנגולת מפותמת אחת, ותעשה ממנה תבשיל של מרק עם בשר ואורז, וכך עשה והביא לו.

והנה אותו עשיר הניח את האבנים הטובות והמרגליות בתבשיל, אכל כף אחת מן התבשיל ובלע אבן אחת, והזור חלילה עד שבלע את כל האבנים הטובות. והי היום יום השלישי, ויגוף ה' את נבל וימת, והעבד קנה לו קרקע ותכריכין וקבר אותו. איש מאנשי המקום לא היה יודע את אלו העניינים חוץ מעבדו לבדו. מה עשה בלילה לקח העבד מגריפה ומרא וחצינא, והלך לחפור את קבורתו של אדוניו כדי לקחת את האבנים הטובות. והנה כשהתחיל לחפור בקרדום יצא קול מן הקבר, למה אתה חופר קברי ומה אתה מבקש? אמר העבד אני מבקש פה את אדוני פלוני. אמר לו המת אדוניך אינו קבור כאן. אמר לו אנכי יודע ומכיר שזו היא קבורתו. אמר לו המת נכון דברך, אדוניך היה קבור כאן, אבל הוליכו אותו לחו"ל למדינה אחרת. שאל העבד באיזה מקום הוא קבור. אמר לו בקבורת פלוני החכם. שאל העבד וכיצד נעשה מעשה זה. אמר לו אני פלוני החכם בחיי רציתי לעלות לארץ ישראל ולא יכולתי מפני שלא היו לי הוצאות הדרך, והייתי עוסק במצוות ובמעשים טובות ובגמילות חסדים, ובכל יום ויום הייתי מתחנן ומבקש מלפני הקב"ה שיעשה רצוני, ועכשיו שנפטרתי נתנו לי זה המקום. ואותו עשיר שלא היה עוסק במצוות ובמעשים טובים ובפרייה ורבייה הוליכו אותו במקומי, ותלך ותמצא אותו שם, והעיר רחוקה מכאן דרך עשרה ימים. נשק העבד את קבורתו של החכם, חזר לביתו והתקין צידה לדרך והלך לאותה העיר. בהגיעו שאל היכן היא קבורתו של אותו חכם. השיבוהו בשאלה ומה רצונך. אמר להם בעורמה שמעתי שהוא היה צדיק ובאתי להשתטח על קברו. על כן הראו לו את קבורתו. בלילה כשלא ידעו אנשי המקום, הלך וחפר ומצא את כל האבנים הטובות והמרגליות מפני שנתבקע כרסו של העשיר ויצאו כולן החוצה. וגם ראה נחש כרוך על בריתו והוא צועק ככלב עזבוני.

לקח העבד את כל העושר ובא וישב בארץ ישראל, וסיפר לחכמי עיר הקודש שכך וכך היה המעשה. אמרו לו זהו שכתוב (תהלים לו, ז) "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו". ועוד כתוב (תהלים קג, טז) "כי רוח עברה בו ואיננו ולא יכירנו עוד מקומו". אבל בצדיקים נאמר (תהלים לו, יא) "וענוים יירשו ארץ". והעבד בראותו כל זאת, הלך ונשא אשה ועסק בפרייה ורבייה, והיה עושה צדקות וגמילות חסדים. וזהו שנאמר (איוב כו, כז) "יכין רשע וצדיק ילבש", וכתוב (תהלים לט, ז) "יצבור ולא ידע מי אוספם".

וזהו שאמר כאן הקב"ה למשה, אם בשביל להקבר בארץ ישראל אתה רוצה לעלות לארץ ישראל, היות וחכם אתה, על כן המלאכים יוליכו את גופך לארץ ישראל, גם לאחר פטירתך, כמו שנאמר (דברים לד, ו) "ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה", איש לא ידע אבל המלאכים ידעו.

" אַעֲבְרָה נָא וְאֶרְאֶה וְכוּ' וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם " (ג, כה, כו)

אם אעברה נא, בטל סלח נא. ואם סלח נא, בטל אעברה נא

אֵיתָא במדרש פליאה (מדרש רבה פרשה ז' סימן י'), ביקש משה והתחנן תקט"ו תפילות להיכנס לארץ ישראל, אמר לו הקדוש ברוך הוא, אם אעברה נא, בטל סלח נא. ואם סלח נא, בטל אעברה נא. עד כאן. דהיינו על בקשת משה רבנו להכנס לארץ השיבו ה', אם אתה חפץ ב"אעברה נא", דהיינו להיכנס לארץ ישראל, עלי לבטל את "סלח נא", היא המחילה על חטא העגל הנאמר במדבר (יד, יט). ואם אתה חפץ במחילת חטא העגל, שוב אי אפשר לך לבקש להכנס לארץ ישראל. וכמובן שדברי המדרש צריכים ביאור, מה הקשר בין מחילת חטא העגל שעליו כבר מחל וסלח ה' לעם ישראל, לבקשת משה רבנו להכנס לארץ ישראל.

ולחבין זאת נקדים משל: ב' עשירים רצו להשקיע את כל רכושם בסחורה שאם ירוויחו בה, יהיו עשירים גדולים עד מאד, ולכן התפללו לה' עד מאוד וגם נשבעו שאם יצליחו באותה עסקה, יעלו לארץ ישראל. סוף דבר כך היה, העיסקה הצליחה עד מאוד ונעשו עשירים גדולים. ועתה היו צריכים לקיים את נדרם. אך לפתע חלה אחד מהם ונפטר לחיי העולם הבא, ונשאר השותף לבדו. אמרה לו רעייתו, כל מה שהסכמתי לעלות לארץ ישראל, היה בתנאי שגם החברה שלי אשת רעך שנפטר, תעלה עמנו, אבל כעת שהיא נשארת כאן בחו"ל, גם אני אינני רוצה לעלות. הלכו לחכם ושאלוהו דבר הלכה, האם צודקת האשה, או שחייבים הם לעלות לארץ ישראל כדי לקיים את נדר המצוה, נדרי לה' אשלם? השיב להם החכם שהם פטורים מלעלות, היות והדין הוא ששבועה שבטלה מקצתה בטלה כולה (נדרים כה: ורמב"ם נדרים פ"ו ה"ה), ואחר שאתם נשבעתם ששניכם תעלו לארץ ישראל, עתה שמת חברך והתבטלה מקצת השבועה, שהרי חברך אינו עולה, שוב בטלה כולה, ואין אתה חייב לעלות לארץ ישראל. שמחו מאוד הזוג ונשארו בחו"ל.

והנמשל הינו, כאשר בא משה רבנו לקדוש ברוך הוא וביקש שימחול לעם ישראל על חטא העגל, אמר לו הקדוש ברוך הוא, אם ישנם עשרה צדיקים אני אמחל להם. חיפש משה רבנו ומצא רק שבעה צדיקים, וחסרו לו עוד ג' צדיקים, ביקש משה מהקדוש ברוך הוא, הרי צדיקים במיתתם קרויים חיים, ואם כן זכור לאברהם ליצחק וליעקב, ונצטרף אותם לעשרה, והסכים עמו הקדוש ברוך הוא.

ובזה מבוארים דברי המדרש: משה רבנו ביקש מהקדוש ברוך הוא תכניס אותי לארץ ישראל, ואם תשיב לי ולאחרן שנסבעת לי ולאחרון ששנינו לא נכנס לארץ ישראל. אומר לך שנפטר אהרן, והלכה היא ששבועה שבטלה מקצתה בטלה כולה ולכן תוכל להכניסני לארץ ישראל.

השיב לו הקדוש ברוך הוא, הרי כשעם ישראל המאו בעוון העגל, ביקשת ממני למחול לבני ישראל על עוון הטא העגל, ואמרתי לך אם יש עשרה צדיקים אני מוחל, ולא מצאת עשרה, ואמרת לי (שמות לב, יג) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדך, כי צדיקים במיתתם קרויים חיים (ילקוט שמעוני קהלת רמז תתקעט), והסכמתי ומחלתי. ואם כן כיצד אתה בא אלי עתה ואומר שכיון שאהרן נפטר, שבועה שבטלה מקצתה בטלה כולה, הן אז אמרת להיפך שצדיקים במיתתם קרויים חיים! על כן בחר לך אחת משנים, אם אתה רוצה לעברה נא, דהיינו שחפצך להכנס לארץ ישראל, מכח הטענה שהצדיקים אינם נקראים חיים. הרי שמכח טענה זו גם אבטל את ה"סלה נא" על עוון העגל. ואם אתה כן רוצה "סלה נא", אם כן הצדיקים נקראים חיים, ושוב אינך יכול להכנס לארץ ישראל.

"וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלַכֶּם הַיּוֹם" (ד, ה)

העוסק בתורה בלילה דבק בה' וממילא ביום יצוה ה' חסדו

הקם בחצות לילה ועוסק בתורה, גורם לכפות את הקליפות ואת הסטרא אחרא. וכתב הר"ח כי ידוע כי הטא ועוון היצוני, מפסיקים בינו ובין אלהיו, והקליפה הקשה יותר מכולן היא המיתה, והשינה אחד ממשנים מהמיתה, ונמצא שעל ידי שהוא ער ועוסק בתורה משבר את הקליפה מעליו. וזה אומר, "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם", דהיינו הקם בחצות לילה, והוא ער, ועל ידי זה דאינו מפסיק בינו לבין אלהיו, חיים כולכם היום, דיקראו חיים, והוא כמו שדרשו (עבודה זרה ג:) אימתי, "יומם יצוה ה' חסדו"? בזמן "ובלילה שירו עמי" (תהלים מב, ט).

"וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדָךְ וְהָיוּ לְטִטְפַת בֵּין עֵינַיִךְ" (ו, ה)

מצות התפילין

הגר"א הצטער הרבה על שמבטלים עיקר מצות תפילין להניחם כל היום

כתב רבנו חיים מוולאז'ין (בכתר ראש סי' טו, וראה גם במעשה רב בהלכות תפילין) בשם רבנו הגר"א, מצוה לילך בתפילין כל היום, ומותר אף במשא ומתן, ואכילת ארעי גם כן מותר. כדמצינו בחז"ל דהוי מנחי תנאי ואמוראי תפילין כד הוי אזלי לבית הכסא והוי מנחי בסמוך. וכן שנינו בירושלמי (פ"ב דברכות) רבי יוחנן בן זכאי לא הוי תפילין זזין מיניה לא בקייטא ולא בסיתוא. ורבי יוחנן כד הוי אזיל לבית המרחץ, היה לובשם עד בית הסמוך למרחץ, ובצאתו חזר ולבשם. ואף בשעה שעוסק בתורה חייב להפסיק וללובשן, ולא נקרא היסח הדעת, כי אם שחוק וקלות ראש. אך אסור לדבר בהם דברים בטלים חס ושלום, שעונשו כפול. עוד אמר הגאון רבנו חיים (כתר ראש שם) בשם רבו הגר"א, שהצטער הרבה על הדור הזה שמבטלים עיקר המצוה של תפילין שמצותה כל היום.

דעת הגר"א בענין תפילין דרבנו תם

בספר מוסר חכמים השלם (שרים, ואתחנן עמ' רמ"ד) מביא שפעם אחת שאל הגאון רבנו חיים מוולאז'ין את רבנו הגר"א האם להניח תפילין דרבנו תם? והשיב לו שאין צורך. תמה הגאון ר"ח, בשלמא רבנו אשר אינו הולך ארבע אמות בלא תפילין, על כן אינו רוצה להניח תפילין דרבנו תם, כדי שלא יתבטל מתפילין דרש"י. אבל אני מה בכך אם אניח של ר"ת לצאת ידי כל הדעות? השיבו הגר"א: אם תבקש לצאת ידי כל הדעות, יהיה עליך להניח כ"ד או ס"ד זוגות תפילין, ומנה ופירט לו כל אותן שיטות.

והעידו (תשובות הרמב"ם סי' ז' ירושלים תרצ"ד) שבדקו תפילין של רב האי גאון ומצאו אותן כמו דעתו של רש"י.

ומובא מפי תלמיד הגר"א, ששמע מפיו שיש לו ג' קושיות על שיטת רבנו תם שיקשה לו בעלמא דאתי.

מובא בספר שו"ת מן השמים (סימן ג'), ועוד שאלתי, על סדר פרשיות שבתפילין, וכך היתה שאלתי, אנא המלך הגדול הגבור והנורא חכם הרזים מגלה נסתרות מגיד נעלמות שומר הברית והחסד, הגדל נא חסדך עמנו היום, וצוה למלאכך הקדושים להודיעני את אשר נסתפקנו בסדר פרשיות של תפילין, כי יש מהחכמים אומרים הויות באמצע כרבנו תם, קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמע, שמע ישראל, ואם החליף פסולות. ויש מהחכמים אומרים הויות כסדרן כרש"י, קדש, והיה כי יביאך, שמע ישראל, והיה אם שמוע, ואם החליף פסולות. ועתה מלך המלכים צוה למלאכך הקדושים להודיעני הלכה כדברי מי, ודברי מי אתה מחבב?

והשיבו: אלו ואלו דברי אלהים חיים, וכמחלוקת למטה כך מחלוקת למעלה. הקב"ה אומר הויות באמצע, וכל פמליה של מעלה אומרים הויות כסדרן, והוא אשר דבר ה' בקרובי אכבד, וזה כבודו בהיות פרשת מלכות שמים תחילה.

מדוע נקראים התפילין "שתיים שתיים"

בספר באר יוסף על התורה (ואתחנן עמ' רכ"א) מרבי יוסף סלאנט כתב, "והיו למטפת בין עיניך" אלו תפילין שבראש, ועל שם מנין פרשיותיה נקראו "מטפת", כמו שכתב רש"י (כאן, ומקורו מסנהדרין ד:): "מט" בלשון כתפי תרגומו שנים, ו"פת" בלשון אפריקי הוא שתיים, יחד עולה ד', כמנין הבתים שישנם בתפלה של ראש.

ויש לדעת למה חילקה התורה את שם ארבע הפרשיות לשני חלקים, ומשמע דחילקום לשנים משום דיש בפרשיות זכרון לשני עניינים? ונראה בפשוטו, משום שהתפילין שיש בהם ארבע פרשיות, עיקרן על שני יסודות האמונה, האחד על האמונה ביחוד השם יתברך, והשני על יציאת מצרים. וברמב"ן (שמות יג, טז) כתב, והנה שורש המצוה הזאת, שנניח כתב יציאת מצרים על היד ועל הראש, כנגד הלב והמוח שהם משכנות המחשבה. עד כאן. וכן הוא לשון השו"ע (פי' כ"ה סעיף ה'), יכוין בהנחתם שציונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים.

והנה פרשת שמע יש בה העיקר של יחוד השם, כנאמר, "ה' אלהינו ה' אחד", וכן פרשת ויהי אם שמוע, נאמר בה "לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם", ולעבוד רק לו לבדו, כמו שנאמר "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם", והוא העיקר הראשון שהוא יסוד האמונה, לעבוד רק לה' לבדו. נמצא דבשתי פרשיות אלו נכתב העיקר של ייחוד השם. ופרשיות קדש ו-והיה כי יביאך, שם כתוב העיקר השני של יציאת מצרים, וכיון שיש שני עניינים בד' פרשיות של התפילין, שתי פרשיות הן על עיקר אמונת היחוד, ושתי פרשיות האחרות הן על העיקר של זכירת יציאת מצרים, לכך נרמז הדבר בשם של התפילין "מטפת", שהם כאמור שתיים שתיים.

כיצד יתכן שהתורה משתמשת בלשון לעז

כאמור (סנהדרין ד:): התפילין נקראות מטפת, מפני שטט בכתפי ופת באפריקי תרגומם שתיים. והדבר צריך ביאור, כיצד יתכן שהתורה משתמשת בלשון לעז? והנה עמד על שאלה זו השל"ה הקדוש (פסחים סימן שמ"א) לבאר את פשר הבאת לשון זרה בתורה. וכך הוא אומר, והענין הוא, כי כל שבעים לשון, אין לך שום לשון שאינו מעורב בו איזה תיבות מלשון הקודש, מפני שאין לך כל אומה משבעים אומות שלא נתערבו בלשונם איזה תיבות מלשון הקודש. עד כאן. ופירושו של דבר, שקודם שבלל ה' את שפת כל הארץ, דיברו כולם בשפה אחת, ופירשו חז"ל שהיא לשון הקודש, ומשנתמעטה קומת האדם ובלל השם את שפתם, נשללה מהם שפת מלאכי השרת, אך פה ושם נותרו פזורים שרידי לשון הקדש בשפות החול, ולא נודע כי באו אל קרבנה.

לפיכך כשאנו פוגשים בתורתנו הקדושה מילה שמשמעותה בלשון לעז התואמת למשמעותה שבתורה, בטוחים אנו שמשל קודש היא.

על ידי מצות תפילין האדם נקשר ונדבק בבורא יתברך

יש מצוות שהתורה גילתה לנו את טעמיהן, כמו מצות סוכה שנאמר "למען ידעו דרתיכם כי בסוכות הושבתי" (ויקרא כג, מג). וכן מצות ציצית, כדי שזכור לעשות את המצוות כנאמר (במדבר טו, ט) "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי". כמו כן במצות תפילין עיקר מצות ההנחה היא "למען תהיה תורת ה' בפיך" (שמות יג, ט) כלומר התפילין הם התנאי לתורה, ובלעדי התפילין אין תורה. (ההפ"ן חיים על התורה).

מובא במסכת ברכות (י"ד ע"א): אמר רבי יוחנן, הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, יפנה ויטול ידיו, ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל, וזו היא מלכות שמים שלמה. עד כאן. כי על ידי מצות תפילין, האדם נקשר ונדבק בבורא יתברך, ותפילתו זכה וברה בדבקות ממש. וידוע שהתפילין הם מלשון הפסוק (בראשית ל, ה) "נפתולי אלהים נפתלתי" אותיות תפילין, רוצה לומר התקשרות והתדבקות בבורא יתברך ובעולמות העליונים (ראה רש"י במדבר יב, טו).

וזה גם כן מה שמובא בגמרא (ברכות ז:). מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא "קשר של תפילין", כלומר אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, אם אתם רוצים להתקשר אליי ולהיות דבוקים בי, זה רק על ידי מצות תפילין.

סוד התפילין לפתוח את העורקים הרוחניים הסתומים בין המח ללב

ידוע מה שכתב מרן בשולחן ערוך (סימן כה סעיף ה') שחייב אדם לבוין כאשר מניח תפילין, שציונו ה' אלהינו להניח ד' פרשיות קדש לי כל בכור, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע, שהם מורים על יחודו יתברך, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות כרצונו, ויש בהם יציאת מצרים, וקבלת עול מלכות שמים, וישעבד להקדוש ברוך הוא הנשמה שהיא במח וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ובוה יזכור האדם את הבורא יתברך וימעט

האדם הנאותיו הגשמיות. והמתבונן יראה שאלו הם יסודות הדת, לכן נצטוונו להניח יסודות אלו כל היום בין עינינו ולחקוק אותם על לוח ליבנו, כי שני אלו האברים – המוח והלב, הם משכן השכל והרגש, כי כאשר יניח התפילין על היד כנגד הלב, ששם מקום הרגש כופה השכל לאהבתו יתברך.

וכתב הרמ"ע מפאנו, כי התפילין היו צריכים להיות בפנימיות של כל יהודי, כפי שניתנו לוחות הראשונות כמו התקנה פנימית, ועל ידי זה היה נהפך כל יהודי למלך, היות ואז הוא היה מושל על המוח הלב והכבוד, והיתה המציאות שלנו כמו אדם הראשון לפני החטא, לפי שהמח שהוא משכן השכל, היה שולט על הלב שבו משכן התאוות ואז לא היתה מיתה.

והנה היצר הרע לקח לו את הכבוד של האדם, ששם מלא דם והדם הוא הנפש, וכן לקח לו למשול על העורף של האדם, וזאת כיון ששם הוא המעבר בין המוח ללב. ואז כל החלטות של קדושה שהאדם מחליט לעצמו, עוברים דרך שם, והיצר הרע שהוא העמלק הפרטי של האדם, יושב ומטיל ספק בהחלטות ומקרר את האדם, ועד שהן מגיעות ללב, כבר מעורבת בהן זוהמת הספק והקרירות.

התפילין כניתוח מעקפים

ועתה יובן סוד התפילין שציוונו הקדוש ברוך הוא להניח אותם, ונבאר זאת בדרך משל, כאשר העורקים של הלב סתומים באדם, עושים לו צינתור לפתוח את העורקים, ואם זה לא עוזר, צריך לעשות ניתוח מעקפים, על מנת לעקוף את הסתימות ולהזרים ללב את הדם, ואז האדם יכול להמשיך לחיות.

ואת העצה הזאת נתן לנו השם יתברך, איך לפתוח הסתימה בין המוח ללב, ולעקוף את עמלק שיושב בעורף, והיא להניח תפילין על הראש כנגד המוח, ועל היד כנגד הלב, ובוהא אנחנו גורמים חיבור נפלא מבחוץ בין המוח ללב, ללא ההפרעות של היצר הרע העמלק, ואז אפשר להמשיך השפעות גדולות וקדושה גדולה אל הלב שלנו. ולכן התפילין נקראים "תשמישי קדושה" כי כל תכליתם לקדש את האדם, כדי שילמד תורה ויהיה דבוק כל היום בה' יתברך.

המניח תפילין נעשה דוגמא למרכבה העליונה והקדוש ברוך הוא משרה שכינתו עליו

כתוב בזוהר הקדוש (ח"א דף קכ"ו מדרש הנעלם) רבי יוסי ור' חייא מצאו את רבי אלעזר בן רשב"י, בעת שהיה מגלה את הסודות של התפילין. נכנסו לפניו ואמרו לו במה מתעסק אדוננו, אמר להם טעם התפילין אני אומר, ואשרי האיש המניח תפילין ויודע טעם שלהם. ואמרו שמענו מאביך שהקדוש ברוך הוא מרוב אהבתו שהיה לו לישראל, אמר להם לעשות לו משכן כעין המרכבה העליונה, ויבוא לשכון עמם, וזה שכתוב (שמות כה, ה) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ושמענו מאביך שכאן יש טעם של התפילין. אמר להם רבי אלעזר באו וטראו, המקדש נעשה כעין העליון בצורת המרכבה העליונה, ואחר כך השרה הקדוש ברוך הוא את שכינתו עליו, ועם ישראל זכו. וכענין זה האדם, אם זוכה להניח תפילין, אז נעשה דוגמא למרכבה העליונה, והקדוש ברוך הוא משרה שכינתו עליו.

מעלת התפילין גדולה כל כך שנחשב לאדם כאילו עוסק בתורה

מובא במדרש תהלים (מזמור א, יז) אמר רבי אליעזר, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, ריבוננו של עולם, אנו רוצים להיות יגעים בתורה יומם ולילה, אבל אין לנו פנאי. אמר להם הקדוש ברוך הוא קיימו מצות תפילין, ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים לילה ויום בתורה הקדושה. עד כאן. מדברי המדרש רואים שמעלת התפילין גדולה כל כך, עד שנחשב לאדם כאילו עוסק בתורה, ולימוד התורה ידוע ששקול כנגד כל המצוות כולם, כמו שכתוב (פאה פ"א מ"א) ותלמוד תורה כנגד כולם.

רמזים נפלאים במילה תפילין

מובא בזוהר (זוהר חדש דף ע"ז) כי קיום מצות התפילין חשוב כמו תרי"ג מצוות, והדבר מרומז בשיני"ן של התפילין. כי בתפילין מבחוץ חקוקים ב' שיני"ן, והנה האות ש' עשויה מג' ווי"ן מחוברים, ובתפילין יש ש' אחת רגילה וש' אחת שיש לה ד' ראשים, ועשויה מ-ד' ווי"ן. ועתה נבוא לחשבון, ב' שיני"ן עולים בגימט' 600, והן עשויות כאמור מהאות ו' שהיא עולה בגימט' 6, ועם מספר הווי"ן שהשיני"ן עשויות, שהם 7 ווי"ן, יחד עולה תרי"ג, הנה מרומזים תרי"ג מצוות. ועוד, המילה "תפילין" כתובתה באותיות ת"פ יל"ן. והנה ת"ף – גימט' תלמוד, יל"ן – גימט' מאה, הם מאה הברכות שצריך האדם לברך בכל יום.

ובן ת"פ בגימט' לילי"ת, לפי שבכח התפילין להכניע אותה, יל"ן בגימט' ס"מ, שבכח התפילין לכפות גם את הס"מ לבל ישלט בנו להחטיאנו.

ב' השיני"ן שבתפילין ורמזיהם

מובא בזוהר הקדוש (ח"ג דף רע"ד) שלפני שיניח האדם תפילין של ראש, יתבונן בצורת ב' השיני"ן, בתחילה בש' של ד' ראשי"ם, ואחר כך בש' של ג' ראשי"ם, שכן יש בהם סודות עצומים, שהנה השפע שמקבל האדם בזכות התפילין, הוא שפע פנימי במוחין שלו הנקראים חב"ד [חכמה בינה דעת], ועל ידי זה יש לו כח להשפיע בכל גופו ומדותיו. ובדעת יש חסדים וגבורות, וחלק הגבורות שייכות לאשה, וזה נרמז בשי"ן של ג' ראשי"ם, כידוע ליודעי חן.

כתב בעל הבן איש חי בספרו בן יהודע (שבת דף ק"ל), כי הקליפה צר לה מן התפילין של ראש, יותר מהתפילין של יד, מחמת ב' השיני"ן החקוקים בה, שהם עוזרים לישראל להנצל מן היצר הרע, כי ש' בגימט' יצ"ר, וב' השיני"ן של תפילין, יש להם שבעה ראשי"ם, שהם עוזרים לישראל להלחם ביצר הרע, שנלחם בו' ראשי"ם שלו, שהם שבעה כוחות טומאה, וכנגד שבעה שמות של היצר הרע.

וכתוב בזוהר הקדוש (ח"ג דף רנ"ד, בר"מ) כי שבעת הנרות של המנורה הם בסוד שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך, כנגד הב' שיני"ן שיש בהם שבעה ראשי"ן, שהם כנגד ז' ברכות של ק"ש.

עוד כתוב בזוהר הקדוש (במדבר דף ק"ב) שתפילין של יד צריך להניח מיושב, וכן כתב האר"י בס' שער הכוונות (דרוש ה' מדרושי תפילין דף י'), והטעם, כי תפילין של יד בעולם הבריאה, וכל דבר שהוא בבריאה הוא מיושב, וכ"כ השל"ה הקדוש, ועוד פוסקים.

טובה הליכה לבית הכנסת בטלית ותפילין מי' ראשונים

עוד כתוב בזוהר הקדוש (ואתחנן דף רס"ה) אמר רבי שמעון, בשעה שאדם מקדים בחצות לילה, וקם ללמוד תורה עד שהאיר הבוקר, ובבוקר מניח תפילין בראשו ובזרועו ומתעטף בטלית, ובא לצאת מפתח ביתו, נוצר במזוזה רושם שם קדוש בשער הבית, וארבעה מלאכים קדושים הולכים עימו ויוצאים עימו מפתח ביתו לבית הכנסת ומכריזין לפניו, הבו יקר לצורת המלך הקדוש, הבו יקר לבנו של המלך, לפרצוף יקר המלך. ורוח קדושה שורה עליו ומכריזה ואומרת (ישעיה מ"ג, א) "ישראל אשר בך אתפאר".

וכך כתב מהר"ח בס' שער הכוונות (עניני בית הכנסת) וזו לשונו: ראיתי למורי ז"ל שלא היה נוהג להיות מעשרה ראשונים, ואמר לי הטעם מפני שהוא היה חולני והיה צריך לשהות בביתו כדי לעשות צרכיו. ועוד סיבה אחרת כדי שאחר כך ילבש טלית ותפילין בביתו וילך מעוטר ומעוטף בטלית ותפילין לבית הכנסת וכו', עד כאן לשונו. ומשמע מדברי הרב, שמוטב לוותר מלהיות מעשרה ראשונים כדי להניח טלית ותפילין בביתו, וכמו שכתב המגן אברהם (סי' כ"ה ס"ק ג') וכן כתב בס' בן איש חי (ש"ר וירא סעיף ה') עיין עליו. אמנם הרב חיים הכהן תלמיד מהר"ח בספרו מקור חיים (הביאו האליה רבה סי' כ"ה ס"ק ו') כתב, שלהמנות מי' ראשונים קודם עמוד השחר, עדיף מללבוש טלית ותפילין בביתו. ע"כ. ואין נוהגים כן.

אסור להסיח דעתו מהתפילין בשום רגע אפילו בשעת התפילה

הזוהר הקדוש הזהיר מאד שהאדם לא יסיח דעתו מן התפילין, וכמו שפסק מרן בשו"ע (סי' כ"ה ס"א) חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה שלא יסיח דעתו מהם. וכתב הרב בשער הכוונות (דרושי תפילין דרוש ה') דאסור להסיח דעתו מהתפילין בכל רגע אפילו בשעת התפילה, רק בשעה שעוסק בתורה ומתפלל י"ח אז הוא פטור ויכול להסיח דעתו. ובשער הגלגולים (הקדמה כ"ב דף כ"ב ע"א) הביא הרב מעשה בחכם אחד גדול שהגיע זמנו להעלות אותו בעולמות העליונים למחיצה יותר גבוהה ממה שהוא עתה, וכידוע כפי ערך המעלה שמעלים את הנשמה, בודקים את המצוות שעשה בדקדוק גדול יותר כחוט השערה, ומכלל הדברים נענש על שהסיח דעתו מהתפילין בשעה שאמר "יהי רצון שלא ניגע לריק ולא נלד לבהלה", והרואה יראה שעל דקדוק כזה קל נענש, ומה נעשה אנחנו.

יעקב נלחם בעשו על ידי התפילין

כתוב במדרש (ילקוט ראובני וישלח דף רע"ג ע"א), כי כאשר יעקב אבינו ע"ה יצא מבית לבן, ועשו אחיו בא לקראתו ועימו ארבע מאות איש, באותה שעה יצא יעקב לקראתו לבוש תפילין כדי שיפחד ממנו עשו הרשע, כמו שנאמר (דברים כה, י) "וראו כל עמי הארץ כי שם השם" וגו', ונודע כי בפרשיות התפילין יש ת"ג אותיות, ועשו בא עם 400 איש, ועם ג' אותיות השם עשו, עולים יחד 403, ולכן ת"ג אלו שבתפילין, נלחמו עם עשו הרשע ונצחו. וכן השבעה ווי"ן שבשיני"ן שחקוקים על התפילה של ראש, נלחמו עמו, כנגד שבעה כוחות טומאה, הם שבעה ראשי"ם של הנחיש, ומיד נכנע עשו הרשע.

דביקות הבורא על ידי כריכות התפילין

מובא בספר המעיין הנצחי (עמ' קפ"ח) שכאשר נכנס הרב הקדוש רבי איציקל פשעוורסקער זצוק"ל לעול המצוות, בא להיכלו של הרב הקדוש משינאווא, והלה הניח לו תפילין. אמר לו השינאווער, בני! כשתכרוך על ירך את רצועות התפילין, אל תמנה אותם לפי מספרים, אלא לפי המילים שבפסוק (דברים ד, ד) "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום", שבע מילים כנגד שבע כריכות, על כל מילה, כריכה אחת.

והעיד רבי איציקל, שמאז ששמע זאת מפי קדשו של הצדיק, לא שכח לכוון כך אף לא יום אחד. כוונת השינאווער היא כנראה, שעל ידי התפילין זוכה יהודי לדבק את נפשו בבורא יתברך.

התפילין שהזמין רבי יעקב אבוחצירא

מסופר (מובא בספר מחמדי המעשיות עמ' רע"ד) שפעם אחת בהיות הגאון המקובל רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל בעיר מראקש שבמרוקו, רצה לכתוב תפילין בעבורו, ושאל שם אם יש איזה סופר מומחה וירא שמים. אמרו לו יש תלמיד חכם שהוא סופר סתם מומחה והוא מקובל וירא שמים בתכלית היראה, והוא ראש הסופרים של העיר. ביקש הרב שיביאוהו לפניו, בא הסופר אל הרב וביקש ממנו שיכתוב לו תפילין מהודרים, ובתנאי שיטבול בכל שם משמות הקודש, וגם שיכוון בהם את כל כוונת האר"י ז"ל. ואמר הרב לסופר שלא יחוש על ההוצאות כי מה שירצה יתן לו (כמו שמסופר על האר"י שהיה מניח כיום המעות לפני הסופר, והסופר היה לוקח כמה שירצה).

הסופר קיבל על עצמו והתחיל לכתוב את הפרשיות בדיוק רב על כל פרט ופרט, והנה קרה שבאחד משמות הקודש שכח הסופר לכווין בו, ורק אחרי שגמר הרגיש בדבר, אך מכיון שהיה קשה לו עד מאוד לכתוב הכל מחדש, לא אמר לרב. בא הסופר אצל הרב ומסר לו את התפילין, ראה הרב שהכתב משובח והכל יפה, ואז התחיל להניח את התפילין, והיה עובר על כל אות ואות עד שהגיע לאותו השם שהסופר שכח לכווין בו, עמד בו והסתכל עליו הרבה, ואז אמר לסופר הנכון ששכחת לכווין בשם הזה, כפי שאני מרגיש? (כי ידע ברוח קדשו) הסופר הודה וביקש מהרב שימחול לו ושהוא מקבל על עצמו לכתוב תפילין אחר. הרב הסכים עמו על זה, וכתב הסופר פרשיות אחרות כראוי והיו ברצון הרב. מכאן אנחנו לומדים, כמה האדם צריך לדעת את גדולת מצות התפילין וקדושתן, ולא יחוס על כספו, ובפרט לגבי הפרשיות שיהיו כשרות כהלכה.

התפילין שכתב הצדיק רבי זושא

מנהג היה בברדיטשוב לאסוף את התפילין של הנפטרים ולמוכרם לטובת ה"חברה קדישא". פעם בא הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב אל גבאי ה"חברה קדישא" וביקש להראות לו את כל התפילין שברשותו, מכיון שברצונו לקנות זוג אחד לעצמו. כשבחר הרבי זוג אחד ורצה לקנותו, הבין הגבאי שתפילין אלו אינם רגילים, שאם לא כן הרבי לא היה קונה תפילין כאלו, ולכן ניסה לסרב הגבאי למוכרן. אך הרב בשלו, רוצה הוא דווקא בתפילין אלו. לא העז הגבאי לסרב לרבי, אך תנאי התנה עמו, לספר לו מה טיבן של התפילין שהרב טורח כל כך לרכוש אותן לעצמו. הסכים רבי לוי יצחק וסיפר לגבאי סיפור מופלא:

האחים הקדושים רבי אלימלך ורבי זושא, נהגו לנדוד בכפרים ובעיירות כדי להחזיר יהודים תועים לאביהם שבשמים. בכל פעם שהגיעה שעת לילה והאחים לנו באחד הבתים או הפונדקים, היה אחד מהם שוטח בפני אחיו חטאים שבהם חטא כביכול, ואותם חטאים חטא באמת בעל הבית שאצלו לנו. האח האחד היה מתוודה בקול על עבירות שעבר, ואחיו היה מסביר לו ומדריך אותו כיצד לחזור בתשובה. כל זאת עשו בקול רם ולעיני בעל הבית שהיה שומע את הדו"שיח בין האחים, ונזכר שגם הוא עבר אותן עבירות, וברוב המקרים היה גם אותו איש מתחרט על חטאו ומבקש מהאחים הקדושים דרך לתיקון ולחזרה בתשובה.

פעם הגיעו האחים לכפר אחד, וכמנהגם לנו בבית יהודי שגר בכפר. בלילה החל רבי זושא לבכות ולבקש מאחיו דרך תשובה על שלא בדק מעולם את התפילין שלו, ועתה כשבדקן נוכח שהן פסולות, ריקות מכל הפרשיות, ונמצא שכל ימיו לא הניח תפילין. רבי אלימלך, ששמע את דברי אחיו "הוכיחו" בדברים קשים, והרבה לתאר לפניו את חומרת החטא באי בדיקת התפילין. בעל הבית היהודי שהיה עד לשיחת האחים, נזכר לפתע שגם הוא מעולם לא בדק את התפילין שלו, מיהר ופתחן ומה מאוד הזדעזע כשראה שהן ריקות לגמרי, בלי פרשיות. מבוהל ונרגש התוודה היהודי לפני האחים והתחנן בבכי לסדר לו תשובה על החטא הגדול.

מכיון שהתחרט בכל לבו, אמר רבי אלימלך לאחיו לכתוב מיד פרשיות לתפילין של היהודי, ולהתכוון בכתיבה שתהיה בפרשיות קדושה מיוחדת שתכפר על העדרן כמשך כל השנים שהניח היהודי את התפילין הריקות מפרשיות.

כתב רבי זושא את הפרשיות, הניחן בבתים של התפילין ומסרן ליהודי. האור והקדושה בתפילין אלו היו למעלה מכוון של היהודי הפשוט, ולא עבר זמן רב עד שנפטר בברדיטשוב. ואלה הם, סיים הצדיק רבי לוי יצחק את סיפורו לגבאי, אותן תפילין קדושות שמונחות כאן לפנינו ושבהן אני חפץ. (מתוך ספר החזורים בתשובה עמ' רצ"ו).

משל התפילין שקנה העשיר הקמצן

מעשה בעשיר קמצן, שהיה בא להתפלל בשבתות ובימים טובים, ואילו בימות החול נפקד מקומו. הוכיחו הרב, על שאינו בא בימות השבוע להתפלל במנין.

אמר: את האמת אני, אין לי תפילין, על כן בוש אני לבוא לתפילה.

נרעש הרב: אדרבה, אמר, איך תוותר על מצוה רבה זו, שאין ערוך לשכרה, ואיך תסכים להימנות עם אלו שאינם מניחין תפילין, שקראום בגמרא בשם פושעי ישראל בגופם, ואמרו שהם יורדים לגיהנם, גיהנם כלה והם אינם כלים.

הזדעזע האיש, והחליט לגבור על רגש קמצנותו, ואמר: ירכוש לי הרב תפילין, ואבוא להתפלל במנין. מה מחירן?

אמר הרב: תפילין מהודרות ופרשיות כתקן יעלו ארבעים זהובים.

חווירו פניו ומלמל: לא, אין צורך שהרב יקנה בעבורי, אשתדל להשיגן במחיר זול יותר.

ענה הרב: אדרבה, העיקר שתקנה תפילין ותניחן, ובשכרן תזכה להיכנס לגן עדן.

למחרת, אכן הופיע לתפילה ובתרועת ניצחון הציג לפני הרב את התפילין שקנה – ארבעה זהובים עלו לו, בעוד הרב דרש פי עשרה.

אמר לו הרב: ארבעה זהובים, הרי זהו מחיר הקלף וההגהה, ואיה שכרו של הסופר, ואיה מחיר הבתים. במחיר זה – אין ספק שהתפילין פסולות, והמניחן – לא זו בלבד שאינו מקיים מצוה, אלא מברך ברכה לבטלה.

משך הלה בכתפיו ואמר: המוכר אמר לי שהן כשרות, ויהא הקולר תלוי בצוארו.

חיך הרב ושאל: מה תרויח מכך, שיארח לך לחברה בגיהנם? הרי עליך החובה מוטלת להניח תפילין כשרות.

והקמצן בשלו: סומך אני עליו, ואם רימני, העוון תלוי בו.

הבין הרב שכשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע, ולא ענהו דבר.

בעבור זמן, ראה הרב את העשיר הקמצן ופניו נפולות, יגון בלבבו וצער בעיניו.

שאלו: מה ארע? אמר: נפלתי בפת, בא סוחר ממולה ומכר לי אבן טובה שאין כמותה בסכום עצום ורב. עתה הוברר, שהאבן מזויפת, והנוכל נעלם כאילו בלעתו האדמה. וי לי לחסרון כיס, אוי להפסד העצום.

תמה הרב: אם מזויפת היא, איך קנית אותה.

ענה: הנוכל עשה יד אחת עם מומחה לאבנים טובות, שהטעני והוליכני שולל.

אמר לו הרב: אם כן, מה לך גונח, הסר דאגה מלבך! מה איכפת לך שהאבן מזויפת, העיקר הוא שאמר לך המומחה שזוהי אבן טובה. ואם אינה טובה, העוון תלוי בצוארו.

קצף הקמצן וצרח: מה יועיל לי הדבר, מה איכפת לי שהעוון תלוי בו, כשההפסד כולו שלי.

תמה הרב ואמר: מה לך להתרגז, הלא בעצמך אמרת שאין זה משנה אם התפילין פסולות, כל עוד העיד המוכר על כשרותן, ויהא העוון תלוי בו?!

וזהו שאנו מתוודים אומרים: סרנו ממצוותיך וממשפטיך הטובים, ולא "שוה לנו". היינו שאיננו משווים אותם לעסקינו "שלנו". בעסקים שלנו אנו מהדרים ומשקיעים מוח ולב, ואילו בעסקי שמים אנו מקצרים ומדלגים לצאת ידי חובה בלבד. בעסקים שלנו אנו חשדנים ועומדים על המשמר, דורשים ערבויות ובטחונות, ואילו בעסקי שמים, כגון כשרות המזון, סומכים על כל שלט חוצות ועל כל כשרות סתמית. וכן בכשרות התפילין סומכים על כל אדם שזקנו יורד על פי מידותיו וכדומה. גם "ולא שוה לנו" – לא די שאיננו מעדיפים את ביתן המלך, אף איננו משווים את הדרו לביתנו שלנו – שאנו בונים, ככלות הכול, ממתנתו ובכספו... (מספר דורש טוב לעמו, בשינוי לשון קל).

עונשו של המזלזל בהנחת תפילין

מעשה ביהודי שהיה משנה למלך גוי, והמלך היה אוהב אותו כנפשו, ואותו המשנה למלך לא היה מניח תפילין, וכשהיה רואה שאחרים מניחין, היה לועג להם ואומר, מה אלו העור והרצועות שאתם תולין בצואר וביד? ואם

לא תניחו את זה העור ביד ובראש מה יקרה?! הקדוש ברוך הוא האריך לו אפו, אפשר אולי ירהר בתשובה, שהקדוש ברוך הוא נקרא ארך אפים לצדיקים ולרשעים, אך המשנה למלך לא שב מדרכו הרעה. באחד מן הימים יצא המלך למלחמה על מדינה אחת שמרדה בו, ולבנתיים מסר את המלכות ביד המשנה למלך, והוא היה מתנאה ויושב במקום המלך. יום אחד בצהרים אחר האכילה, ישן תחת האילן שבגן המלך. אז עמדה מידת הדין לקטרג ובה אמרה: רבוננו של עולם, כל כך שררה נתת לאיש הזה ששמו ישראל, ומידתו אינה ישראל, וכל שכן שלא די שאינו מניח תפילין אלא לועג לכל מי שמניח תפילין, עד מתי רשעים יעלוזו? אמר לה הקדוש ברוך הוא הניע זמנו להרוג אותו במיתה משונה.

מיד צייד אחד ירה בקשת לצוד חיה, ונתקע החץ במתניו של המשנה למלך ומת. באו הרופאים ובראותם שאין לו תקוה קברוהו. אחר שלשה ימים חזר המלך מהמלחמה ויצאו כל השרים והסננים לקראתו ולא ראה את אהובו המשנה למלך. חשב המלך בוודאי יש לו איזה עסק בעיר, אך מאחר ולא בא עד הערב, שאל את השרים היכן המשנה? אמרו לו נהרג. מיד נתמלא המלך בבכיה והספד, ולא אכל ולא שתה עד הבוקר ואמר: איני מתנחם עד שעוד פעם אראה אותו. על פי גזרת המלך פתחו את קברו וראו שני נחשים שחורים כפחם כרוכים עליו, הנחש הראשון מונח בראשו במקום תפילין וזנבו כרוך על צוארו, והנחש השני מונח ביד שמאלו וזנבו כרוך על ידו במקום הרצועה. ומפחד הנחשים לא יכלו להוציאו מקברו. שאל המלך על מה זה? אמרו, אדוננו המלך, הוא יהודי, אין אנתנו יודעים את הסיבה, ישלח לרב היהודים שהוא חכם גדול, יבוא הוא ויגיד למלך.

שלחו וקראו לרב העיר ושאל אותו המלך מה הנחשים האלו, האחד במצח והאחד ביד שמאל ולא במקום אחר? פירש הרב למלך, יש לנו תפילין שמניחים בשני מקומות ביד שמאל ובראש בשעת התפילה, ומי שאינו מניח, זה עונשו. שלח הרב והביא זוג תפילין והראה למלך, אז ביקש המלך מאת הרב שיתפלל שיפרשו הנחשים מגופת המשנה למלך. אמר הרב, אף אם יפרשו עכשיו, מכל מקום לאחר שיסתמו את הקבר יבואו וינקמו ממנו. אמר לו המלך, אף על פי כן רצוני שתתפלל, והתפלל הרב ופרשו הנחשים וחזרו וקברו אותו.

וזוה שאמר הכתוב (איוב כ, כז) "יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו" פירוש, דהיינו תפילין של ראש כנגד שמים ותפילין של יד כנגד הארץ (מעובד ע"פ אהבת חיים וירא סימן י').

"אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" (ג, יג)

גם תלמידי חכמים מצווים ביראת ה'

דרשו חז"ל (פסחים כב:) "את" לרבות תלמידי חכמים, היינו שמצווים לירא מתלמידי חכמים. ושמעתי מפי הגאון רבי צבי הירש פרבר זצ"ל, שסיפר עובדה על הגאון הקדוש מהרי"ל דיסקין זצ"ל, שהיה נוסע בעגלה לדרכו, ובתוך כך נכנס שם יהודי שהיה שב לביתו מקוצק. לבקשת הגרי"ל זצ"ל שיחזור בפניו על איזה דבר תורה ששמע מפי רבו האדמו"ר מקוצק, ענה ואמר בביאור דרשת חז"ל זו "את ה' אלהיך תירא", את לרבות תלמידי חכמים, שגם תלמידי חכמים מצווים ביראת ה', ולא ידמו בלבם שדי בידעתם את התורה, וזו תגן עליהם מכל רע, אלא עליהם לירא ולפחד מרוממות הבורא ית"ש והדר גאוננו. ונתפעל הגאון הקדוש מאד מדברים אלו.

מהי המילה "את" הכתובה בפסוק?

שנינו בפסחים (דף כב:) "את" לרבות תלמידי חכמים, והיינו שהיה יכול להיות כתוב, ה' אלהיך תירא, וכיון שהמילה "את" מיותרת, נדרשת שבאה ללמד שיש לירא גם את התלמידי חכמים. הגמ' (פסחים שם) מביאה שהיה תנא אחד שמו רבי נחמיה העמסוני, שהיה דורש את כל "את" שבתורה, כי הרי אין מלה או אות מיותרת בתורה. ולכן בכל מקום שנאמר "את" בא לרבות משהו, עד שבא לפסוק – את ה' אלהיך תירא, ופירש, כי היה ירא לרבות משהו ולדמותו ליראת ה', ולכן חזר בו מכל האת שדרש בתורה, עד המקרא הזה, שמכיון שאת זה לא בא לרבות כלום, הרי זו הוכחה ששום את לא בא לרבות. עד שבא רבי עקיבא ודרש את ה' אלהיך תירא, לרבות תלמידי חכמים.

והיינו שרבי עקיבא חידש שתלמיד חכם הוא כחלק וטפל לה, כי על ידי לימוד התורה וקיום מצותיה בקדושה ובטהרה, יכולים להדבק בה' ולהיעשות כחלק בלתי נפרד ממנו. וכמו שאמרה הגמרא (כתובות קיא:) על הפסוק (דברים ל,

כ) "ולדבקה בו", שיש חיוב על האדם להדבק בשכינה, והגמרא שואלת וכי אפשר להדבק בה? אלא הלך בדרכיו, מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון, וכן כל שאר מידות ה', ועל ידי שתדבק במעשיו, תבוא לדביקות נפשית בה', ועל ידי כך תחשב כחלק ממנו. ולכן יכולים לרבות תלמידי חכמים. וכן ענין אמונת חכמים, הוא גם כן נובע מענין אמונה בהשם, שמתרחבת ומתפשטת גם על החכמים, כחלק בלתי נפרד מאלהיו.

שבת נחמו

יום ט"ו באב קמים מאבלות דתשעה באב

לאחר יום תשעה באב אנחנו מקבלים תנחומים ויום ט"ו באב הוא יום השביעי של יום תשעה באב שהוא יום השביעי של תשלוש ימי האבלות ואז אנו קמים, ולכן הוא יום טוב, ומאז מתחיל בחינת התיקון של השנה ההיא, ולכן אמרו חז"ל מיום ט"ו באב דלא מוסיף יסף כי מאז אנו מתחילים להקים את המלכות מהעפר ולהעלותה אל דודה בחדש אלול כמו שדרשו דורשי רשומות אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול.

ונחגו לעשות שבת זו אחר ט' באב הנקראת שבת נחמו כיום טוב שהוא יום נחמה, ואף על פי שאינו יום טוב עשו אותו יום מקודש לכבוד השבת כיום טוב, וכל השמח בו זוכה בנחמת בית המקדש, כמו שנאמר צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ביום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו.

"נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם" (ישעיה מ, א)

התנחמו במה שאתם עמי

אומר מרן החיד"א זצ"ל שכך אמר הקדוש ברוך הוא "נחמו עמי" התנחמו במה שאתם עמי שהרי מבואר בזהר הקדוש שאומות העולם הם תחת השרים שבשמים וכשנפל השר גם האומה נפלה, אבל ישראל הם תחת ממשלתו יתברך, וכשם שהוא חי וקיים כך ישראל חיים וקיימים.

וזה שאמר "נחמו נחמו" במה שאתם "עמי" תחת ממשלתי, שודאי יש לכם קיום לעולם וזו נחמה גדולה, וחז"ל אמרו כי בשעה שאמר ישעיה הנביא לעם ישראל "נחמו נחמו עמי" בקשו להרגו, אמר להם לא מדעתי אני אומר לכם אלא "יאמר אלהיכם". כלומר בתחילה היו סבורים העם שאלו הם דברי הנביא משום שהתבטא בלשון "עמי" השיב להם הנביא "יאמר אלהיכם" ה' יתברך הוא שאומר לכם כל זאת ואז שמחו.

לקתה מיד ה' כפלים בכל הטאתיה ומתנחמים בכפלים

ועוד יש לבאר את כפל הלשון "נחמו נחמו" על פי מה שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני ישעיה תמ"ה) חטאה בכפלים, לקתה בכפלים, כי לקתה מיד ה' כפלים בכל הטאתיה ומתנחמים בכפלים. והכונה היא שחטאה בכפלים בעבירות שבין אדם לחבירו, ועבירות שבין אדם למקום... ועל כן "נחמו נחמו" בכפלים כי אין דבר העומד בפני התשובה (צוארי שלל).

התנחמו – שהקדוש ברוך הוא קורא לכם עמי

ויש מפרשים שכך אמר הנביא לעם ישראל, "נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם", התנחמו – שהקדוש ברוך הוא קורא לכם עמי, שהרי זה כבן מלך שסרח ובכל זאת אומר לו אביו אני מחויבך, הרי אין לך נחמה גדולה מזו (בני יששכר).

המגיד מדובנא ז"ל הסביר זאת על פי משל, למה הדבר דומה, לראובן ושמעון שעזבו את נשותיהם וחלבו לחוץ לארץ. ראובן שהיה עני מרוד, נסיעתו היתה כדי להביא טרף לביתו, ואילו שמעון שהיה עשיר מופלג נסע לחו"ל כדי להנפש מאשתו, משום שהיתה רעת לב ומרשעת.

עברו שנים ולנשים לא הגיע מידע מבעליהם, והנה יום אחד בא מאותה ארץ סוחר שידע מה עם בעליהם ואף הביא עמו מכתבים עבורן, אולם ביקש שימתינו יום אחד עד שינוח מן הדרך המפרכת ולאחר שיפרק את מטענו אז ימסור להם המכתבים. כששמעה אשתו של שמעון העשיר את השמועה הזו הסתפקה ואמנם הלכה לביתה בשמחה. לעומת זו אשתו של ראובן העני לא עזבה את הסוחר אלא הפצירה בו מאוד שיתן לה לאלתר את מכתבו של בעלה. שאל הסוחר: מדוע את מפצירה בי יותר מאשתו של שמעון, השיבה לו, האשה הזו אינה חסרה מאומה, יש לה עושר רב, כל הדאגה שלה שמא בעלה נטש אותה לחלוטין וניתק קשריו עמה, לכן כששמעה שבעלה דורש בשלומה ואף שיגר לה מכתב, השביע הדבר את רצונה ושוב לא היתה להוטה לדעת מה כתב לה במכתב, אבל אני ששלחתי את בעלי לחו"ל עקב העוני הנורא שיש בביתנו, הבית ריק מאוכל ובני ביתי לובשים בגדים בלויים לכן אני משתוקקת מאוד לדעת מה כתב בעלי במכתב, והאם מצא לו מקור פרנסה.

והנמשל הוא שעם ישראל נכספים לדעת מה עם כבוד השכינה שנשטשה אותם מאז חרבן בית המקדש ומאז לא ראו שום התנלות, וכל הפחד שלהם הוא שמא הקדוש ברוך הוא נמש אותם לחלוטין, וכשאומר הנביא, "נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם", ה' יתברך שולח לכם דברי נחמה ועידוד שמכריז כי אלהיכם הוא ולא נמש אתכם, זוהי הנחמה הגדולה ביותר בגלות שבה אנו נמצאים (כוכב מיעקב).

על כן בכל שנה ושנה אנו קוראים בנביא ישעיה "נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם", מילים המחזקות את הלב שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו מנחם אותנו, כמו שאומר המדרש על הפסוק "והמכתב מכתב אלהים", משל לאדם שהשתדך עם נערה, ונצרך ללכת למדינת הים, והשאיר בידה מכתב אשר כתוב בו שבסופו של דבר הוא יחזור אליה. עברו שנים רבות ולא חזר. הציעו לה להתחתן עם אחר, ולא הסכימה, עד שלבסוף חזר הארוס ממדינת הים.

שמח שמחה גדולה על סבלנותה של ארוסתו לחכות לו זמן כה רב ואמר לה, איך זה הצלחת לחכות זמן רב ולא נישאת לאדם אחר אמרה לו: דע שבכל פעם שהיו לי הצעות להינשא הייתי מסתכלת במכתב שהשארתי בידי שאתה עתיד לחזור אלי, ומזה התחזקתי ולכן המתנתי לך עד שתבוא. כך עם ישראל מתחזקים ומתעוררים כמידי שנה בשנה כשקוראים "נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם".

"נחמו נחמו" בנימטריא יצחק

"נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם" "נחמו נחמו" בנימטריא מאתים ושמונה, גימטריא יצחק, וזה שאמר "יאמר אלהיכם" אלקים מידת הדין בחי' יצחק, והוא שאמרו חז"ל (שבת דף פ"ט:) כי לעתיד לבוא אמר הקב"ה לאברהם "בניך חטאו" ואברהם יגיד ימחו על קדושת שמך, ויעקב ג"כ יאמר ימחו על קדושת שמך, והקב"ה אומר 'לא בסבי מעמא – אברהם אבינו, ולא בדרדקי עצה' – יעקב אבינו, ופונה אל יצחק ואומר בני ולא בניך ועושה אתו חשבון: עד גיל עשרים שנה האדם לא נענש, וימי שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ"י), נשאר חמישים, חצי זה לילה – נשאר עשרים וחמש, ובהם יורד חצי על הזמן שאוכל ושותה ומתפלל ונשאר שתיים עשרה וחצי, ואם אתה רוצה חצי עלי וחצי עליך, ואם לא הכל עלי, מיד ישראל שמחים ואומרים "כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלינו מעולם שמך" (ישעיה ס"ג ט"ז).

והענין הוא כי אברהם אבינו היה לו רשע בבית והוא ישמעאל וסילק אותו מן הבית כי פחדו על יצחק שלא ילמד ממעשיו, יעקב אבינו הייתה אצלו בבית אסנת ביתה של דינה ושלה אותה מביתו עם קמיע לשמירה ואז לקח אותה יוסף לאשה, ולכן אברהם אבינו לא יכול להתווכח עם הקב"ה ואמר לו הקב"ה אתה בן אחד גירשתה מן הבית ואין לך פתחון פה וכן יעקב אבינו מה יענה ומה יאמר שלה את אסנת מביתו גם הוא לא יכול לומר לקב"ה תסבול אותם הרי אתה לא סבלת את הנכדה שלך, אבל יצחק אבינו גידל את עשו אצלו בבית וסבל אותו ואת נשיו והיו מקטרות והיה העשן עולה לעינים שלו וגרם לעורוץ ולא סילק אותם ולכן רק יצחק יכול להתווכח עם הקב"ה ואמר לו בני ולא בניך גם אני סבלתי את בני גם אתה תסבול את בניך ותמחול להם ולכן אמר "נחמו נחמו" גי' יצחק שהרי הוא יכול לדבר קשות בחי' גבורה וז"ש "יאמר אלהיכם" בחי' דין וגבורה ועוד בגאולת מצרים היה בזכות יצחק שהרי נאמר המדרש שבאו האבות אצל הקב"ה ואמרו לו תראה הצער הגדול של בנינו איך משעבדים אותו בעבודת פרך וכו' אומר הקב"ה לאברהם תביא אות משמך וכנגד זה אני יוריד להם מהשנים של הגלות אברהם אין לו או ליתן, הולך אצל יעקב אומר אין לי אות, בא אצל יצחק אומר לו קוראים לי יצחק אני יחליף האות ש' לאות צ' ויקראו לי יצחק וע"כ נשאר מאתים ועשר שנים ולכן נשתעבדו רק מאתים ועשר שנים בזכות יצחק. וז"א "נחמו נחמו עמי" גימטריא 'יצחק' – שבזכותו יסלח להם וינאלו.

אחרי שהתאבלנו והצטערנו בתשעה באב על החורבן ועל הגלות והתעוררנו לתשובה, עכשיו יש לנו תקוה ע"י שנקבל עלינו להטיב את מעשינו

הרב יד יוסף צרפתי אומר שרבותינו תקנו לקרוא את הפטרת "נחמו" מיד אחרי תשעה באב כדי ללמד אותנו על התשובה – שהרי כל הצרות והרעות שבאו עלינו הכל הוא בגלל שעזבנו את ה' והטאנו לו, ואם אנחנו רוצים בחזרה לקבל את הטובה והנחמה אנחנו צריכים לחזור בתשובה, וע"י שנעשה מצוות ומעשים טובים נזכה שוב לקבל את הטובות, אבל כל זמן שאנחנו לא מכירים בחטא לא נוכל לחזור בתשובה ולהתקרב בחזרה אל ה', ולכן אחרי שהתאבלנו והצטערנו בתשעה באב על החורבן ועל הגלות והתעוררנו לתשובה, עכשיו יש לנו תקוה ע"י שנקבל עלינו מעכשיו להטיב את מעשינו שע"י התשובה הזאת נהפוך את מדת הדין למדת הרחמים ונזכה בחזרה לבנין בית המקדש ולקרבת ה'.

מאמר לט"ו באב

לא היו ימים טובים לישראל
בחמשה עשר באב וכיום הכפורים

כתב מרן החיד"א: ביום ט"ו באב ירבה קצת בשמחה כי יש עילוי לשכינה וכמו שכתוב בזוהר הקדוש (חלק ב' דף קל"ה). ויזהר להוסיף בתורה בלילה כמו שכתבו חז"ל (מורה באצבע סי' ח' אות רמ"ב).

מט"ו באב מתחילים ימי הרחמים וע"כ נהגו הצדיקים להתחיל להשב חשבון נפשם וסיכום השנה ומה לעשות. מט"ו באב יש צדיקים שהתחילו תיקוני הזוה"ק. וכן אח"כ יש בט"ו באב עושים התרת נדרים ראשונה מ' יום קודם ר"ה וכן זה ארבעים יום קודם כ"ה באלול.

ע"כ בימים אלו צריך להתחזק מאד בתורה ויר"ש וע"כ הם ארבעים יום קודם בריאת העולם מחדש שהוא כ"ה באלול שאז התחילה בריאת העולם, ונשלם בר"ה שהם ימים ששי ושביעי דבריאת העולם כנודע.

כתוב בספרי המוסר שיום חמשה עשר באב, הוא תחילה וראש לימי הדין המתחילים באלול, וראוי לאדם שיתחיל מיום זה לעשות חשבון נפשו על מעשיו שבכל השנה, לפיכך יש גם שנוהגים שאם כותב אגרת לחברו מיום זה ואילך כותב בו "כתיבה וחתומה טובה" כנהוג אצל העולם מראש חודש אלול.

הנוהגים כך מצאו אסמכתא נאה למנהג בדרך גימטריא, שכן אותיות של "חמשה עשר באב" עולות בגימטריא: "תשע מאות עשרים ושמונה" כגימטריא של "כתיבה וחתומה טובה".

ועוד אמרו רמז לכך שימי התשובה מתחילים בחמשה עשר באב ונמשכים עד הושענא רבה, שכך אמר להם משה לישראל, "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם" וגו' "מחוטב עציך עד שואב מימך" - זה יום ט"ו באב שהוא יום אחרון לכריתת עצים למערכה, "עד שואב מימך" - זה הושענא רבה שהוא סוף זמן ניסוך המים בחג.

מ"ו באב מסוגל למחילת עונות כמו ביוה"כ רק שביום הכיפורים המחילה היא מפקד ואילו כאן בט"ו באב מחילה מאהבה ושמחה ששמחים בהשי"ת שמושיע אותנו.

יום ט"ו באב הוא מרמו ומשמש כעין פתיחה לימים נוראים, ונוכל לפרש כל המשנה בתענית פרק בתרא, על דרך הרמז בעניינים הנוגעים לימים נוראים ולהשבון האדם עם נפשו.

"אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויוה"כ": ור"ל כמו שביארנו, שט"ו באב משמש כעין פתיחה והתחלה לימים הנוראים, ויוה"כ כעין סיום, אף שאינו עדיין הסיום האמיתי.

"שבהן בנות ירושלים": ר"ל שכל בני ישראל הרי נקראו בשם: "בנות ירושלים", וכמו סגנון כל שיר השירים שהוא בלשון זה: "השבעתי אתכם בנות ירושלים וכו'", וכן באיבה: "מה אדמה לך הבת ירושלים וכו'".

"יוצאות בכלי לבן": ר"ל שכבר הגיע הזמן, והגיעו ימים שצריך להתחיל להתבונן ולחשוב אודות: "מי יחיה ומי וכו'", שעל זה מרמזים ה"כלי לבן", כמובן.

"שאלים": ר"ל שצריך להתבונן ולהבין כי ימי שנותינו וחיינו כאן עלי אדמות, הם רק ימים שאולים, שהשאלו אותם לנו כדי שנמלא בהם את תפקידנו בתורה ומצוות. אבל אין הימים רכוש שלנו שנוכל לעשות בהם כל אשר בחפצנו ורצוננו, וכמ"ש איוב (ד, טו): "הלא צבא לאנוש עלי ארץ וכימי שכיר ימיו".

"שלא לבייש את מי שאין לו וכו'": ור"ל דאם אנו רואים שאדם מסוים נפטר בקוצר ימים ושנים רח"ל, ר"ל שאין לו עוד ימים ושנים, שלא נבייש אותו ונלעג ממנו, אלא נדע ונקבע בליבנו שבודאי כבר שלמו הימים שנקצבו והושאלו לו, ובודאי כבר מילא והשלים את תפקידו שהיה צריך להשלים עלי אדמות. וכמאמרם בירושלמי ברכות (פ"ב ה"ה) על ר' בון שנפטר בן כ"ח שנים, וקראו עליו "מתוקה שנת העובר", והשלים זה בכ"ח שנה מה שאחר היה צריך להשלים במשך מאה שנה.

"כל הכלים טעונים טבילה וכו'": ומפני זה צריך האדם להרהר בתשובה שלימה והרי קי"ל דבעל תשובה טעון טבילה וא"כ כל הכלים טעונים טבילה.

"ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים וכו'": ר"ל דקי"ל דמליל ט"ו באב ואילך צריך להוסיף בלימוד התורה ובתענית (לא ע"א) דמאן דלא יוסיף יסלף, ואבותינו סיפרו לנו זאת לפנינו בישראל כי בליל ט"ו באב היו ספסלי בית המדרש כל

כך מלאים עד שמי שאיחר לבוא כמעט לא מצא מקום לשבת. וזה מרמז לנו התנא, דכידוע בתי המדרש נקראו כרמים וכדאיטא בברכות (ס"ג ע"ב) "פתחו רבותינו בכרם ביבנה".

"וחולות": הוא פירוש דיושבים שם בחצי גורן עגולה כמחול וכיור"ד סי' רמו (סעיף ט) "שיושבים כעמרה".

"ומה היו אומרות": ר"ל ומה כל אחד צריך לומר לנפשו.

"בחור": ר"ל שכל אחד חושב שעדיין הוא בחור ויחיה לנצח נצחים.

"שא עיניך וראה מה אתה בורר לך": ר"ל תחשוב היטב איזה דרך ביררת לך בחיים אם לה' או לבעל, אם לרוחניות או לגשמיות.

"אל תתן עיניך בנוי וכו'": אל תעשה העיקר מהנוי כלומר מהגשמיות.

"תן עיניך במשפחה": תזכור מאיזה משפחה אתה ומאין מוצאך, הלא אתה ממשפחת אברהם יצחק ויעקב.

"שקר החן וכו'": והכתוב צווה שהגשמיות היא שקר, והעיקר הוא הרוחניות ככתוב: "אשה יראת ה' וכו'".

ואז כשהאדם יתנהג כך לשום עיקר מטרתו בחיים לרוחניות או נאמר עליו: "תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה".

"ובן הוא אומר צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעמרה שעמרה לו אימו וכו'": ר"ל כנסת ישראל עיטרה את הקב"ה ע"י קיום התורה ומצוות דע"י כל מצוה ומצוה אנו ממשיכים מוחין שבכללם הוא הדעת שיש בו ב' עטרות עיטרא דחסדים ועיטרא דגבורות.

"ביום חתונתו וכו'": וכל זה נקבע ביננו ובין הקב"ה ביום מתן תורה וכו' ועי"ז נזכה בקרוב ליום שמחת ליבו שהוא בניין ביהמ"ק וכן יהי רצון אמן. (אני לדודי עמוד ז' להנה"צ המקובל רבי שריה דביליצקי זצוק"ל)

ודרשי רשומות נתנו על זה רמז נאה כי חמשה עשר בא"ב בגימטריא כתיב"ה וחתים"ה טוב"ה, חושבנא דדיו כחושבנא דדין.

דבר נפלא אמרו בשם הרה"ק המגיד מטריסק זיע"א שקיבל מוקינו הרה"ק המאור עינים זיע"א שקיבל מהבעש"ט זיע"א שקיבל מרבו אחיה השילוני, שמט"ו באב עד ר"ה – כמה פעמים שאחד מברך לחברו בכתיבה וחתימה טובה, כמו כן כשיגיע ימי ראש השנה אשר כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון; במספר הזה יהיו לו או מליצים טובים בשמים אשר ילמדו עליו זכות. (קובץ הבאר – נדפס תרפ"ג)

שבעה דברים קרו ביום ט"ו באב:

א. הותרו השבטים לבוא זה בזה – וזה מרמז על אהבת ישראל וביטול שנאת חנם.

ב. תבר מגל – שהפסיקו לברות עצי המערכה כי תוקפה של חמה נפסק אז – וזה מרמז על תוקף הדין שנפסק אז ומתחילים ימי הרחמים – אלול ועשרת ימי תשובה.

ג. בו פסקו מתי המדבר למות – שהיו כל שנה בט"ו באב נכנסים לקברות כדי לקיים גזירת הבורא שימותו במדבר, ובשנה האחרונה נכנסו לקברות ולא מתו וחיכו עד ט"ו באב וכשלא מתו שמחו – וזה מרמז על התמתקות הדינים.

ד. בו ניתנו מתי ביתר לקבורה – ואז תיקנו ברכת הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה – וזה לרמז על המתקת הדינים ג"כ.

ה. הותר שבט בנימין לבוא בקהל – אחרי שהחרימו אותו בגלל מעשה דפילגש בגבעה – וזה ג"כ בא לרמז על ביטול שנאת חינם והגברת אהבה בין איש לרעהו.

ו. בו פסקו מלעמוד שומרים למנוע את עולי הרגל מלעלות לבית המקדש – וזה מרמז על ריבוי הקדושה בעם ישראל.

ז. כל הנטיעות של אותו יום פסקה ערלה שלהם – בא לרמזו שהתחלת השנה היא מט"ו באב, שמי שנוטע עץ קודם ט"ו באב, הרי זה חשוב שנה לענין ערלה ומאז מתחילה שנה חדשה ואין צריך בסופו של דבר רק שתי שנים וחודש וחצי במקום ג' שנים מלאות.

ט"ו באב – היו בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים, ואומרות בחור שא עיניך וראה את מי אתה בורר לך אל תתן עיניך ביופי, תן עיניך במשפחה, וכו' – מרמז שזהו יום של הזיווגים ומסוגל מאד, כי הוא בא"ק ואבי"ע דיסוד ומאירה בו מחילת עוונות. וכידוע שכל המתחתן מוחלין לו על כל עוונותיו וא"כ בסגולת מחילת היום הזה זוכה לכפרת עוונות ואז זוכה לזיווג

הגון, וגם יש בזה סודות גדולים בסוד לבנה וחמה שהחמה התוקף שלה נגמר בט"ו באב והלבנה אדרבה היא במילואה וע"י זה נהיה חיבור חמה ולבנה וזהו בחינת זיווג הגון, והבן.

גרסינן בפרק בתרא דתעניות אמר רבי שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים, שבהם בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש מי שאין לו, וכל הכלים טעונים טבילה, ובנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים, ומה הן אומרות בחור שא עיניך וראה את מי אתה בורר לך אל תתן עיניך ביופי, תן עיניך במשפחה, וכן הוא אומר צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה, ביום התונתו, זה מתן תורה, וביום שמחת לבו זה בית המקדש שיבנה במהרה בימינו.

ויש בכאן מקום עיון שייראה תימה גדולה, היאך בנות ישראל הצנועות נוהגות כמנהג הזה, הא כתיב (תהלים מה' יד') כל כבודה בת מלך פנימה והיאך לא חששו ליצר הרע, ועוד יש לשאול למה לא היו לובשות בגדים צבועים אלא לבנים ולמה היו טעונים טבילה, ועוד מה זה שאמר התנא לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים, והלא ימים טובים יש יותר מאלו, והעניינים האלו כבר שאלו אותם בגמרא ובמדרש, והעולה מדבריהם כי מזה המעשה נלמד כי הדור היה כשר מאד והיה טהור בתכלית הטהרה, והבחורים לא היה בהם יצר הרע והיו מכוונים בכל הפעולות לעבודת הש"י לא לכוונתם ולהנאתם כלל, והיה אותו הזמן כמו תחלת היצירה קודם שחטא אדם הראשון דכתיב (בראשית ב' כה) ויהיו שניהם ערומים לא יתבוששו, שהיה בעיניהם כל גופם כמו הידים והפנים שלא היה בהם יצר הרע, והיו עושים פעולתם בלי תאות היצר, ואחר שחטא הטיל נחש בהם וזהמא והדליק בהם יצר הרע והרגישו באותן כלים וכסו אותם, כמו שאמר הכתוב וידעו כי ערומים הם, כלומר שיצר הרע שלט בהם וכמו שהאריך הרמב"ם ז"ל בענין זה.

והענין הזה שמוזכר כאן בן היה לפי גדולת הדור והוא ומעלתם שהיו קדושים וטהורים היו עושין הענין הזה ולא היו חוששים לשום הרהור בעולם. וכן מצינו בחז"ל שהיו אומרים דמיאן באפי כי קאקי חיורי וכשורא (שהיו הנשים דומות בעיניהם כאוויים לבנות, או בקורת עין) ור' יוחנן דיתבי אשערי טבילה ולא חיישי מיצר הרע, הכל היה להם בקדושה וטהרה, ועל הדרך הזה היו יוצאים הבחורים והבתולות מישראל אחר קדושה לטהרה גדולה וכוונתן לעבודת הש"י ולקיום המצוה לשמה ואומרים להם הבתולות בחור שא נא עיניך וכו' ואין ביניהם פגע רע, ולא שטן ולא יצר הרע.

וענין בגד לבן כבר ידוע, כי בגד לבן הוא סימן לקדושה וטהרה, והיותן שאולים, כמו שאמרו ז"ל בת מלך משאלת מבת כהן ובת כהן מבת סגן, והטבילה פירש רש"י ז"ל שאין אשה בקיאה בחברתה שמא נדה היא, אבל בירושלמי אמר למעלה ולקדושה.

ט"ו באב יום שבו עלו נשמות ישראל במחשבה

הנה כ"ה באלול הוא יום בריאת העולם והוא יום של בריאת נשמות ישראל כמו שנדרש בחז"ל – "בראשית" – בשביל ישראל שנקראים ראשית שנאמר (ירמיהו ב) "קדש ישראל לה' ראשית תבואתה", והנה אמרו רז"ל ארבעים יום קודם יצירת הולד יוצאת בת קול ואומרת בת פלוני לפלוני, והנה עפ"י זה ארבעים יום קודם יצירתן של נשמות ישראל שזה ארבעים יום קודם כ"ה באלול עולה ט"ו באב שאז נשמות ישראל עלו במחשבה, ולכן תקנו שבכל שנה ושנה בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים, והותרו השבטים להתחתן זה בזה ושבת בנימין הותר לבוא בקהל, כי זה הזמן שנשמות ישראל עלו במחשבה ואם כן אין זמן טוב מזה לחיתון.

ביאור ההפטרה הפטרת ואתחנן

הקשר בין ההפטרה לפרשה

הפטרה זו היא הראשונה משבע שבתות של נחמה שמפטירין משבת שאחרי תשעה באב.

תוכן ההפטרה

ה' מנחם את ירושלים, שנענשה פעמיים בהורבן בית ראשון ובהורבן בית שני, שעתידים להגאל ולשוב לארצם בנחת ובשלוחה, לא יעפו ולא יגעו בלכתם בדרך.

והגוים שבאו עם גוג ומגוג להלחם בישראל, יבושו ויכלו כחציר השדה, ובכוחו הגדול ה' יציל את עמו מבין הגוים. והנביא עונה לגוים התמהים שאומרים כיצד יגאלו אחרי שישובו שנים רבות בגולה והיו משועבדים תחת ידם, שאין להם לתמוה על כך, כי בורא העולם ששום דבר לא נסתר ממנו, והוא ברא שמים וארץ, הוא שגואלם. ולכן אין לתמוה ולהתפלא על כך, כי הגוים נחשבים לפניו כטפת מים הנופלת מאחורי הדלי, וכאבק הנדבק במאזנים, וכולם נחשבים לפניו כאין וכאפס.

וה' אומר לגוים: האם בגלל שהאלילים שלכם אינם יכולים להציל אתכם, אתם חושבים שאני לא יכול ח"ו להציל את בני? והאם אתם יכולים להשוות אותי לאיזו דמות? ואיך אתם לא מבינים שהפסילים שלכם אין בהם ממש, כי הרי עיניכם רואות שהאומן התיך אותם וציפה אותם בזהב, והנגר עשה אותם מעץ.

ומדוע אינכם מבינים ואינכם יודעים שה' הוא שברא שמים וארץ, גם אינכם שמים על לב, איך שהארץ עומדת על בלימה בגזרתו יתברך.

לכן השרים והגבורים שמתפארים בגבורתם, יאבדו מן העולם ולא יזכר שמם כאילו לא היו בכלל בעולם. לכן שאו מרום עיניכם והתבוננו על הבריאה המופלאה, על הכוכבים היוצאים במספר, ולכל כוכב יש שם הראוי לו, ואז תגיעו למסקנה כי ה' הוא האלוהים, והוא עתיד לגאול את בניו, ובדרכם מארצות הגולה לארץ ישראל, יספק את צרכיהם בלחם ובמים.

ישעיה פרק מ' פסוק א' כ"ו.

א אתם הנביאים (ת"י) והעליונים והתחתונים (ילק"ש) **נַחֲמוּ** [א] **נַחֲמוּ** את **עַמִּי יֹאמֵר אֱלֹהֵיכֶם: בְּדַבְּרוּ עַל-לֵב**

עיניים והארות

הבשורה הטובה והלכה לביתה?
ענתה האשה במר נפשה, יש הבדל רב ביני לבין חברתי, כי היא יושבת בביתה שלוחה ושוקטת כי הון ועושר בביתה, והסיבה שבעלה עזב אותה מחמת ריב וקטטה שהיו ביניהם, וכל דאגתה היא שמא בעלה עדיין כועס עליה, ולכן עתה ששמעה שבעלה שלח לה אגרת, די לה במה שנודע לה שבעלה חפץ בה וישוב אליה, ואין לה צורך לקרוא את האגרת, כיון שעצם כתיבתו אליה כבר הביא לה נחמה. אבל אני אשה קשת רוח עניה וחסרה, כבר משתוקקת אני מאד לדעת מה כותב בעלי, האם כבר מצא לו מקור פרנסה? כיוצא בזה אומר הנביא לבני ישראל: "נחמו" — דבר זה בלבד כבר עשוי לנחמכם, כי "נחמו עמי יאמר אלהיכם" — שהשם יתברך שולח לכם דברי נחמה ומכריז כי אלהיכם הוא — זוהי הנחמה הגדולה ביותר בגלות, שיש לכם תקוה ותקומה (כוכב מיעקב). מובא בספר "אדרת אליהו" — (להבן איש חי): "חטאו בכפלים" — רמז לעשרת הדברות שנכתבו שתי פעמים בתורה, בספר שמות

[א] יש לעמוד על כפל הלשון "נחמו, נחמו"? והענין יובן על פי משל: שני אנשים נמשו את נשותיהם ונסעו למרחקים. האחד — הלך מחמת דוחקן לבקש לו מחיה לפרנסתו. והשני היה עשיר גדול, אבל אשתו היתה אשת מדנים ורעת המזג, ולכן עזב אותה והלך לארץ מרחקים יחד עם העני.

והי כי ארכו להם שם הימים ולא היה לנשותיהם שום ידיעה מהם מרוב הדרך, הלכו הנשים לדרוש את פי הסוחרים המחזרים בעיירות אולי יש להם ידיעה מבעליהן, והנה בא סוחר אחד ובישר לשתייהן לאמר: ראיתי את בעליכן ודיברתי עמהם וגם נתנו לי אגרות אליכן. הנשים ביקשו ממנו שיתן להם את המכתבים, אך הוא אמר להן שאין לו פנאי עתה לחפש אחר המכתבים, והבטיח להן שלמחרת יתן להן המכתבים.

והנה אשת העשיר הלכה לביתה בשמחה ולא אמרה לו דבר, אבל אשת העני הפצירה בו מאד שיחפש אחר האגרת ויתן לה. שאל אותה הסוחר: מדוע את מפצירה בי יותר מחברתך ששמחה על

יְרוּשָׁלַם דברים המתקבלים על הלב וְקָרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מְלֵאָה צְבָאוֹה נְתַמְלֵא זְמַן גְּלוּתָהּ כִּי נִרְצָה נִתְכַפֵּר עֲוֹנֶיהָ
 על ידי תשובה (מ"ד), וגם כִּי לְקַחְתָּהּ תְּשַׁלֵּם וְעוֹנֵשׁ מִיַּד יְהוָה כַּפָּלִים שִׁיּצֵאָה כְּבֵר לְגִלוּת פְּעֻמִּים גְּלוּת בְּבֹל וּגְלוּת אָדוּם,
 בְּכָל-חַטָּאתֶיהָ וּבַעֲבוּר חַטָּאתֶיהָ (ד"ק): ג קוֹל רוּחַ הַקּוֹדֵשׁ (רש"י) קוֹרָא וּמְכַרְזֵי בַּמְדַבֵּר [ב] וְאוֹמֵר פָּנּוּ פָּנּוּ תַפְנוּ הַרְדּוּ
 לְכַבּוֹד [ג] יְהוָה [ד] הַמְנַהֵיג אֶת בְּנֵי הַגּוֹלָה כְּשִׁיּוּבוּ לָאָרֶצַם (ד"ק), וְכַפֵּל וְאוֹמֵר יִשְׁרוּ תַעֲשׂוּ דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבָה בַּמְדַבֵּר מִסְלָה
 תַעֲשׂוּ דֶרֶךְ לְאַלְהֵינוּ כִּי הוּא יֵלֵךְ לִפְנֵיהֶם (מ"ד): ד וּכְקִרְיַאת הַקּוֹל הַנִּלְכָּד כִּי יִהְיֶה, כִּי כָל-גֵּיא עִמָּךְ יִנְשָׂא [ה] יִתְרוֹמֵם
 וְכָל-הָר וְגִבְעָה יִשְׁפְּלוּ [ו] לְהִיּוֹת הַדֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְשִׁנָּה יְהִיָּה דֶרֶךְ הַעֲקֵב הַעֲקוּמָה לְמִישׁוֹר תִּהְיֶה יִשְׂרָאֵל
 וְהָרִכְסִים גְּבֻשׁוּשִׁיּוֹת שְׂבָרִכִים לְבִקְעָה הִיוּ לְדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל וְטוֹבָה (רש"י, מ"ד): ה וְאוֹז כְּשִׁיּצֵאוּ מִן הַגְּלוּת יִנְגַּלָּה יִתְגַּלֶּה וִירָאָה
 בְּבוֹד יְהוָה לְעֵינֵי כּוֹלֵם וְרָאוּ כָל-בָּשָׂר כִּל בְּנֵי אָדָם יַחְדָּו כִּי הַנְּחֻמֹת שֶׁנִּתְנַבְּאוּ הַנְּבִיאִים, אֵינָן זֶה מַעֲצָמִם אֵלֶּא פִּי
 יְהוָה דַּבֵּר כִּי נִתְקַיְּמוּ כָל הַנְּחֻמֹת (ד"ק): ו קוֹל נְבוֹאָה אָמַר לְנְבִיא קוֹרָא [ז] וְהִכְרִיז לְרַבִּים וְאוֹמֵר הַנְּבִיא מָה אֶקְרָא
 וְקוֹל הַנְּבוֹאָה מְשִׁיבו (רש"י): קָרְאוּ כָל-הַבָּשָׂר כָּל אוֹמוֹת הָעוֹלָם שִׁיּוֹאוּ עִם גּוֹג וּמִגּוֹג לְמַלְחָמָה, יִהְיוּ כַחֲצִיר יִבְלוּ וְיִכְמְשׁוּ כַחֲצִיר הַשָּׂדֶה
 וְכָל-חֲסִדּוֹ [ח] וְגַם הַטּוֹבִים שְׁבָהֶם שַׁעֲשׂוּ פְעֻמִּים חֲסֵד לֹא יוֹעִיל לָהֶם כִּי עוֹנוֹתֵיהֶם רַבִּים וְעוֹד שֶׁהֲרֵעוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹכֵן יִהְיוּ כַּצִּיץ כִּפְרָח

עינים והארות

שאני רואה חורבן ציון ובית המקדש? לזה אמר: "דברו על לב ירושלים וקראו אליה" — המקרא הזה, "ואעירה לי עדים נאמנים..." שמשם מוכח, שעתידות להתקיים כל הנבואות הטובות. וזהו אומר: "כי מלאה צבאה" — שהיא מתמלאת מישראל, כמו שהתנבא זכריה (לעיל): "עוד ישבו זקנים וזקנות... ברחובות ירושלים" — "ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחובותיה..." (ראש דוד).

[ב] קול ה' היא בת קול היוצאת בכל יום מהר חורב (פרקי אבות פרק ו, משנה ב) שהוא במדבר ואומרת: "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה", ואומר: "ישרו" דרך לה. עיסקו בתורה ותהיו בני חורין מן המלכויות (מעם לוֹעֵז).

[ג] וברש"י משמע דרך ה' היינו הדרך לעיר ירושלים שהיא עיר ה'. [ד] כאשר אתם עוסקים בתורה ובמצוות, פנו את לימוד התורה, מכל מכשול נאווה וחנופה (מעם לוֹעֵז).

[ה] ובילקוט איתא עתידה כנסת ישראל לומר לפני הקב"ה, רבונו של עולם הריני רואה מקומות שקלקלתי בהם ובושני מהם, שנאמר ראי דרכך בניא, אומר לה הקב"ה הריני מעבירם, שנאמר כל ניא ינשא (ספרי).

[ו] וברד"ק דכל זה משל כי העליה בהרים והירידה תיגע להולכי דרכים והם לא ייגעו ולא יעפו.

[ז] ורש"י כתב ד"א כל הבשר חציר סוף אדם למות לפיכך אם אמר לעשות חסד הרי הוא כציון השדה אשר ימולל ויבש ואין לסמוך עליו שאין בידו לקיים שמא ימות שכשיבש חציר נבל ציון כן כשמת האדם במלה הבטחתו אבל דבר אלהינו יקום כי הוא חי וקיים ובידו לקיים.

[ח] ובתיקוני הוהר (דף ע"ג) פירש פסוק זה על התלמידי חכמים שאינם עוסקים בתורת הסוד וז"ל: נתיב הניינא, ורוח אלקי'ם מרחפת על פני המים, מאי ורוח, אלא בודאי בזמנא דשכינתא נחתת בגלותא, האי רוח נשיב על אינון דמתעסקי באורייתא, בגין שכינתא דאשתכחת בינייהו, והאי רוח אתעביד קלא, ויימא הכי אינון דמיכין דשינתא בחוריהון, סתימין עיינין אטימין דלבא, קומו ואתערו לגבי שכינתא, דאית לכוין לבא בלא סכלתנו למנדע בה, ואיהו בינייכו:

(פרק כ, ב) ובספר דברים (פרק ה, ו), שהוא משנה תורה, וזהו "חטאו בכפלים" שעברו על עשרת הדברות, וכמו שכתבו רבותינו בהתחלת איכה רבה: "לא גלו ישראל — עד שחטאו בעשרת הדברות". או אפשר לומר, "חטאו בכפלים" — רמז שחטאו במחשבה ובדבור או במחשבה ובמעשה, "ולקו בכפלים" שלקו בגופם ובממונם, "ויתנחמו בכפלים" — שהקדוש ברוך הוא ישלם לישראל טובה בעולם הזה ובעולם הבא.

או יובן "חטאו בכפלים", על פי מה שאמרו (שבת קי"ט): "לא חרבה ירושלים, אלא על שלא הוכיחו זה את זה", והנה צווי התוכחה כתוב בתורה בכפילות (ויקרא י"ט, יז) "הוכח תוכיח את עמיתך", ודרשו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא לא, ע"ב) "ערכין טו": אפילו תלמיד לרב, ואפילו עד מאה פעמים (יוכיח האדם את חברו) ועד אשר יכה אותו או יקללנו, ואם כן אין כמעט אדם נקי מן העוון הזה (עיי'ן שם באורך).

ועוד יש לפרש ע"פ מה שמובא בסוף מסכת מכות (כ"ד): פעם אחת היו עולים לירושלים רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא, כיוון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, וכאשר הגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קודשי הקודשים, התחילו הם בוכים ורבי עקיבא צוחק. אמרו לו: מפני מה אתה צוחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו (במדבר א, נ"א): "וזהר הקרב יומת" — עכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה! אמר להם: לכן אני צוחק. דכתיב (ישעיה ה, ב): "ואעירה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו", וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה היה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני. אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתוב (מיכה ג, יב): "לכן ציון שדה תחרש, וירושלים עיין תהיה, והר הבית לבמות יער". בזכריה כתוב (זכריה ה, ד): "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים", עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הכהן הייתי מתירא שמא לא תתקיים נבואתו של זכריה, ועכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה הכהן, בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: "עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו". וזהו שאמר הנביא: "נחמו נחמו עמי...", רוצה לומר: שעתיד אני להחזיר הכל לאיתנו הראשון. ואם תאמר: כיצד אתנחם כל עוד

הַשְּׁדָה הנופל גם ברוח הנושבת (רד"ק): זלכן **יִבֵּשׁ** יתייבשו הגויים כ**חֲצִיר** [ט] וגם כ**נֶבֶל צִיץ** כפרח הנובל יבלו ויכמושו וכולם יאבדו **כִּי רוּחַ יְהוָה נִשְׁבָּה בּוֹ** והפליה אותו **אֲכַנּוּ** וכן באמת יהיה שיפלו כ**חֲצִיר הָעֵם** שעם גוג (מ"ד): ח וכלל ואמר לחזק הענין (רד"ק) העם הזה **יִבֵּשׁ** יתייבש כ**חֲצִיר וְנֶבֶל** ויכמוש כ**צִיץ** וכולם יאבדו (מ"ד) ו**דַּבֵּר-אֱלֹהֵינוּ** שהבטיח על ידי הנביאים (רד"ק) **יָקוּם לְעוֹלָם** [י]: ט **עַל-הַר-גְּבַהַ עָלִי-לָךְ** להשמיע הקול (רד"ק) ולבשר על הגאולה **מִבְּשַׂרְתָּ צִיּוֹן** עדת הנביאים המבשרים טוב לציון (רש"י) **הָרִימִי בְּכַף קוֹלְךָ מִבְּשַׂרְתָּ יְרוּשָׁלַם הָרִימִי אֶל-תִּירְאֵי מַלְבָּשֵׁר אֲמַרְי לְעַרְי יְהוּדָה תִּנְהַ אֱלֹהֵיכֶם** בא לגאול אתכם וכבודו ישוב לירושלים (רד"ק): י **הִנֵּה אֲדַנִּי יְהוָה** כשיבא לגאול אתכם **בְּחִזְקָךָ** בכת וגבורה (מ"ד) **יָבֹא** על האומות ליפרע מהם (רש"י) **וְזָרְעוּ מִשְׁלָחָ לּוֹ** ואינו צריך לעזרת זולתו (מ"ד) **הִנֵּה שִׁכְרוּ** שיתן לבוטחים בו בגלות (רד"ק) **אֲתָוּ** אצלו **וּפְעֻלָּתוֹ** ושכר הפעולה לצדיקים, מזומן **לְפָנָיו** (רש"י): יא הקב"ה יתנהג עם עמו **בְּרַעְיָה** טוב שאת **עֲדָרוּ יְרַעְיָה** בנחת ש**בְּזָרְעוֹ יִקְבֹּץ מְלֵאִים** הקטנים (לא במקל (מ"ד)) **וּבְחִיקוֹ יִשְׂאֵא** את אותם הטלאים הקטנים, ואת אמותיהן הנקראות **עָלוֹת** [הבקר והצאן המניקות] **יִנְהַל** ינהג בנחת כך הקב"ה ינהל את ישראל מהגלות לאטם ויסמוך כל חולה וכל נשבר (רד"ק): יב ואמר דלא יתמהו הגויים שאוציא את ישראל מעבדותם, כי **מִי** כמוהו שיודע כמות המים כאילו **מְדַד** אותם **בְּשַׁעֲלוֹ** [יא] באגרופו את עומק ה**מַיִם** בים, **וְשָׁמַיִם** ומי כמוהו יודע רוחב השמים כאילו **בַּיָּד** [מדה בת חצי אמה] **תִּמְדֵן** מדד אותם **וְכָל** [ומדד] **בְּשַׁלֵּשׁ** [מדה גדולה הנקראת שלישי] **עֲפָר הָאָרֶץ** ומי כמוהו היודע מדת עפר הארץ כאילו מדד בשלישי **וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס** [ברזל המסומן לדעת משקל] ה**הָרִים** ומי כמוהו היודע משקל ההרים כאילו שקלם בפלס **וּנְבָעוֹת** כאילו מדדם (רד"ק) **בְּמֵאוֹנֵים** [בכף המשקל (מ"ז)]: יג **מִי-תִבְנֶן** מי הצליח להטות **אֶת-רוּחַ יְהוָה** אחר דעתו [וי"ט מי נתן

עיונים והארות

הר גבוה עלי לך מבשרת ציון וכו'. משם הרב זלה"ה. (מהרה"ו בס' הליקוטים).

[י] פירוש הפסוק הוא, שדברי ה' יתברך בתורתו הקדושה לא תתבטל ולא תשתנה הלילה מפני אנשים שומים שמפקירים אותה, כי מה נחשבים הם מול דברי ה' החיים והקיימים, ואותם בני אדם שימיהם עלי חלד קצובים, כציון השדה פן יציצו על ימים הקצובים אשר ניתן להם, ועד מהרה יבולו ואינם, ובשביל סכלותם לא ישתנו הלילה דברי אלקים חיים הקיימים לנצח. בוא וראה נס פורים או נס הנוכה, הוא הרבה יותר מאלפיים שנה, האם היה שנה אחת שנתבטלה מצוה זו מכלל ישראלי ואף שהיא רק מצוה דרבנן, ואותם שומים שמקלקלים עתידים ליתן את הדין (החפץ חיים וצ"ל בקונטרס "תפארת אדם" פ"ח, הו"ד בליקוטי ח"ח).

[יא] עיין בתרגום יונתן שפי' בענין אחר, וכן רש"י ביאר באופן אחר עי"ש.

ובנמ' איתא - אמר ליה ההוא מינאה לר' אבהו אלקיכם כהן, שנאמר ויקחו לי תרומה, כי קבריה למשה במאי קא טביל, וכי תימא במיא, והא כתיב מי מדד בשעלו מים, אמר ליה בנורא קא טביל, שנאמר הנה ה' באש יבא, ומי סלקא טבילותא, אמר ליה אין, דכתיב כל דבר תעבירו באש וטהר (סנהדרין ל"ט).

מי מדד בשעלו מים, לפי שנאמר ונסכיהם חצי ההין אל ימעך יצרך לומר שיש לפניו אכילה ושתיה, אמר רב חייה בר אבא גבור שהוא מהלך בדרך ואין לו כלי לשאוב מים, כמה ישתה בכפיו, עשר פעמים או חמש או ארבע או שתים, פחות משתים אינו שותה, וכל מי בראשית הם מלא שעלו של הקב"ה, שנאמר מי מדד בשעלו מים, הא לא אמרתי לך אלא לזכותך שאמרתי ונעשה רצוני. (ילק"ש)

ורוא המלה קול אומר קרא, כגון קרא נא היש עונך ואל מי מקדושים תפנה, והיא אמרת מה אקרא, כל הבשר חציר, כלא אינון כבעירן דאכלין חציר, וכל חסדו כציון השדה, כל חסד דעבדין לגרמיהו עבדין, ואפילו כל אינון דמשתדלין באורייתא, כל חסד דעבדין לגרמיהו עבדין, בהוא זמנא ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב לעלמא, ודא איהו רוחא דמשיח, וי לון מאן דגרמין דיזיל ליה מן עלמא ולא יתוב לעלמא, דאלין אינון דעבדין לאורייתא יבשה, ולא בעאן לאשתדלא בחכמה דקבלה, דגרמין דאסתלק נביעו דחכמה דאיהו י' מינה, ואשתארת ב' יבישה, וי לון דגרמין עניותא וחרבא וכיזה והרג ואכדן בעלמא, והאי רוח דאסתלק איהו רוח דמשיח כמה דאתמר, ואיהו רוח הקדש, ואיהו רוח חכמה וכינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה': ועיין מ"ש על זה מהרה"ו בהקדמתו לשעה"ק באורך.

[ט] יבש חציר וכו' - פירוש הענין, כי יש גלגול בדומם ובצומח ובבעלי חיים ובאדם, והוא שהאור שירד למטה עולה ומתברר, וזשה"כ יהי אור. ופירוש, שיעלה האור שירד למטה. ובאותו מאמר, עלה מה שבא בצומח על גבי קרקע, ועמד שם, עד שבא אדה"ר והתפלל עליו והעלהו. וכשעולה בעשב, מתברר והולך, עד שיגמר להתבשל העשב ההוא. המשל, כשעולה בחיטה, מתברר והולך עד שיתייבש החטה, וכשנתייבש כבר נגמר בירורו, ועלה כל האור שראוי לאוכלו, וכשהאדם אוכל אותו, מעלה אותו למעלה. וז"ש יבש חציר, כשמתייבש החציר שהוא העשב, נבל ציץ, שהוא החטה שבתוכו נופל, ואינו דבק בתבן כמו שהיתה דבקה כשהיא לחה. וזהו נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם. פירוש, דבר אלהינו שאמר יהי אור, שיעלו למעלה, מקום אותם לעולם, שאינם נופלים עוד. וכשיתבררו כל האורות ויעלו למעלה, אז תהיה הגאולה. וזשה"ה על

את רוח הקודש בפי הנביאים רק ה' (ת"י, רש"י) **וְאִישׁ וְיָמִי הוּא אֵשׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֵנוּ** שיודע עצתו לקב"ה (רד"ק): יד וחזר וכפל ודבריו: **אֶת עַם מִי נֹעֵץ נְתִיעֵץ עִמּוֹ ה' וַיְבִינֵהוּ וַיְבַלְמְדוּהוּ** שילמדו ללכת **בְּאֶרֶץ בְּדֶרֶךְ מוֹשֶׁה** ומי **וַיְבַלְמְדוּהוּ דַעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֵנוּ** וכפל הדבר לתפארת המליצה (ט"ד ע"פ רד"ק): טו **הֲנִי גְבוּרַת הַגּוֹיִם** תחשב למולו **כְּמַר כְּטִיפַת מַיִם, הַנוֹפֶלֶת מִדְּלִי** שהיא דבר מועט **וּכְשֶׁחָקַב** כאבק הנשחק מעיפוש ה **מֵאֲזֵנִים** של נחושת **נִחְשְׁבוּ** שיוצאים ממנה בנפיחה קלה **הֲנִי אֵיִם אֵיִם** אם ירצה **כְּבָרָה** כאבק דק **יִטּוֹל** יהפכם וישליך אותם (רד"ק, ט"ד): טז **וַיְבַלְמְדוּהוּ** כל עצי היער שבלבנון **אֵיִן** בהם **הֲיִי מְסַפֵּיק** להבעיר אש על מזבחו **וַחֲתִיתָו** והחיות שבלבנון **אֵיִן** בהם **הֲיִי מְסַפֵּיק** להקריבם **עוֹלָה** לפניו (ת"י, רש"י) וי"מ אין די בהם לכפר על עוון האומות (רש"י): יז **כָּל-הַגּוֹיִם נַחֲשָׁבִים כְּאֵיִן נִגְדָו** כאין הם בעיניו ואין חשובים לפניו (רש"י) וכפל ואמר, פחות **מֵאֲפֶס** (רד"ק) **וְתָהוּ** [חלל ריק (ט"ז)] **נִחְשָׁבוּ-לוֹ** לפניו: יח **וְאֵל-מִי מַהֲדַבְרִים הַתְּדַמְּיוּן** תדמו את האל **הֲרִי לֹא נִמְצָא לוֹ דִּמּוּי כָּלָּה וַיִּמְהַדְּמוּת** ומה הדמיון אשר **תַּעֲרֹכוּ לוֹ** תשוו אליו (ע"פ ט"ד): יט **יֵשׁ וְתִמְהָ וְאוֹמֵר, וְכִי תִדְמוּ לוֹ חַיִּי אֵת הַפֶּסֶל** [של העשירים] אשר **נָסַךְ הַחַיִּי** האומן **וְצִוְרָה בְּזָהָב יִרְקַעֵנוּ** ירדד וישחח עליו מלמעלה **וְרִתְקוֹת** שלשלאות **כְּסָפָה** יעשה ה **צִוְרָה** למושכו בהם, כי הוא מאליו לא יזוּ מִמְקוֹמוֹ (ט"ד): כ **וְכִי תִדְמוּ לוֹ** את הפסל של העניים, וז"ש **הַמְּסַכֵּן** [יג] מי שהוא עני שאינו יכול להפריש **תְּרוּמָה** לפיסלו הנה בוחר לו **עֵץ חֲזָק** אשר **לֹא-יִרְקַב וַיִּבְחַר** לעשות לו פסל, ו **חַרְשׁ אוֹמֵן חָכֵם יִבְקֹשׁ-לוֹ** מחפש לו **לְהַכִּיֵּן** לו את הפסל **שֶׁלֹּא יִמוֹט** יתפרדו חלקיו (רד"ק): כא **הֲלוֹא תִדְרְעוּ** משיקול הדעת מי הוא אדון העולם, ואם לא תדעו מדעתכם **הֲלוֹא תִשְׁמְעוּ** ממה שקוראים בספרים אשר חקרו מי אדון הארץ, וגם אם לא קראתם בספרים **הֲלוֹא הִגִּיד מִן הַקְּבִלָה** איש מפי איש **מֵרֵאשִׁית** [מימים קדמונים] **לְכֶם הֲלוֹא** אתם בעצמכם **הִבִּינְתֶם** אם יש לכם דעת להבין, יכולים אתם להבין מן **מוֹסְדוֹת יְסוּדוֹת הָאָרֶץ** על מה עומדת (רד"ק): כב **הֲלוֹא הוּא הַיֹּשֵׁב עַל-חֻוּג הָאָרֶץ** על השמים המסבבים את הארץ [כמתחוגג] **וַיִּשְׁבִּיהָ** יושבי הארץ המה בעיניו **כְּחַנְזִיכִים** הלא הוא **הַנוֹטֵה** הפורש (רד"ק) **כְּדָק** כיריעה (רש"י) כקרום דק **שָׁמַיִם וַיִּמְתְּחֵם** פרש אותם **כְּאֶהָל לְשֶׁבֶת** תחתיו (ט"ד): כג **הוּא הַנּוֹתֵן רוּזְנִים** שרים שמתפארים בגדלותם ובושתים בכחם ובחילם (רד"ק) **לְאֵיִן** ולאפס **שְׁפִטֵי אָרֶץ** המתגאים **כִּתְהוּ** כאפס **עֲשָׂה** אותם (ט"ד): כד **כָּל כֹּחַ יִתֵּן אוֹתָם לְאֵיִן** ולאפס עד שיאמרו הרי הם **אֶתְּ אֶפִּילוֹ כְּאֵילוֹ בַּל** שלא **נִפְעוּ** [יד] מעולם **וְאֶתְּ כְּאֵילוֹ בַּל** לא **זָרְעוּ** מעולם **וְאֶתְּ כְּאֵילוֹ הוּי בַּל** בלי **שֹׁרֵשׁ בְּאָרֶץ גּוֹזְעִים** הלכשיעקרו לא יחזרו לקדמותם (רש"י) **וְגַם-נִשְׁאָף בָּהֶם** וגם עקירתם היא במהרה כנשיבת הרוח (רד"ק) ובנפיחה קלה **וַיִּבְשׂוּ וַיִּסְעָרָה** רוח סערה **כְּקֹשׁ תִּשְׁאֵם** ממקומם (ט"ד): כה **וְאֵל-מִי תְדַמְּיוּנִי** תוכלו לדמות אותי **וְאִשׁוּהָ** לו (רד"ק) **יֹאמֵר** האל ה **קָדוֹשׁ** [טו] (ט"ד): כו **שָׂאוּ-מָרוֹם עֵינֵיכֶם** הרימו עיניכם לשמים **וְרִאוּ** ותתבוננו **מִי-בָרָא** את **אֱלֹהֵה** כל צבאות השמים

עיונים והארות

מאיר לכם את היום, אין אתם צריכים להחזיק לי טובה? שאו מרום עיניכם וגו', בזכות מה הם עומדים, אלה תולדות השמים והארץ, בזכות אלה שמות בני ישראל, ואלה בזכות מי, בזכות אלה העדות והחקים והמשפטים (תנחומא). והקדמונים פירשו בדרך משל, אם יש אדם גדול שהוא גדול הדור ומפורסם על פני תבל, ויש עוד אדם גדול, הלא יכול האדם הפשוט לחשוב בדעתו, שזה הגדול שזה ודומה בערכו לאותו הגדול המפורסם. אך כאשר ישמע שזה הגדול מספר בשבחיו של הגדול המפורסם ואומר שאין כמוהו, מזה הוא יכול להבין שזה הגדול איננו מגיע לאותו גדול מפורסם. כן יכול האדם לחשוב שיש מלאכים קדושים שהם בערכם כהבורא יתברך שמו, אך אם המלאך הקדוש אומר בעצמו על הקדוש ברוך

[יב] ורש"י פירש וז"ל: את מי מן העכו"ם נועץ כמו שנועץ עם הנביאי' כמו שנא' באברהם וה' אמר המכסה אני מאברהם (בראשית כו) וגו'. ויבינהו וילמדוהו באורח משפט - את מי מן העכו"ם עשה כן שלמדו חכמה כמו שעשה לאברהם שנתן לב להכירו מאליו ולהבין בתור' שנא' וישמור משמרתי ואומר למען אשר יצוה (בראשית יח) וגו' וכליותיו היו נובעות חכמה שנא' אף לילות יסרוני כליותי. [יג] ורש"י פירש המסכן - המלומד עי"ש. [יד] ובתרגום יונתן פ' הכל בענין אחר עי"ש. [טו] ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש שאו מרום עיניכם, אמר הקב"ה אל מי תדמיוני, בשר ודם אם יהיה מהלך בחשכה ובא אדם ומאיר לו אינו צריך להחזיק לו טובה? ואתם ישנים בלילה ואני

(מרום) הכוכבים והמזלות, תתבוננו מי הוא **הַמוֹצֵיא בְּמִסְפָּר צְבָאָם** [10] בכל יום, וְלִכְלָם לְכָל אֶחָד מִן צְבָא הַשָּׁמַיִם בְּשֵׁם הָרְאוּי לוֹ יִקְרָא וְכָל זֶה מְרַב אֲוֵנִים הַתְּגָלוֹת הַחֵכָה וְאַמְיִץ וְהַתְּמִדַת הַפֶּתַח שִׁישׁ לוֹ לְבוֹרָא יִתְבַּרְךְ, לִכֵּן אִישׁ לֹא נֶעְדָּר אֶחָד מֵהֵם לֹא נַחֲסַר כָּל יְמֵי עוֹלָם (מ"ד, טלבי"ם):

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. למה אמר: ואתחנן ולא אמר: ואתפלל? (2 פירושים).
 תשובה.....
- ב. בעת ההיא – איזו עת?
 תשובה.....
- ג. אתה החילות להראות את עבדך – היכן הראה לו?
 תשובה.....
- ד. ההר הטוב הזה – איזה הר? והלבנון – מי הוא?
 תשובה.....
- ה. וצו את יהושע – על מה יצוהו?
 תשובה.....
- ו. ואותי צוה ה' ללמד אתכם – מה ללמד?
 תשובה.....
- ז. אשר חלק ה' אלוקיך לכל העמים – וכי ה' אמר להם לעבוד לשמש ולירח? (2 פירושים).
 תשובה.....
- ח. כי אנכי מת ..אינני עובר את הירדן – והרי אם הוא מת בודאי שלא יעבור?
 תשובה.....
- ט. הסבר: ונושנתם בארץ.
 תשובה.....
- י. אז יבדיל משה שלש ערים – מדוע הבדילם עתה הרי אינן קולטות עד שיובדלו אלה שבארץ ישראל?
 תשובה.....
- יא. הסבר: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני .
 תשובה.....
- יב. למה כתוב: ואת תדבר אלינו במקום ואתה?
 תשובה.....
- יג. הסבר: ה' אלוקינו ה' אחד.
 תשובה.....
- יד. הסבר: בכל לבבך. (2 פירושים).
 תשובה.....
- טו. הסבר: ושנתם.
 תשובה.....

עיונים והארות

צבאם, כיצד יתקיימו שני כתובים הללו, מגיד שאין שם שנוי, לא השם שנקרא עכשו נקרא לאחר זמן, וכן הוא אומר ויאמר אליו מלאך ה' למה זה תשאל לשמי והוא פלאי, ואיני יודע לאיזה שם אני מתחלף (ספרי).

כתוב אחד אומר לכלם בשם יקרא, וכתוב אחד אומר לכלם שמות יקרא, אם שמות למה שם, ואם שם למה שמות. אלא כשהקב"ה מבקש הוא קורא לכלם כאחד, וכשהוא מבקש קורא לכל אחד בשמו, גבריאל מיכאל (ילק"ש).

הוא שהוא קדוש, מזה נוכל להבין שאין כמוהו. וזהו שאומר הכתוב: "ואל מי תדמיוני ואשוה", כלומר לכל מי שיעלה בדעתכם שאני שוה ודומה לו. "יאמר קדוש" – הוא בעצמו יאמר עלי קדוש (פתח השער).

[10] המוציא במספר צבאם – וכתוב מונה מספר לכוכבים, כשהקב"ה קורא הכל עונים, מה שאי אפשר לו לבשר ודם לקרא שני שמות כאחד... רבי מאיר אומר משום רבי דוסתאי, כתוב אחד אומר מונה מספר לכוכבים, וכתוב אחד אומר המוציא במספר

מ"ז. לבניך – האם הכוונה לבנים ממש? ומאין לומדים זאת?

תשובה.....

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

א. מהיכן לומדים שצריך לברך על הריח? ומדוע לא מברכין עליו ברכה אחרונה ולא שהחיינו?

תשובה.....

ב. מה יעשה אם הוא מסופק אם יש בדבר זה ריח או לא?

תשובה.....

ג. באיזו יד יחזיק את הבשמים ויברך? ומה טוב שירגיל עצמו לומר בעת שמריח? ומדוע?

תשובה.....

ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין אחזקת הבשמים ביד?

תשובה.....

ד. על מה יברך קודם אם יש לפניו אכילה ושתייה ובשמים?

תשובה.....

ה. מתי מברך עצי בשמים ומתי מברך עשבי בשמים? ואיך ידע? ומתי מברך מיני בשמים?

תשובה.....

ו. מה מברכים על קרונפיל (צפורין)? ועל ניצני פרחים (קידאה) של אתרוג או של לימונים או של תפוז קטן? ועל ורדים (שושנה)? על עלים יבשים

כמו עלי תה (בנפשה)? ועל ריחן? ועל הרודא (ודאב)?

תשובה.....

ז. מה הדין אם החליף ברכת עצי בעשבי וההיפך?

תשובה.....

ח. מה מברך על שמן אפרסמון? ומדוע?

תשובה.....

ט. מה זה מוגמר? ומתי יברך? ומה מברך עליו?

תשובה.....

י. על איזה בושם לא יברך?

תשובה.....

י"א. האם צריך לברך אם נכנס לתנות של בשמים? ובאיזה תנאי?

תשובה.....

י"ב. האם צריך לברך על ריח שהכלי קלט ואין שם עכשיו בשמים?

תשובה.....

י"ג. מה מברך על פרי שיש בו ריח טוב ובאיזה תנאי? והאם יש חילוק אם אוכלו אח"כ או לא?

תשובה.....

ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין הרחת ריח בפירות?

תשובה.....